

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Diplomová práce

Stárnutí populace – financování potřeb seniorů

The aging of population – the financing needs of seniors

Bc. Martina Vrbová

Plzeň 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

„Stárnutí populace – financování potřeb seniorů“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni, dne

.....

podpis autora

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce Ing. Jitce Zborkové, Ph.D. za její užitečné rady, cenné připomínky, za vstřícný přístup a odborné vedení při vypracování diplomové práce.

Obsah

ÚVOD	7
1 DŮCHODOVÝ SYSTÉM JAKO OBECNÝ POJEM	9
1.1 DŮCHODOVÝ SYSTÉM A JEHO ČLENĚNÍ	9
1.2 VŠEOBECNÝ DŮCHODOVÝ SYSTÉM – PRVNÍ PILÍŘ	9
1.3 DOPLŇKOVÝ DŮCHODOVÝ SYSTÉM – DRUHÝ PILÍŘ	10
1.4 TŘETÍ PILÍŘ DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU.....	12
1.5 ZÁSADY DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ	12
1.6 FINANCOVÁNÍ DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ	14
2 HISTORICKÝ VÝVOJ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ	18
2.1 VÝVOJ DO 19. STOLETÍ.....	18
2.2 VÝVOJ MODERNÍCH FOREM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V EVROPĚ	20
2.3 POPIS MODELŮ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ VE VYBRANÝCH STÁTECH.....	21
2.3.1 <i>Vývoj v Německu</i>	22
2.3.2 <i>Vývoj ve Švédsku</i>	27
2.3.3 <i>Vývoj ve Francii</i>	29
2.3.4 <i>Vývoj ve Velké Británii</i>	32
2.4 VÝVOJ V ČR.....	35
3 DŮCHODOVÉ SYSTÉMY VE ZVOLENÝCH STÁTECH	38
3.1 NĚMECKO.....	38
3.1.1 <i>Důchodový systém</i>	38
3.1.2 <i>Demografický vývoj</i>	40
3.2 ŠVÉDSKO	42
3.2.1 <i>Důchodový systém</i>	42
3.2.2 <i>Demografický vývoj</i>	44
3.3 FRANCIE	47
3.3.1 <i>Důchodový systém</i>	47
3.3.2 <i>Demografický vývoj</i>	49
3.4 VELKÁ BRITÁNIE	51
3.4.1 <i>Důchodový systém</i>	51
3.4.2 <i>Demografický vývoj</i>	52
4 DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICĚ	53
4.1 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ POSLEDNÍCH LET, PROGNÓZY VÝVOJE	53

4.2 DŮCHODOVÝ SYSTÉM PŘED REFORMOU	61
4.3 SOUČASNÝ DŮCHODOVÝ SYSTÉM	64
4.4 ZMĚNY V PODMÍNKÁCH NÁROKU NA VÝPLATU DÁVKY Z DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU	67
4.5 PREDIKCE VÝVOJE DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU V ČESKÉ REPUBLICE	69
5 SROVNÁNÍ DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ VE VYBRANÝCH STÁTECH	71
6 ZHODNOCENÍ ŽIVOTNÍ ÚROVNĚ SENIORŮ V ČESKÉ REPUBLICE A NĚMECKU	76
6.1 VÝVOJ MINIMÁLNÍ A PRŮMĚRNÉ MZDY V ČESKÉ REPUBLICE	76
6.2 VÝPOČET STAROBNÍHO DŮCHODU V ČESKÉ REPUBLICE	79
6.2.1 Výpočet z minimální mzdy	79
6.2.2 Výpočet z průměrné mzdy	80
6.2.3 Výpočet důchodu z nadprůměrné mzdy	82
6.3 VÝVOJ MINIMÁLNÍ A PRŮMĚRNÉ MZDY V NĚMECKU	83
6.4 VÝPOČET STAROBNÍHO DŮCHODU V NĚMECKU	84
6.4.1 Výpočet starobního důchodu z minimální mzdy	85
6.4.2 Výpočet starobního důchodu z průměrné mzdy	85
6.4.3 Výpočet starobního důchodu z nadprůměrné mzdy	86
6.5 ZHODNOCENÍ ŽIVOTNÍ ÚROVNĚ	87
ZÁVĚR	90
SEZNAM POUŽITÝCH TABULEK	92
SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ	93
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	94
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	95
SEZNAM PŘÍLOH	100

Úvod

„Mládež dneška by měla občas uvážit, že bude stárím zítřka.“

Evelyn Waugh

Tématem diplomové práce je „Stárnutí populace – financování potřeb seniorů“, které v České republice patří jednoznačně k nejčastěji diskutovaným tématům posledních let. S problémem stárnutí populace se v současné době potýká většina států Evropské unie, Česká republika není výjimkou. Vlády jednotlivých zemí přistoupily k jeho řešení s rozdílnými pohledy a přístupy. Problém stárnutí populace způsobuje neufinancovatelnost důchodových systémů, díky němu se neustále prohlubuje deficit důchodových účtů. Znalost legislativy této oblasti by měla být samozřejmostí u každého uvědomělého občana. Dlouhodobě připravovaná reforma důchodového systému v České republice, která vešla v účinnost 1. ledna 2013, byla v listopadu 2014 zákonodárci zrušena. Dne 20. 11. 2015 byl Senátu České republiky doručen vládní návrh zákona o ukončení důchodového spoření. Dle navrhovaného zákona dojde k ukončení druhého pilíře k 1. 1. 2016. Právě z těchto důvodů bylo téma vybráno, pro jeho aktuálnost a potřebu znalostí platné legislativy.

Diplomová práce bude složena ze šesti kapitol. První část práce bude věnována pojmu důchodový systém a různým způsobům jeho financování. Blíže přiblíží jednotlivé pilíře systému. Významnou částí práce bude historický vývoj sociálního zabezpečení od starověku po současnost, kapitola si klade za cíl uceleně zobrazit vývoj přístupu člověka k sociálnímu zabezpečení. Druhá část práce bude věnována konkrétní složce sociálního zabezpečení, a to důchodovému systému vybraných států. Přibližuje jejich reformní kroky, které podnikly pro vytvoření svého současného platného systému. Samostatnou kapitolu tvoří vývoj v České republice. Její součástí bude demografický vývoj ve vybraných státech a prognózy možného vývoje populace. Dále bude srovnán systém v jednotlivých vybraných státech se systémem v České republice. V závěru druhé části dochází ke komparaci životní úrovně seniorů mezi dvěma zvolenými státy.

Cílem diplomové práce je:

- **Zhodnocení životní úrovně seniorů mezi Českou republikou a vybraným státem.**

Dílčími cíli práce jsou

- **obecné představení pojmu důchodový systém,**
- **charakteristika historického vývoje sociálního zabezpečení v jednotlivých etapách utváření lidské společnosti**
- **zhodnocení demografické struktury vybraných států s vývojem v České republice,**
- **zhodnocení důchodových systémů vybraných států.**

Metodika práce

Při tvorbě diplomové práce bylo čerpáno z odborné literatury, článků, konferencí a sborníků souvisejících s oblastí sociálního zabezpečení. Dalším použitým zdrojem je legislativa, která upravuje tuto řešenou problematiku. Číselné komparace vycházejí ze statistických dat získaných převážně z internetových zdrojů jako např. Eurostat, OECD, Ministerstvo práce a sociálních věcí v České republice apod.

Kompletní seznam použitých zdrojů bude uveden na konci práce. Přílohy diplomové práce budou tvořit obrázky a tabulky umístěné na závěr práce.

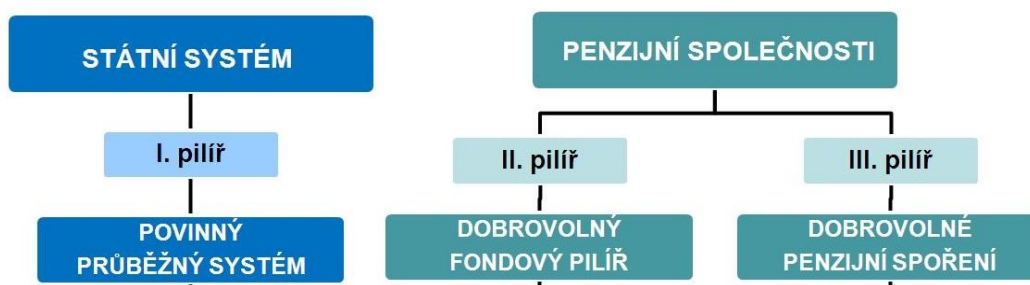
1 Důchodový systém jako obecný pojem

Tato kapitola je věnována popisu důchodového systému. Nespecifikuje systémy v jednotlivých zemích, ale popisuje jej z obecného hlediska. Blíže seznamuje s pojmy, které důchodový systém obsahuje, jak je dělen. Přibližuje základní zásady systému a v závěru se věnuje způsobům financování důchodových systémů.

1.1 Důchodový systém a jeho členění

Smyslem důchodového systému je zajistit občanům příjem při sociální situaci např. při snížené schopnosti dosahovat příjmů, či ve stáří. Cíl systému může být dosažen různými způsoby. Existují dvě vyhraněné krajnosti, a to že stát se snaží zajistit náhradu příjmů všem, kteří nemají příjem ze zaměstnání, druhou možností je naopak ponechat občany, ať si své příjmy zajistí sami a vytvoří si k tomu potřebné systémy. Jednotlivé státy k řešení problému přistupují kombinací obou dvou přístupů. Důchodový systém je ve většině zemí tvořen třemi úrovněmi, tzv. pilíři. První z nich je důchodový systém zajišťovaný státem, jde o systém všeobecný. Druhý pilíř, tzv. doplňkový, vychází ze zaměstnaneckého poměru. O třetím z nich je hovořeno ve smyslu dobrovolného přispívání a spoření (Gregorová, 1998).

Obr. č. 1: Pilíře důchodového systému

Zdroj: vlastní zpracování dle ČSAS, 2015

1.2 Všeobecný důchodový systém – první pilíř

Všeobecný neboli základní důchodový systém je založen na **principu univerzality a povinnosti**. Ve většině států je do tohoto systému zahrnuto veškeré obyvatelstvo na jejich území. Zároveň jej stát garantuje, tedy má na starosti jeho fungování, resp. „solventnost“. Existují tři alternativy základního důchodového systému, které jsou v jednotlivých státech využívány. Důchodový systém může být **začleněn do systému sociální pomoci**, z něj jsou vypláceny dávky občanům, kteří jsou v hmotné nouzi.

Z právě uvedeného plyne, že výplata není vázána na věk jedince. Pokud je brána v úvahu první alternativa základního důchodového systému, jsou z něj vypláceny dávky jedincům, kteří nemohou získávat příjmy ze zaměstnání, ať je již důvodem věk či jiná sociální událost. Tento způsob není považován za běžné důchodové zabezpečení. Druhou alternativou základního důchodového systému je **garance minimální výše důchodů** pro ty jedince, kteří splní zákonem stanovenou podmínku. Obvykle jí bývá věk. Poslední alternativa všeobecného důchodového systému je koncipována jako **pojistný systém**. Jedinci platí příspěvky během svého aktivního života a stát přes pojistný systém garantuje přesně definované dávky, které jsou odvozovány z konkrétních příjmů jedince (Gregorová, 1998).

Všeobecný důchodový systém je ve většině států založen na **solidaritě mezi generacemi obyvatelstva**, tedy mezi ekonomicky aktivními obyvateli a obyvateli, kteří jsou poživateli dávek ze zmíněného systému. Nejčastěji bývá **financován principem pay-as-you-go (dále PAYG)** viz níže. Systémem jsou poskytovány dávky, které nahrazují příjem ze zaměstnání. Jejich výše je odvozována z výše výdělku během ekonomicky aktivního života a počtu let, po které aktivita trvala. Určení dávek se liší dle jednotlivých základních systémů, jsou stanovovány odlišně. V zásadě jsou uplatňovány dva typy výpočtů:

- **jednosložková metoda**, v níž je výše dávky vypočítávána pouze z výdělku během ekonomicky aktivních let jedince a zároveň z doby pojištění.
- **dvousložková metoda**, ve které je pevně stanovená částka obvykle rovnající se životnímu minimu v daném státě a druhou složkou je částka odvozována opět z výdělku z ekonomicky aktivní doby jedince a počtu odpracovaných let (Gregorová, 1998).

1.3 Doplnkový důchodový systém – druhý pilíř

Druhý pilíř je založen na principu **kolektivního pojištění**. Vznikají jako soukromé iniciativy, bývají většinou dobrovolného rázu. Doplnkový důchodový systém může být zaveden současně se základním důchodovým systémem nebo nad jeho rámec. Tento systém bývá obvykle **financován kapitálovou metodou**, viz dále. Z příspěvků jednotlivců je vytvořen nestátní fond. Prostředky jsou fondem zhodnocovány a zpětně mohou být využity pouze ve prospěch členů fondu, tedy pojištěnců. Za největší slabinu tohoto systému lze považovat určení a hlavně zachování nároku členů fondu, který účast

na fondu ukončí. Tato možnost se objevuje v případě skončení pracovního poměru u zaměstnavatele, který jeden konkrétní fond vytvořil a zaměstnancem z titulu zaměstnaneckého poměru byl přijat za účastníka a platil tzv. pojistné. V rané fázi tohoto systému se stávalo, že ztrátou zaměstnání docházelo i ke ztrátě účasti na fondu a s tím i ke ztrátě nároku na budoucí plnění z tohoto fondu, zaměstnanec samozřejmě neztrácel nárok na peněžní prostředky, které do systému vložil. Největším rizikem doplňkového důchodového systému je jeho zkrachování. Vývojem ekonomické situace, resp. způsobem hospodaření fondu může dojít ke ztrátě vložených prostředků a s tím ke ztrátě schopnosti dostát svým závazkům, tedy vyplácet dávky svým členům (Gregorová, 1998).

Doplňkové systémy jsou charakterizovány z několika hledisek, kterými se diferencují od všeobecného důchodového systému (Gregorová, 1998).

Dobrovolnost

Pro doplňkové systémy je charakteristická dobrovolnost, nelze ji však spatřovat v tom, že jedinec se o účasti v systému rozhodoval ze svobodné vůle. Tato forma dobrovolnosti je řazena do třetího pilíře, tedy do individuálního spoření jednotlivců. V tomto systému je pojem dobrovolnost chápán jako projev vůle pro založení systému. Dobrovolná forma tohoto systému je hojně využívána v zemích, kde je vysoká úroveň základního všeobecného důchodového systému, naopak v zemích, kde je nižší úroveň, je doplňkový důchodový systém ze zákona povinný. Tedy pojem dobrovolnost v tomto systému neplatí absolutně (Gregorová, 1998).

Účel a cíl

Hlavní účel doplňkových důchodových systému spočívá ve zvyšování příjmů jedinců při dosažení důchodového věku a vzniku nároku na výplatu dávek ze všeobecného systému. Ten doplňkový pomáhá zvyšovat příjmy jedince a přibližovat se standardu, na který byl jedinec zvyklý během ekonomicky aktivního života (Gregorová, 1998).

1.4 Třetí pilíř důchodového systému

Třetí pilíř důchodového systému je představován **individuálním spořením jednotlivců**. Jedinec na základě svého rozhodnutí může zvýšit výplatu dávek při dosažení důchodového věku a tím si zvýšit svoji životní úroveň po skončení ekonomicky aktivního života. Jedinec si sám zvolí instituci, u které své individuální spoření založí, a bude jí svěřovat své příspěvky. Samotná instituce pak zhodnocuje jeho vložené prostředky. Stát naopak může poskytovat daňové výhody pro tento způsob pojištění. Individuální spoření je vhodným nástrojem finančního trhu. Prostředky z něj získané jsou dlouhodobě využitelné pro další investice. Rizikem tohoto druhu spoření je zkrachování vybrané instituce či inflace (Gregorová, 1998).

1.5 Zásady důchodových systémů

V důchodovém systému lze definovat základní zásady, které se vyskytují ve všech systémech. Jedná se o **zásadu všeobecnosti, sociální solidarity, participace, rovnosti a další vnitřní zásady**.

Zásada všeobecnosti

Tato zásada může být chápána ze dvou odlišných pohledů. Prvním z nich je vnímání pojmu všeobecnost z pohledu vymezení subjektů. Tedy vymezení okruhu osob, na které lze důchodový systém státu vztáhnout. Druhým pohledem je možnost vztáhnout pojem všeobecnost na situace, které systém obsahuje. Všeobecnost důchodového systému zahrnuje právo jedince na zajištění při splnění určité životní situace. Kritéria, která vymezují okruh osob, mohou být různého druhu. Nejčastěji bývají založena na státním občanství či na trvalém pobytu. Princip trvalého pobytu je novější vymezení okruhu osob než princip státního občanství. Tento princip musí být rozšířen o možnost migrace osob v rámci Evropské unie. Důchodový systém se vztahuje na veškeré fyzické osoby, které mají trvalý pobyt na území konkrétního státu. Důchodový systém zároveň

nezaručuje plnění pro veškeré obyvatelstvo ve stejné výši. Bývá **diferencován do tzv. pyramidy**. **První stupeň** je v řadě států vyčleněn z důchodového systému do státní sociální pomoci. Zajišťuje životní minimum pro občany státu a zároveň nebývá vázán na dosažení určitého dalšího kritéria, jako například věkové hranice. **Druhý stupeň** důchodového systému již zužuje základnu příjemců dávek. Ty jsou poskytovány pouze osobám, které splnily další dané podmínky pro její přiznání, například dosažení určeného věku. Dávky z druhého stupně jsou vázány na platbu pojistného během ekonomicky aktivního života, minimální výše dávky není garantována, odvíjí se od příjmů jednotlivce a z výše placeného pojistného. **Třetím a posledním stupněm** je doplňkový systém, který má ze všech tří nejužší základnu. Účast ve třetím stupni je založena na dobrovolnosti (Gregorová, 1998).

Zásada všeobecnosti znamená, že první stupeň je garantován všem osobám, které mají trvalý pobyt na území státu, zároveň zaručuje těmto osobám při splnění stanovených podmínek výplatu jednotné dávky zabezpečující životní minimum.

Zásada sociální solidarity

Zásada sociální solidarity souvisí s **vytvářením prostředků** v důchodovém systému. V obecné rovině tato zásada znamená, že ekonomicky aktivní občané přispívají formou pojistného do systému, ze kterého jsou hrazeny dávky, pro občany, kteří již splnili kritérium výplaty dávek, tedy již ekonomicky neaktivnímu obyvatelstvu státu (Gregorová, 1998).

Zásada solidarity dále spočítá v tom, že i mezi ekonomicky aktivním obyvatelstvem existují rozdíly v platbách pojistného, neboť jeho výše je vázána na výši příjmu. Pokud je bráno v úvahu pojistné v absolutní výši, tak občané s vyššími příjmy odvádějí do systému více. Při výplatách dávek se jedná buď o **výplatu bez rozdílu**, kolik jednotlivec odvedl. Tento způsob je použit u zdravotního pojištění. Nebo se výše odvíjí od příjmů a **od výše odváděného pojistného**. Mezi výplatou dávky a odvodem pojistného ovšem neexistuje žádná přímá úměra (Gregorová, 1998).

Dle autorky je nutné najít hranici mezi sociální solidaritou a nemotivujícím vynakládáním peněžních prostředků. V obecném sociálním cítění je zakořeněno vnímání zvýšené potřeby ochrany pro seniory či osoby dlouhodobě neschopné zařazení do ekonomicky aktivního života. Tato hranice je poměrně tenká. V rámci sociálního cítění je odvádění částky z příjmů ve formě pojistného běžným jevem. Zůstává otázkou,

zda by zvýšení odvodů ve formě pojistného u ekonomicky aktivního obyvatelstva nevedlo k útlumu snahy o zvýšení výdělku, pokud by výše odvodů výrazněji zasahovala do jejich životní úrovně.

Zásada participace

Zásada participace vyjadřuje **účast jedinců na fungování důchodového systému**. Ten by měl být řízen a budován, aby všem vstupujícím subjektům bylo zároveň umožněno podílet se na jeho tvorbě, spravování či řízení. Jedinec, který je účasten pojištění, se sám podílí platbami na tvorbě a řízení systému. Podílí se na tvorbě zdrojů. Samozřejmě vyšší participace je na doplňkových důchodových systémech, v té všeobecné rovině je míra účasti minimální (Gregorová, 1998).

Zásada rovnosti

Za zásadu rovnosti je považována snaha, aby všichni **jednotlivci měli stejné podmínky**, stejná pravidla. Není tím tedy myšleno „pro všechny stejně“, ale aplikace pravidel, která jsou stejná pro všechny bez ohledu na výši příjmů či na míře účasti (Gregorová, 1998).

1.6 Financování důchodových systémů

V obecné rovině je financování důchodových systémů rozděleno na dva způsoby. Prvním z nich je financování ze státního rozpočtu a druhým z účelových plateb od občanů (Tomeš, 1993).

První způsob **financování ze státního rozpočtu** bývá označován za **důchodové zabezpečení**. Jedinci se na tvorbě prostředků nepodílejí pravidelnými platbami, stát je vytváří přerozdělováním prostředků ve státním rozpočtu. Pro zajímavost, tento způsob financování byl u nás používán do roku 1993. Původ tohoto financování vycházel z myšlenky, že stát se stará o své občany, které potkala určitá sociální situace. Při pohledu zvenčí tento systém působil dojmem, že občan se nijak nepodílí na tvorbě prostředků pro výplaty důchodových dávek. Efekt byl pouze z vnějšího pohledu. Při bližším prozkoumání systému bylo zřejmé, že stát prostředky do důchodového systému získával **výběrem daní**, například daň důchodová či daní ze mzdy. Tyto daně přerozdělením financovaly důchodový systém. Takto nastavený způsob financování byl nepřehledný a poskytoval státu velký prostor pro přesouvání finanční prostředků.

Zároveň tento způsob potlačoval iniciativu jedince, neexistovala vazba s výší budoucích dávek (Gregorová, 1998).

Druhý způsob financování, tedy **financování z plateb pojistného**, bývá označován za **důchodové pojištění**. Jsou rozlišovány dva druhy financování důchodového pojištění, a to:

- **průběžné financování**, tzv. PAYG, který vyplácí dávky přímo z příspěvků.
- **kapitálové financování**, ve kterém se z vybíraných příspěvků vytváří fond, který pokrývá budoucí náklady spojené s důchodovým systémem (Gregorová, 1998).

Metoda průběžného financování

Metoda spočívá v tom, že vybírané příspěvky jsou použity na výplatu dávek v období, kdy byly vybrány. Celý systém se odvíjí od **rovnováhy počtu mezi ekonomicky aktivním obyvatelstvem a tím neaktivním**. V případě, že mezi nimi dojde ke změně poměru, je nutné upravit výši dávek nebo výši placeného pojistného. Základ této metody tvoří mezigenerační solidarita. Průběžné financování je silně citlivé na demografický vývoj obyvatelstva státu. Pokud dojde k populační explozi, existuje vyšší počet ekonomicky aktivních obyvatel, jsou vyšší příspěvky do systému a tvoří se přebytek. V opačném případě, při stárnutí populace, dochází ke zvyšování objemu vyplácených dávek a k poklesu příjmům systému. V tomto případě je nutné zvyšování příjmů. Úprava vyplácených dávek by vedla ke snižování úrovně obyvatel v poproduktivním věku. Při této metodě nedochází ke zhodnocování vložených prostředků, ale výhoda spočívá ve flexibilitě vyrovnávání inflace (Cipra, 1996).

Základ této metody tvoří **vyrovnaný rozpočet**. Nejdůležitějším cílem je udržet rozpočet v rovnováze, aby se nevytvářel deficit. Je nutné řádně rozpočet připravit a musí být dodržena výše předpokládaných výdajů i příjmů. Tato metoda je velmi rozšířená hlavně u financování **základního všeobecného důchodového systému**. Nespornou výhodou tohoto systému je, že při ztrátě zaměstnání nedochází ke ztrátě nároků na výplatu dávek, dále je zde možnost rozdělení důchodů dle životních nákladů (Gregorová, 1998).

Tato metoda má i řadu nevýhod. První z jejich řady je povinnost účasti za jednotných podmínek. Může docházet ke snižování životní úrovně jednotlivce, omezuje možnost volby. Mezi další nevýhodu patří i pocit, že placení pojistného na důchodové pojištění není vnímáno jako cena placená na budoucí důchod, ale spíše jako nutná daň, tímto

vnímáním se stírá motivace pro dosahování vyšší mzdy. Státy proti této nevýhodě bojují určitou kombinací výše zmíněných metod. Konkrétně vytvářením kapitálových rezerv v systému, jedná se například o Dánsko či Německo (Besseling, 1993).

Metoda kapitálového financování

Předpokladem metody je tzv. **kapitálová rezerva**, která pokrývá výdaje na dávky, na ty vyplácené i na dávky budoucí, pro případ, že by se jedinec rozhodl vystoupit z účasti na důchodovém systému. Je zřejmé, že tato metoda vyžaduje oproti předchozí více času, aby mohla začít plnit potřebnou funkci. Metoda kapitálového financování není založena na mezigenerační solidaritě, ale na **investiční činnosti fondu a schopnosti dosahovat kapitálové výnosnosti** (Cipra, 1996).

Výhodou této metody je jistota účastníka, že dostane při vzniku nároku na výplatu vše, co do fondu vložil. Dále umožňuje individuální přístup, každý přispívá dle svých možností a potřeb. Za nevýhodu lze považovat důsledky inflace, před kterými fond své účastníky neuchrání. Další neopomenutelnou nevýhodou je, že fond může v důsledku nevhodných či chybných investic zkrachovat a tím dojde ke ztrátě vložených zdrojů. Tato metoda je hojně využívána u **doplňkových důchodových systémů** (Gregorová, 1998).

Metodu kapitálového financování lze rozčlenit do dvou kategorií:

- **individuální kapitalizace**, která pracuje na principu „každý sám na sebe“. Jedná se o tvorbu rovnováhy, která je vytvářena pro každého účastníka zvlášť se zohledněním jeho osobních příspěvků, dávky jsou následně vypláceny do vyčerpání plusových hodnot na jednotlivém účtu.
- **kolektivní kapitalizace** je budována na rovnováze všech účastníků, tedy pro celou skupinu dohromady (Gregorová, 1998, Cipra, 1996).

Na závěr podkapitoly autorka provede stručné shrnutí a srovnání jednotlivých metod. **Metoda průběžného financování** je použitelná ihned po jejím zavedení, což je nespornou výhodou pro fungování a nastartování financování důchodového systému. Naopak **metoda kapitálového financování** potřebuje nejprve zajistit dostatek finančních prostředků, aby bylo možné výplaty provádět. Průběžné financování

důchodového systému se dle autorky práce vyplatí v případě populační exploze. Bohužel v současné době je trend spíše opačný, dochází tedy ke stárnutí populace, rostoucím výdajům v systému a snižováním příjmů. Tuto situaci je potřeba řešit, protože z dlouhodobého hlediska je neudržitelná. Průběžné financování zajistí jedincům jistotu výplaty dávek. V případě dobře hospodařícího kapitálového fondu mají jistotu, že po splnění podmínek dostanou zpět, co do fondu vložili, účastníci ale také musí počítat s rizikem inflace. Nelze tedy jednoznačně určit, která z metod financování je výhodnější. Obě dvě mají své klady a zápory.

2 Historický vývoj sociálního zabezpečení

Pojem sociální zabezpečení je pravděpodobně odvozen z ruštiny. Poprvé se na našem území objevil v druhé polovině dvacátého století. Sociální zabezpečení v sobě obsahuje různé druhy státní pomoci. Pod tento pojem je řazeno i důchodové pojištění, kterému se tato práce bude hlavně věnovat.

První část této kapitoly je věnována historickému vývoji sociální péče od dob prvobytně pospolné společnosti do moderních forem. Klade si za cíl představit jednotlivé druhy společnosti napříč historií a jejich úrovně vnímání sociálně slabších občanů. V historii lze nalézt okamžiky, kdy staří a slabší občané byli trestáni, vyháněni z měst. S dalším vývojem se objevily první zárodky snahy těmto osobám pomoci. Druhá část kapitoly se zaměřuje na část sociální péče o obyvatelstvo, a to konkrétně na důchodové systémy.

2.1 Vývoj do 19. století

Kořeny sociálního zabezpečení lze datovat až do dob prvobytně pospolné společnosti. V každé historické epoše se jedná o jiný způsob ochrany. Společně ovšem mají to, že se jedná o zabezpečení občanů proti nepříznivým sociálním situacím, které jsou způsobeny například úrazem, ztrátou schopnosti pracovat, ať již dílem věku či úrazu. Tyto problémy se vyskytovaly od nepaměti a každá společnost je řešila na úrovni svých ekonomických možností a v souladu s etickými a morálními názory, které v té či oné společnosti panovaly. Stupeň řešení sociálních problémů závisel zároveň na vyspělosti společnosti (Tröster, 2013).

Člověk ze začátku hledal **fyzickou ochranu**, aby o něj bylo ve stáří či v nemoci postaráno, nebyla řešena finanční stránka. Tato potřeba ochrany na fyzické bázi trvala poměrně dlouho, a to až do 18. století. V tomto století se potřeba fyzické ochrany rozšiřuje i na **ochranu proti rizikům hospodářského života** a ustanovuje se potřeba určité výše životního standardu. V neposlední řadě si člověk uvědomil, že je důležitý celkový všestranný rozvoj člověka, přešlo se od změn kvantitativního rázu ke změnám zvyšující kvalitu života (Krebs, 2010).

V počátcích vývoje společnosti se sociální politikou dá nazývat spíše vzájemná pomoc, která souvisela s rodovou či kmenovou pospolitostí (Krebs, 2010). **V prvobytně pospolné společnosti** se jednotlivé kmeny staraly o staré či nemocné členy kmenů tím, že je nechali dále ve své společnosti. Formou sociálního zabezpečení bylo i to, že ženy

se staraly o děti a udržovaly oheň, naopak muži obstarávali potravu – lovili. První prvky sociální politiky se dají zaznamenat v době, kdy docházelo k dělbě práce, objevily se prvotní sociální rozdíly mezi lidmi (Krebs, 2010). V případě otrokářské společnosti záleželo čistě na otrokáři, jak se svým majetkem zachází. Proto jednotlivá sociální péče se lišila dům od domu (Tröster, 2013).

Problém chudiny se táhne celými dějinami od nepaměti, již od starověkých říší. Dříve se společnosti před chudými bránily, dokonce chudobné občany pronásledovaly a trestaly. V dobách starověku panovníci zabezpečovali své vojáky a jejich rodiny. Poskytovali jim domy, zahrady či pole pro obživu, pokud jim v jejich nepřítomnosti byly odňaty (Chammurapiho zákoník). Ostatní chudina a nemocní byli pronásledováni, trestáni. Mnozí díky těmto postihům upadali do dlužního otroctví (Chvátalová, 2012).

Ve **starověkém Řecku** existovala soustava městských států, ve kterých byl svobodný občan spoluúčastníkem výkonu státní moci. Zároveň svobodní občané vlastnili otroky, kteří se o své vlastníky starali. Z tohoto důvodu nebyli odkázáni na podporu a pomoc státu. V Řecku bylo dlužní otroctví zrušeno na základě tzv. Solónových reform, které zároveň rozdělovaly občany do čtyř majetkových tříd. V nejnižší třídě byla zavedena mez pro majetek a příjem, která měla za úkol zamezit vznik dalších dlužních otroků (Tröster, 2013).

Historicky první systém přerozdělování mezi chudými a bohatými existoval ve **starém Římě**. Chudoba obyvatel pomalu přerůstala ve společenskou hrozbu a Římané tento problém řešili rozdáváním chleba v rámci zábavy, která byla dříve přístupná pouze bohatým, tzv. chléb a hry (Tomeš, 2001).

V době **středověku** sílila potřeba péče o chudé. Došlo ke změně postavení z otrokářů a otroků na feudály a poddané, kteří měli jiná práva a postavení. Pomoc byla převážně dobročinného charakteru a značně neorganizovaná (Krebs, 2010).

Ve středověku byla první chudinská péče poskytována církvemi, tedy konkrétně kláštery a farnostmi. Ty poskytovaly pouze věcné dávky, nikoliv služby chudým. Byla jim poskytována strava, nocleh či oblečení (Tröster, 2013).

Jedním z největších problémů středověku byli bezdomovci, kteří o svůj majetek přišli v důsledku válek či vyhánění chudých rolníků. Nárůst tuláctví, loupeže i žebrota vedly jednotlivé státy k rozhodnutím, která tyto problémy zmírňovala. V Anglii došlo k přijetí

opatření, díky kterému bohatí platili příspěvky na pomoc chudým. Podobné postupy je možné najít v historickém vývoji například Francie, Německa (Krebs, 2010).

Jednotlivé obce se v 15. století aktivně začaly zapojovat (Krebs, 2010). V pozdějším středověku byly vytvářeny podpůrné spolky, které pomáhaly práce neschopným členům společnosti i členům jejich rodin. **První spolky vznikaly mezi horníky**, vznikala bratrstva, která zakládala pokladny, do nichž přispívali především horníci svými srážkami ze mzdy. První záznam o hornické pokladně je datován do roku 1524, té císař Ferdinand I. potvrdil status pokladny (Kalenská, 1986).

V roce 1661 byl přijat patent o tulácích a žebrácích, kterým bylo obcím umožněno přiznávat právo žebrat. Církev byla až do roku 1785 hlavním centrem péče o chudé a nemocné. Od toho roku tato povinnost přešla na vrchnost. V 19. století byla povinnost péče o chudé převedena na obce. V roce 1854 bylo uzákoněno povinné zřizování bratrských pokladen v dolech a tím byl položen základ pro hornické sociální pojištění, které například v Československu existovalo až do nástupu Komunistické strany Československa do roku 1948 (Tröster, 2013).

2.2 Vývoj moderních forem sociálního zabezpečení v Evropě

Vývoj moderní formy sociálního zabezpečení souvisí se **zrušením nevolnictví a urbanizací měst**. 18. století se neslo ve smyslu hesla „laissez faire – laissez passer“, tedy věci byly ponechány volnému plynutí. Stát do sociální oblasti občanů zasahoval pouze minimálně. Zabezpečoval vojenské vysloužilce s jejich rodinami, církve se starala o chudinu, kdy jim poskytovala tzv. almužnu (Tröster, 2013).

Ve stopách hornických spolků pokračovaly další **dělnické spolky**. V Anglii a Francii se objevily první formy sociálního pojištění. V tehdejší Rakouské císařství a pozdějším Rakousku - Uhersku byly přijímány zákony č. 253/1852 ř. z. a č. 134/1867 ř. z., na základě kterých vznikaly nemocenské pokladny. Druhý zmiňovaný zákon uložil všem majitelům podniků povinnost zřídit závodní pokladnu nebo pro ně pracující dělníky přihlásit k jiné již existující pokladně. Druhá polovina 19. století je definována vznikajícími politickými stranami, vznikla například sociálně demokratická strana (sociálně-demokratická strana Rakouska 1874), roku 1878 Československá sociálně demokratická strana dělnická. V této době se také vlády začaly otázkou sociálního

zabezpečení zabývat hlouběji. Došlo k zestátnění nemocenských pokladen, aby sloužily k financování sociálních situací dělnické třídy (Tröster, 2013).

V Německu bylo uzákoněno povinné nemocenské pojištění v roce 1883, o rok později úrazové pojištění, starobní či invalidní pojištění v roce 1889. Zákony, které tato pojištění zavedla, bývají často označovány jako **Bismarckova reforma** a tvoří základ tzv. **Bismarckova modelu sociálního pojištění**, který velmi ovlivnil vývoj systémů v Evropě (Tröster, 2013). Princip Bismarckových reforem byl radikální a převratný na svou dobu. Vláda se díky němu dostala do popředí v oblasti poskytování sociální péče (Krebs, 2010).

Vývoj v Německu ovlivnil i sousední Rakousko - Uhersko, tedy rakouské země včetně českých zemí. Hrabě Taaffe (zákony jsou označovány jako **Taafeho reforma**) v roce 1888 navrhl zákon o úrazovém pojištění dělníků (zákon č. 1/1888 ř. z.), zákon o nemocenském pojištění dělníků (zákon č. 33/1888 r. z.), oba dva byly přijaty a vešly v účinnost od 1. srpna 1889. Nemocenské pojištění bylo povinné, dávky vyplácené z tohoto pojištění příslušely pojištěncům i členům jejich rodin, dávky byly vypláceny peněžitou i věcnou formou. Byly zde zárodky dnešních vyplácených dávek, jako jsou porodné, peněžité pomoci v mateřství. Pojištěnky měly nárok na bezplatnou pomoc při porodu i po něm, dále měly nárok na čtyřtýdenní peněžité dávky. Od roku 1889 (platil zákon č. 127/1889 ř. z.) hradili pojištění zaměstnanci i zaměstnavatelé (Tröster, 2013).

Všeobecný systém sociálního pojištění pro všechny obyvatele, tzv. národní pojištění, v roce 1942 navrhl William Henry Beveridge v Anglii. Každý občan přispívá do národního systému a v případě sociální situace mu bude vyplácena adekvátní dávka. Systém byl otevřený pro všechny profese. Zároveň se v této době začalo rozvíjet právo pracovní, které se týkalo hlavně ochrany při práci (Tröster, 2013).

Po druhé světové válce většina zemí spěje spíše do formy **sociálního státu**, tedy státu, který se velmi výrazně angažuje do oblasti sociální péče o obyvatele (Krebs, 2010).

2.3 Popis modelů sociálního zabezpečení ve vybraných státech

Kapitola se bude věnovat bližší specifikaci výše zmíněných modelů. Bude popsán vývoj sociálních změn v Německu, Velké Británii, Švédsku a Francii. Kapitola bude zaměřena na popsání vývoje sociálního zabezpečení v jednotlivých státech a historických okolnostech, které jej utvářely. Prvním státem, který bude rozebrán, je Německo,

ve kterém první sociální reformy byly zavedeny za říšského kancléře Otto von Bismarcka. Tato osoba ovlivnila i vývoj sociálního pojištění na našem území. Druhým popisovaným státem bude Švédsko, které v dnešní době je řazeno do skupiny tzv. sociálních států. Patří mezi státy s nejlépe hodnoceným důchodovým systémem na světě. V pořadí třetím státem bude Francie, u které byl vývoj opožděn. Ve 20. století se nechala inspirovat systémem fungujícím v Německu. Posledním z řady států je Velká Británie. Na jejím území byl vývoj ovlivněn vládnoucí stranou.

2.3.1 Vývoj v Německu

Industrializace probíhající v 19. století dala možnost vzniku moderní sociální politiky v Německu. Německé obyvatelstvo bylo po staletí živeno zemědělstvím, v roce 1830 byly takto živы až čtyři pětiny obyvatelstva. S příchodem industrializace se začal rozvíjet průmyslový proletariát, došlo k rapidnímu poklesu řemeslníků na venkově a zemědělstvím se na konci 19. století živila pouze necelá polovina obyvatel. Rozvoj průmyslu měl za následek hromadné stěhování do měst, populační exploze. Oba tyto faktory vedly k nárůstu pracovní síly a zároveň poklesu mezd, zneužívání dětské a ženské práce jako levnější pracovní síly, prodlužováním pracovní doby, a tedy k celkovému zhoršování pracovních podmínek. Ochrana při práci nebyla nijak rozvíjena, docházelo k častým pracovním úrazům. Při spojení výše zmíněných faktorů se společnost začala zabývat novou otázkou, a to otázkou sociální (Munková, 2005).

Koncem 1. poloviny 19. století vznikaly na území dnešního Německa církevní podpůrné organizace, které působily mezi dělníky. Došlo tak k položení základů pro církevní sociální péči. Mezi nejznámější katolické představitele z té doby lze zařadit biskupa Emanuela sv. p. von Kettelera, který horoval proti nespravedlnostem liberalistického režimu, prohlašoval, že v sociální otázce se nelze spoléhat na individuální řešení. Mezi prvními volal po jednotném sociálním zákonodárství, které bude založeno na principu křesťanské sociální spravedlnosti. K těmto prohlášením se přikláněli i mnozí zaměstnavatelé a vznikající dělnické a řemeslné spolky. Tyto spolky usilovaly o zlepšení pracovních podmínek dělníků a celkově životních podmínek obyvatel (Munková, 2005).

Dělnické hnutí se postupně politizovalo, v roce 1863 došlo k založení Všeobecného dělnického spolku v Lipsku, dále Sněmu německých dělnických spolků, který tvořil jádro budoucí Sociálnědemokratické dělnické strany Německa, která vznikla 1869. Obě

zmíněné organizace se spojily do Socialistické dělnické strany Německa, která byla v roce 1890 přejmenována na Sociálnědemokratickou stranu Německa. Tato strana organizovala a provozovala například dětské školky či kulturní spolky, proslula právě politickým pronásledováním od Otta von Bismarcka (Munková, 2005).

Otto von Bismarck byl říšský kancléř, politik ale i sociální reformátor. Stal se průkopníkem právě v oblasti sociálního pojištění. V 19. století zavedl řadu sociálních zákonů. Byl politikem, který podporoval expanzivní politiku tehdejšího Pruska. Právě zmíněný stát měl vlivnou vrstvu šlechtických velkostatkářů, existovala zde slabá buržoazie. Stát měl vysoce rozvinutou státní správu na místních úrovních. Za těchto podmínek došlo k rozvoji sociální politiky, pro kterou je charakteristická státní regulace ekonomiky a produkce a zároveň sociální zabezpečení obyvatelstva poskytované na kolektivním principu (Potůček, 1995).

Zpočátku své kariéry Otto von Bismarck podporoval cechovní systém a zabezpečení jádra střední třídy, na které byla dle jeho názoru závislá stabilita státu. Úřad pro sociální politiku byl ustanoven v roce 1870. Bismarck dříve působil jako pruský velvyslanec v Paříži, kde se také seznámil se sociální politikou, kterou propagoval ve Francii Napoleon III. Díky tomuto vlivu nakonec Bismarck ustoupil od myšlenek na zvýšení cechovního vlivu na sociální ochranu obyvatelstva. Naopak se přiklonil k názorům hlásajícím vznik sociální monarchie (Munková, 2005).

V Prusku v té době, stejně jako i v okolních státech, sílila moc sociálně demokratických hnutí. Bismarck tuto situaci řešil historií osvědčenou metodou „cukru a biče“. Byl vydán zákaz fungování sociálně demokratické strany, konkrétně v roce 1878 (Potůček, 1995).

Rostoucí počet příznivců sociálně demokratického hnutí a jejich úspěchy v říšských volbách daly vzniknout znepokojení, které vyústilo v tvrdý postup proti Socialistické dělnické straně. Bismarck využil atentátů, které byly spáchány na císaře Viléma I., a v roce 1878, konkrétně 21. října, Bismarck prosadil zákon proti sociální demokracii (Munková, 2005).

Dalším krokem byl vznik povinného sociálního pojištění. Bismarck volil mezi třemi alternativami sociální reformy, kterými byly zdroj, péče a pojištění (Munková, 2005).

„**Zdrojem (Versorgung)** bylo zavedení speciálních sociálních výhod pro státní zaměstnance, **péčí (Fürsorge)** zavedení sociální pomoci potřebným a v poslední řadě

pojištění (Versicherung), které spočívalo v zavedení povinného pojištění vybraných rizik“ (Potůček, 1995).

Bismarckovou volbou bylo nakonec **pojištění**. Konkrétně pojištění pro případ nemoci, pracovního úrazu, invalidity a stáří. Zvolený způsob politiky si kladl za cíl zůstat loajální císaři, významný byl dopad na dělníky, které tato politika měla odcizit sociálně demokratické straně, snižoval tím vliv církve a v neposlední řadě se tímto krokem snažil zvýšit produktivitu práce. Sociální politika řízena Otto von Bismarckem rozdělovala zaměstnance a dělníky do odlišných kategorií. Tento krok mu zajistil kontrolu nad oblastí, která byla kontrolována jednotlivými odbory. Výsledkem reformy bylo, že složky sociálního pojištění byly v Německu vytvořeny ještě před první světovou válkou (Potůček, 1995).

Bismarck v císařském poselství roku 1881 popsal nový sociální program. Věřil, že se mu tím podaří snížit vliv sociálnědemokratického hnutí na dělníky. Návrh zákona byl předložen říšskému sněmu již začátkem roku 1881, ale vedly se kolem něj dlouhé parlamentní debaty. Ve znění zákona bylo stanoveno, že stát se ujímá svých občanů potřebujících pomoc ve vyšší míře než doposud. V císařském poselství bylo kromě nemocenského pojištění také ustanoveno pojištění pro případ nemoci, invalidity a stáří. Rok 1883 přinesl schválení **zákona o nemocenském pojištění**, který byl prvním zákonem tzv. Bismarckových reform. Dávky na nemocenské pojištění byly dle něj rozděleny na půl mezi zaměstnavatele a zaměstnance. V červenci 1884 byl přijat zákon **o úrazovém pojištění**, od nemocenského pojištění bylo odlišeno způsobem plateb. Ty byly odváděny profesní organizací zaměstnavatelů. V případě úmrtí zaměstnance byla ze zákona povinna vyplácet pozůstalým rentu. Červen 1889 uzavíral tzv. Bismarckovy sociální reformy, tehdy byl přijat zákon **o starobním a invalidním pojištění**. Každému dělníku náleželo po **dověření 70 let věku**, invalidní renta pak náležela zaměstnanci při pracovní neschopnosti. Na tomto pojištění se podílel mimo **zaměstnanců a zaměstnavatelů i stát**. Bismarckovy reformy na dlouhou dobu posunuly Prusko do popředí ostatních států. Na spoustu let se stalo vzorem pro další státy a jejich přijímání sociálních reform (Munková, 2005).

Období před první světovou válkou lze charakterizovat snahami o odstranění rozdílnosti v sociálních zákonech, které odstranil v roce 1911 tzv. Říšský pojišťovací řád. Roku 1916 byla **snížena hranice** pro odchod do starobního důchodu ze **70 let na 65 let**.

Přijatými kroky si tehdejší vláda chtěla zajistit podporu dělnictva při válečných taženích. Tyto sociální reformy platily do období první světové války, která změnila uspořádání světové mapy. Vznikaly nové státy, docházelo k rozpadu dosavadních státních zřízení. Pád monarchie po skončení první světové války v roce 1918 odstartoval novou éru zákonodárství v oblasti sociálního zabezpečení obyvatelstva. Byl přijat zákon o osmihodinové pracovní době, placené dovolené nebo například preventivní lékařské péče (Munková, 2005).

Konkrétně v letech 1918 – 1920 byla uzákoněna forma kolektivního vyjednávání, rok 1922 přinesl změny v oblasti péče o mládež a děti, roku 1924 byl přijat zákon o sociální pomoci, rok 1925 byl ve znamení úpravy pro případ pracovního úrazu a nemocích z povolání. V roce 1927 došlo k vytvoření pojištění v nezaměstnanosti, která fungovala necelé dva roky. Během hospodářské krize 1929 došlo k jejímu rozpadu. Toto období je v historii označováno za tzv. Výmarskou republiku (Potůček, 1995).

V roce 1933 prezident Hindenburg jmenoval Adolfa Hitlera říšským kancléřem, tímto aktem skončilo demokratické období této republiky, k moci se dostal totalitní režim. **Sociální politika** byla založena na **nadřazenosti árijské rasy** a naplno využívala nástrojů, které nabízel fašistický režim. Typickým krokem pro toto období bylo zrušení samosprávy v oblasti sociálního pojištění a zároveň vyloučení principu kolektivního vyjednávání. Reformy, které postupným pomalým vývojem vytvářely samosprávu v oblasti sociálního zabezpečení, byly ztraceny. Sociální pojištění bylo centralizováno a do čela jednotlivých druhů pojištění byli dosazeni tzv. ředitelé, kteří spadali přímo pod centrální orgán. Totalitnímu režimu nelze upřít, že přinesl mnohé zlepšení ve fungování systému sociálního zabezpečení. Došlo k zavedení mzdové kontroly, snížení minimální mzdy. Do popředí zájmů se dostala politika zvyšující porodnost, došlo k zákazu interrupcí a byl rozpracován nový systém přídavků na děti. Negativní stránkou sociální pomoci bylo nařízení, že tyto dávky jsou dostupné a přislíbené pouze árijsky čisté rase. V dnešní době je již jasné, že část prostředků z fondů sociální pomoci byla využita na vedení druhé světové války. Rok 1938 přinesl začlenění samostatně výdělečně činných osob do systému povinného starobního pojištění, dále bylo zavedeno pojištění pro případ úmrtí partnera. V roce 1941 bylo zavedeno povinné zdravotní pojištění pro důchodce (Munková, 2005).

Kapitulace německých armád v roce 1945 měla za následek zhroucení Hitlerovy říše, která byla po letech válčení do značné míry zničená. Válka zničila celý průmysl a jeho budoucí potenciál, zanechala za sebou vdovy, sirotky a válečné veterány. Tyto osoby tvořily až 40 % obyvatel státu. Jednoznačně nejdůležitější poválečnou otázkou byla sociální pomoc potřebným. I přes to, že do roku 1949 bylo Německo rozděleno do okupačních zón vítězných mocností, bylo přijato několik sociální reform, které navazovaly na sociální zákony z dob před vypuknutím války a zároveň v sobě nesly i některé prvky přijaté v době nacismu. V roce 1949 se sjednotily zóny americké, britské a francouzské a vytvořily jednotný stát, Spolkovou republiku Německo, který ukotvil pojem sociální stát (německy Sozialstaat) do nové ústavy, na území sovětské okupační zóny došlo k vyhlášení Německé demokratické republiky (Munková, 2005).

Západní Německo přešlo k sociálně tržnímu hospodářství, které podporuje zaměstnanost, udržuje příjmovou úroveň a podporuje samosprávné principy sociálního pojištění. Šedesátá léta přinesla opatření, která poskytovala různé formy sociální pomoci lidem ocitajícím se pod hranicí životního minima, v případě pomoci ve stáří, nemoci či invaliditě. Principy potřebnosti byly postupně doplňovány o zásluhovost, například splnění kritéria doby pojištění, tak jak je znám dnes. V roce 1957 bylo přijato nové starobní a invalidní pojištění, byl zaveden princip indexace důchodů podle životních nákladů (Potůček, 1995).

V dnešní době je sociální politika realizována pomocí mnoha sociálních programů. Jedním z nich je **sociální pojištění**, jak je znám. Obsahuje pojištění nemocenské, důchodové, úrazové a pojištění pro případ nezaměstnanosti (Munková, 2005). Pojištění nebylo pro všechny občany, ale dle způsobu zavedeném Otto von Bismarckem pouze pro **občany v zaměstnaneckém poměru**. Ostatní obyvatelé jsou pojištění na základě potřebnosti, či spadají do doplňkových programů. Zemědělci jsou vyčleněni do odlišného nemocenského, úrazového i důchodového pojištění. Kromě systému sociálního pojištění v Německu platí i vyživovací povinnost v přímé příbuzenské linii. Německo podporuje občanskou iniciativu ve formě připojištění a doplňkových spoření, přinášející občanům daňové úlevy (Munková, 2005).

Důchody jsou dále členěny na **starobní, invalidní a pozůstalostní**, stejně jako v České republice. Jsou financovány z příspěvků zaměstnanců i zaměstnavatelů, poměrem 50%. Úrazové pojištění zůstalo nadále hrazeno výhradně zaměstnavatelem. Německo se jako

většina států potýká s populačním problémem, dle odhadů v roce 2040 by měl na dva ekonomicky aktivní obyvatele připadat jeden důchodce, situace se má dále zhoršovat. Proto v roce 1992 při sjednocení Německa proběhla reforma pro starobní pojištění. Tato reforma **prodlužuje věkovou hranici** pro odchod do důchodu postupně do roku 2017 **až na 67 let** (Munková, 2005, Potůček, 1995).

2.3.2 Vývoj ve Švédsku

Švédsko jako severský stát má od ostatních vybraných evropských zemí svá specifika. Za první z nich se dá považovat **politická stabilita**, kterou umocnila neutralita v období druhé světové války, dále vláda sociální demokracie, která byla volena téměř bez přerušení od 30. let 20. století. Tato stabilita umožnila uzákonění uceleně rozvinuté sociální koncepce. Její zrod je připisován jménu Gustava Möllera, ministra sociálních věcí v letech 1936 – 1938 a 1939 - 1951 (Munková, 2005). Korpi (1990) ve své knize uvádí, že hlavním cílem v tomto období bylo zamezení chudoby. Její příčiny Möller spatřoval ve špatné organizaci boje proti ní a slabé politické vůli tento problém řešit. Vývoj švédské sociální politiky je zaměřen na testované dávky a důrazu na prevenci chudoby (Munková, 2005).

Za druhé specifikum lze považovat **vysokou míru shody odborů a vlády**. Vláda se s odbory ve vysoké míře shoduje o představách sociální politiky, například v oblasti zaměstnanosti, mzdové politiky. Švédsko si zakládá na vysoké míře zaměstnanosti (u mužů i žen je tato míra daleko vyšší než v jiném státě Evropské unie). Mezi roky 1965 – 1990 vzrostla zaměstnanost žen ze 45 % na 83 % (Munková, 2005).

Švédsko je považováno za sociální stát, v 60. a 70. letech minulého století byl švédský model sociálního státu označován za nejlepší na světě. Koncem 70. let propukla ropná krize, která v omezené míře zasáhla i Švédsko. Odborníky té doby bylo často diskutováno o budoucnosti sociálního státu. Jednalo se o změně vnímání politiky státu na tržní politiku, zatahování tržních principů do sociálního modelu, decentralizace a privatizace systému a v neposlední řadě omezení výdajů (Munková, 2005).

Za poslední specifikum bývá označováno **snížování sociálních nerovností**. Jedná se o jeden z hlavních cílů švédského sociálního státu. Snaha o dosažení tohoto cíle byla prováděna přes vysokou míru zaměstnanosti a ekonomického rozvoje, všichni občané měli stejná práva na užívání programů sociálního státu (Korpi, 1990).

Švédsko je dále známé pro svůj liberální přístup k rodinně a rodinným vztahům. Výsledkem bývá dost často rodina, ve které svou kariéru budují i ženy, dalším důsledkem zvolené sociální politiky je vysoký počet nesezdaných párů. Za nejčastější domácnost ve Švédsku bývá označována jednočlenná domácnost. Dále je specifické rychlé stárnutí populace, kdy do důchodového věku odcházejí silné populační ročníky. Problémy, se kterými se potýká i Česká republika, nejsou tedy rozdílné. V roce 1993 využívalo Švédsko pro výdaje na sociální stát až 70 % svého hrubého domácího produktu (Munková, 2005).

Proces industrializace je symbolem 19. století, do Švédska tento proces pronikl poněkud se zpožděním. Na vině byla ekonomická vyspělost státu. Švédsko patřilo mezi nejchudší a nejzaostalejší státy Evropy. Vývoj v sociální oblasti byl mnohem pomalejší než v již v zmiňovaném Německu. Z 18. století byly platné chudinské zákony. Zdravotní pojištění bylo zavedeno až v roce 1891, zároveň nebylo povinné. Jeho organizace spočívala v dobrovolnosti se státní podporou. Systém penzí byl vytvořen až v roce 1913 a v roce 1916 došlo k uzákonění úrazového pojištění. Vůbec první sociální systém byl odlišný než ten přijatý na našem území, podobal se spíše systému ve Velké Británii, tedy systému rovných dávek široké veřejnosti. Ve 20. letech v období krize zasáhla Švédsko nezaměstnanost. Rok 1923 se nesl ve znamení vítězství sociální demokracie, která jak bylo zmíněno výše, přes vynikající komunikaci s odbory, posunula sociální systém státu ze zaostalého do podoby vzorového pro ostatní státy Evropy (Munková, 2005).

Rok 1933 přinesl první výrazné změny, došlo k uzákonění pojištění v nezaměstnanosti, organizováno bylo odbory za pomoci státu. 30. léta jsou spojována se jménem Alva a Gunnar Myrdal, kteří byli spoluautory sociálních zákonů, a zaměření sociální politiky na dítě a rodinu. Tento systém měl za cíl vyrovnat sociální rozdíly mezi rodinami s dětmi a bez dětí, stát přijal mnohá opatření, například lékařskou péči pro matku s dětmi zdarma (Munková, 2005).

Základ konkurenceschopnosti Švédska byl položen po druhé světové válce. V sociální oblasti byl kladen důraz na plnou zaměstnanost, aktivní politiku trhu práce, propracovaný systém sociálního pojištění. Ve 40. a 50. letech minulého století odbory velkou mírou ovlivnily mzdovou politiku Švédska. Mzda byla spíše vyplácena dle druhu zaměstnání než podle ziskovosti podniku. Korpi (1990) uvádí, že v roce 1955 byl

uzákoněn institut kolektivního mzdového vyjednávání, který měl za následek vysoký tlak na neefektivní stránku ekonomiky a zároveň pro tu efektivní poskytoval prostor pro možné další investování prostředků do svého vývoje. Udržování aktivní politiky pomáhalo Švédsku plnit plnou zaměstnanost. Mezi další sociální reformy lze řadit:

- školní jídlo zdarma (r. 1946)
- univerzální přídavky na děti (r. 1947)
- zvýšení úrovně základních penzí (r. 1947)
- indexace penzí (r. 1951) (Munková, 2005).

Korpi (1990) dále zmiňuje, že v polovině padesátých let docházelo k debatám, které se týkaly zavedení důchodů přímo závislých na příjmech. „V roce 1962 byl přijat zákon o národním pojištění, rovina **základních penzí (folkpension)** byla doplněna o národní **doplňkové penze (ATP)**, které byly v relaci k příjmu“ (Munková, 2005, str. 111). V průběhu následujících let došlo ke změně způsobu financování, systém byl nově financován výhradně zaměstnavateli, osobami samostatně výdělečně činnými a pomocí daní (Munková, 2005).

80. a 90. léta jsou ve znamení ropné krize a zároveň krize sociálního státu. Švédsko bylo nuceno již uplatňované výhody snížit. Docházelo tedy ke snižování výše dávek nemocenského pojištění, dále krácení dovolené, zavedení poplatků ve zdravotnictví a jejich růst (Munková, 2005).

2.3.3 Vývoj ve Francii

Francie, jak bylo již výše zmíněno, od středověku znala pojem sociální ochrany. Chudoba se ve středověku stala jedním z největších problémů společnosti. Pomoc chudým zajišťovala převážně církve. V pozdější době tzv. úřady dobročinnosti. Stát pouze finančně doplňoval prostředky na dobročinnost. Tento systém nebyl příliš efektivní, neboť i jeho organizace byla velmi slabá (Munková, 2005).

V období Francouzské revoluce se problém žebroty dostal opět do popředí zájmů. Předseda výboru pro odstranění žebráctví, vévoda Rochefoucault Liancourt, zpracovával studii na snížení žebroty v zemi. Zmíněný výbor došel k závěru nutnosti státní sociální pomoci chudým osobám, poukázal na nedostatky v oblasti dobročinnosti a na nerovné zacházení s chudým obyvatelstvem Francie, ne každá vesnice či město disponovalo stejným množstvím finančních prostředků, které rozdělovaly mezi potřebné.

Inspirace přišla z anglických zařízení, byla v souladu s novou koncepcí lidských práv. Výbor došel k závěru, že každý člověk má nárok na tzv. **životní minimum**. V případě, že je stát v situaci, kdy musí živit více lidí, než pro které má práci, musí pracující přispívat na pomoc těm, kteří práci nemají. Zásada státního sociálního zabezpečení pro všechny osoby byla ve Francii zavedena při Francouzské revoluci, tedy dříve než v Anglii, výbor nedosáhl komplexních změn v systému, ale v roce 1796 se podařilo upravit systém úřadů dobročinnosti. Daniel Defoe ve své knize *Essay on Projects*, která vyšla v Anglii v roce 1697, definoval nové zásady sociálního pojištění již v 17. století. Ovšem ty v této době ve Francii přijaty nebyly. Později země přijala **zákony o sociální pomoci po vzoru Bismarcka**. Zákon o dělnickém starobním pojištění, který byl přijat v roce 1910, nikdy nebyl ověřen v praxi. První světová válka přerušila na krátkou dobu vývoj sociálního pojištění. Rok 1921 přináší nové sociální zákonodárství. První zákon o nemocenském a penzijním pojištění Francie přijímá až v letech 1928 a 1930. Pomalý vývoj sociální pomoci má za následek politické rozvržení sil. U moci je levice a levicový střed, ovšem proti nim hlasují komunisté a pravicová strana. Každá strana z opozice přitom sleduje rozdílné zájmy, výsledkem tak byl opožděný vývoj. Na konci 30. let ve Francii sociální pojištění zabezpečuje pouze pracující osoby s nízkými příjmy a i pro ty je spíše dobrovolnou formou (Munková, 2005).

Druhá světová válka a rok 1945 přinášejí největší zlom. Po vzoru Beveridgeovské Anglie byl přijat **zákon o všeobecném systému sociálního zabezpečení**, který se prozatím vztahuje pouze na zaměstnance, v budoucnosti bylo plánováno rozšíření na veškeré obyvatelstvo. Jeho účinnost byla odložena kvůli snaze hladkého přesunu systému. Občané v roce 1947 ovšem odmítli sjednocení jednotlivých fondů pod jeden. Francie tento problém řešila tím, že o rok později byly vytvořeny nezávislé poklady pro řemeslníky, pro průmysl či svobodná povolání. V roce 1949 byli připojeni i zemědělci. Tímto krokem Francie docílila **univerzálního systému**, který pokrýval veškeré obyvatelstvo. Nedošlo tedy k sjednocení podle nově přijatého zákona, ale zavedením vícero systémů rozdělených dle skupin obyvatelstva. V roce 1967 došlo k rozdělení národní pokladny do **tří složek**, které existují do dnešních let. Těmi složkami jsou nemocenské pojištění včetně úrazů z povolání, starobní pojištění a rodinné přídatky. V pozdějších letech docházelo k modifikaci hlavně v oblasti nemocenského pojištění (Munková, 2005).

„Všeobecný systém sociálního zabezpečení, jak byl popsán výše, tedy obsahující tři složky, zahrnuje 65 % zaměstnanců pro starobní pojištění a 85 % pro nemocenské a zdravotní pojištění“ (Munková, 2005, str. 124). Co se týká zbytku populace, je pojištěna na základě jiných systémů, které byly vytvořeny před válkou, lze jmenovat například železničáře. Do zmíněného systému nespadá pojištění pro případ nezaměstnanosti (Munková, 2005).

Ministerstvo sociálních věcí a ministerstvo financí spravují jednotlivé pokladny všeobecného systému. Generální inspektorát sociálních věcí (IGAS) tvoří hlavní administrativní kontrolu, tu finanční má na starosti Účetní soud (Cour des comptes). Pokladny se rozdělují na národní a primární. Ty národní působí v oblasti veřejného práva, spadají přímo pod výše zmíněná ministerstva a je za potřeby souhlasu obou ministrů. Primární pokladny, tzv. základní orgány sociálního zabezpečení, působí převážně v oblasti soukromého práva (Munková, 2005).

Financování sociálního zabezpečení se odlišuje podle jednotlivých složek. Nemocenské a starobní pojištění je založeno na dvojím příspěvku, a to na odvodech zaměstnavatele i zaměstnance. V případě úrazového pojištění a rodinných přídatků je systém hrazen pouze zaměstnavatelem. U vdovství naopak pouze zaměstnancem. Příspěvky systému se uplatňují z celého platu kromě starobního pojištění, u kterého se odvod vypočítává z vyměřovacího základu, který odpovídá platu až do státem stanovené výše. Dříve byl systém sociálního zabezpečení hrazený pouze příspěvky od zaměstnavatelů či zaměstnanců, ale tento způsob nebyl ufinancovatelný, proto docházelo k převádění prostředků z vybraných daní do systému sociálního zabezpečení, jednalo se například o daň z alkoholu či tabáku. Na začátku 90. let, po prohloubení problémů s nezaměstnaností, se vláda rozhodla pro vybírání zvláštní sociální daně ve výši 1,1 % ze všech příjmů, která je známá pod pojmem všeobecný sociální příspěvek. V roce 1998 její sazba dosáhla 7,8 %. V roce 1996 byl přijat zákon, který nařizuje placení příspěvku na splacení sociálního dluhu ve výši 0,5 % všech příjmů. Francie svůj schodek státního rozpočtu vzniklý nedostatkem financí v systému sociálního zabezpečení řešila postupným přesunem zdrojů z příspěvku k daním (Munková, 2005).

Systém starobních důchodů je ovlivňován demografickým vývojem obyvatel. Ve Francii jako ve většině zemí Evropy dochází k postupnému stárnutí populace, systém tedy za současné situace není schopen zabezpečit rozumnou a přijatelnou výši

dávky ve stáří občana. V 90. letech byl poměr pracujících k poživatelům dávky starobního důchodu roven 2,2. V roce 2000 byl tento poměr 1,7. Za pokles může trend stárnutí populace a neustále se objevující problémy s nezaměstnaností (Munková, 2005).

Již bylo zmíněno, že francouzský systém je rozdělen do mnoha jednotlivých pokladen podle kategorií pracujících. Některé pokladny existovaly před vznikem systému, vyplácely i rozdílné penze, většinou vyšší. Výsledkem mnoha pokladen je i mnoho výpočtů penzí. Jediným množným řešením je harmonizace, která postupně sjednotí výši dávek, aniž by nějakým způsobem ovlivnila či zhoršila životní situace jednotlivých občanů (Munková, 2005).

V roce 1983 byl ve Francii stanoven věk pro odchod do důchodu pro ženy i muže ve výši 60 let. Zároveň byla stanovena podmínka povinné účasti na důchodovém pojištění na 37,5 roku. Výše starobního důchodu činila 50 % platu. V 90. letech byl tento systém finančně neudržitelný a tehdejší vláda schválila prodloužení potřebné doby pojištění na 40 let (Munková, 2005).

2.3.4 Vývoj ve Velké Británii

Z hlediska modelu sociálního státu lze Velkou Británii zařadit do modelu liberálního, kde je vysoký důraz kladen na účast na trhu práce a z něj následně odvozovanou sociální ochranu. Dle definice se sociální stát spíše snaží snižovat dopady sociálních událostí než se zaměřovat na jejich prevenci. Pojem flatrate souvisí s rovnými dávkami za rovné příspěvky (Munková, 2005).

Středověk či počáteční období vlády Tudorovců nepřinášela žádnou ochranu chudým, nemocným ani starým. Změna přišla až s vládou Alžběty I., kdy byly přijaty tzv. chudinské zákony. Již bylo zmíněno, že jednotlivé farnosti měly na starosti péči o chudé, úkolem bylo nalézt potřebným práci. Rok 1834 přinesl změny na principu „less eligibility“, tedy podpora nesměla být vyšší než minimální výdělky. Účelem opatření bylo jasné a zřetelné oddělení trhu práce od sociální pomoci (Munková, 2005).

V roce 1906 vyhráli ve volbách labouristé Lloyd George, s jejich nástupem se začala rozvíjet sociálněpolitická legislativa, která do tohoto roku nebyla vytvořena. Rok 1908 přispěl **zákonem o penzijním pojištění**, který byl uzavřením dohody mezi představiteli státu a dělníků. Systém byl nepřispěvkový, financovaný z daní obyvatelstva, nikoliv

z příspěvků zaměstnavatele. Pošty jej vyplácely každému občanovi staršímu 70 let, který měl nižší výdělek než zákonem stanovený limit. Postupem vývoje vznikaly tzv. „friendly societies“, které organizovaly odbory, pojištění bylo na bázi dobrovolnosti, jednalo se o problém nezaměstnanosti a nemoci. Tento systém byl pro nemocenské pojištění platný až do roku 1948. Na začátku 30. let se dostala k moci koalice s převahou konzervativní strany, která zavedla propojení dávek starobního důchodu a vůbec vzniku nároku na ně s trhem práce. Systém byl nově financován podle návrhu **Williama Beveridge** PAYG systémem (Munková, 2005). Systém vytvořený Beveridgem za pomoci Johna Maynarda Keynesa byl již v této práci zmíněn.

Období po druhé světové válce se nese ve znamení změn zákonů pod taktovkou Sira Williamu Beveridge a ty ovlivnily sociální politiku Velké Británie na budoucích 40 let. Beveridgeův systém se snažil zavést **systém univerzalizmu**, pojištění by mělo platit pro všechny zaměstnance. Dávky plynoucí ze sociálního systému by měly být na bázi „flatrate“. Následující schéma bylo přijato labouristickou vládou v roce 1948 a stavělo na základních principech (Munková, 2005):

- rovných příspěvků na národní pojištění – přispívali zaměstnanci i zaměstnavatelé;
- vyčíslení podmínek pro splnění nároku na dávky z pojištění – mírné nároky;
- testování příjmů při poskytování sociální pomoci (Munková, 2005).

Součástí Beveridgeových změn byly i přídatky na děti, které občanům platil stát. Dávky byly upraveny tak, aby nezvýhodňovaly rodiny s více dětmi nad méně početnějšími rodinami, aby i nadále byl podporován trh práce. Hlavním cílem bylo udržet rodiny s dětmi nad hranicí chudoby. Další částí byla nově zavedená Národní zdravotní služba, která byla pro občany Velké Británie zdarma. Bezprostředně po válce byla přijata nová opatření proti hladu formou poukázek na chleba a podpoření nové bytové výstavby. Dle Glennerstera (2000) bylo za války zničeno několik set tisíc domů. Pro britskou sociální politiku po druhé světové válce se vžil pojem „od kolébky po hrob“. V této oblasti v Anglii nedocházelo do 70. let k téměř žádným změnám. V 50. letech začala stagnovat ekonomika, která byla založena na neefektivních odvětvích, zvyšovala se nezaměstnanost a pomalu rostla inflace. V oblasti důchodového pojištění se rozšířil okruh jeho příjemců. V roce 1959 byl přijatý zákon o národním pojištění, který zavedl **doplňkové důchody**, které se odvozovaly ze mzdy. Důchody

byly založené na výši příjmu a délce placení, dávka byla minimální, a zároveň se netýkala osob, kterým doplňkové důchody poskytovali zaměstnavatelé (Munková, 2005).

Rok 1975 byl ve znamení změn týkající se důchodů, které se odvozovaly ze mzdy. Důchody byly pro občany, kterých se netýkaly doplňkové důchody zaměstnavatele, které v té době mělo více než 50 % zaměstnanců. Nově byly mnohem štedřejší než ty zaměstnavatelské (Munková, 2005).

Konec 70. let byl v Británii plný ekonomických problémů, stále se zvyšující míra nezaměstnanosti, která vedla až k zaměstnaneckým stávkám. V roce 1979 se do čela vlády dostává Margaret Thatcherová, která postupně snižuje státní výdaje, došlo ke zmrazení přídavků na děti, zvyšování požadavků pro příjem příspěvku na bydlení či příspěvku v nezaměstnanosti. Systém sociální politiky prošel celkovou revizí. V roce 1980 přišla zásadní **změna ve výpočtu důchodů**, jejich výše byla vázána na ceny, nikoliv na výši výdělku, jak tomu bylo doposud (Munková, 2005). Základní důchod v roce 1982 činil 47 % předešlých výdělků, tendence pro další roky byla klesající. V roce 1990 činilo pouhých 34 % (Perry, 1993).

Margaret Thatcherová odstartovala řadu sociálních reforem, které měly za cíl sjednocení pravidel pro výplatu testovaných dávek, ale nepřinesly očekávaný výsledek ve snižování chudoby ani ve snížení rozpočtu na výplatu dávek sociálního zabezpečení. V roce 1990 převzal úřad John Major, který dokončoval již započaté reformy. V roce 1997 do úřadu usedl Tony Blair, pro jehož vládu je typický odklon od starého socialistického stylu vládnutí. Glennerster (2000) shrnul základní kroky sociální politiky následovně:

- bylo zrušeno zvýhodnění v soukromých penzijních schématech,
- došlo k zaměření na boj proti dětské chudobě,
- byla posílena aktivní politika nezaměstnanosti,
- byla vytvořena představa o druhém státním důchodu pro občany, kteří si finančně nezajistí důchod,
- podpora občanů, kteří si svými výdělky spořili v soukromých penzijních fondech (Glennerster, 2000).

V roce 1995 byl uzákoněn **zákon o důchodech**, který stanovuje tři základní penzijní schémata:

- základní důchod jednotný pro všechny obyvatele.
- doplňkový důchod, který je vypočten ze mzdy.
- dávka, která je opět vypočítávána ze mzdy (Munková, 2005).

Dalším bodem zákona byl nepříspěvkový státní důchod pro osoby starší 80 let (Munková, 2005).

První složka, tedy základní důchod, je určena všem zaměstnancům či samostatně výdělečným osobám, které splňují kritéria. Tedy, že odvádí dostatečně vysoké odvody, a to minimálně po zákonem stanovenou dobu. Příspěvky musejí být placeny po 90 % ze 44 let pro muže a 39 let pro ženy. Británie zároveň neumožňuje předčasný odchod do důchodu, a ten maximální je stanoven na věk 70 let. Věk pro odchod do důchodu byl v roce 2005 stanoven na 65 let pro muže a 60 let pro ženy, v následujících letech byl věk odchodu pro ženy postupně prodlužován na 65 let (Munková, 2005).

2.4 Vývoj v ČR

Při vyhlášení samostatného Československého státu v roce 1918 byly tzv. Recepční normou převzaty zákony z dob Rakouska – Uherska, až postupem času byly přijímány zákony nové. (199/1919 Sb. z a n. o organizaci péče o válečné poškozenec.) Roku 1920 bylo penzijní připojištění novelizováno č. 221/1924 Sb. z a n. o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří, který nabyl účinnost 1. července 1926. Tento zákon přispěl k demokratizaci politického systému na našem území, poskytl důležité posílení v době nástupu nacismu v okolních zemích. Na základě tohoto zákona byli pojištěni všichni zaměstnanci, pokud nedošlo k jejich vyloučení definovanému přímo zákonem. Vyloučenými zaměstnanci byli státní zaměstnanci a soukromí úředníci, ti byli pojištěni na základě jiné úpravy pojištění. Dalšími vyloučenými byli zaměstnanci starší 60 let. Zabezpečení zaměstnanců staršího věku bylo upraveno až zákonem č. 43/1929 Sb. z. a n., který zavedl starobní podpory. Byly stanoveny podmínky, po jejichž splnění docházelo k přiznávání starobní podpory pojištěncům. Podmínky byly následující: **dovršení 65 let věku, být výdělkem neschopný a nemajetný**. Sociální zabezpečení z dob první republiky bylo značně rozdílné, docházelo k jeho rozdělení dle příslušnosti do jednotlivých stavů, nejvýhodněji na tom byly státní zaměstnanci. V období druhé

světové války docházelo na našem území k přizpůsobování našeho sociálního systému s politickými podmínkami, toto sjednocení nepřineslo žádné výrazné zlepšení (Tröster, 2013).

Po skončení druhé světové války došlo k návratu k právnímu systému z dob první republiky. Zákony přijímané za protektorátu týkající se sociálního pojištění nebyly uznány. V oblasti sociálního zabezpečení byla situace dosti složitá. Fondy, do kterých byly odváděny platby ze sociálního pojištění, byly mnohdy zabaveny okupanty či znehodnoceny válkou. Košický vládní program upravoval nejdůležitější zákony této oblasti, zároveň byl připravován nový **zákon o národním pojištění**, který byl přijat v roce 1948 (zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění). Tento zákon se stal mezníkem ve vývoji sociálního pojištění v Československu. Za základ modelu, který tento zákon u nás zavedl, se dá považovat **model sira Beveridge**, který publikoval svůj model v Anglii v roce 1942. Jednalo se o model pojištění, který byl velmi moderní, došlo ke zvýšení vyplácených dávek, srovnal podmínky pojištění pro všechny zaměstnance, tedy zrovnoprávnil dělníky a ostatní zaměstnance, dokonce došlo k rozšíření sociálního pojištění i pro občany, kteří hospodařili samostatně, nebyli tedy zaměstnání (Tröster, 2013).

S nástupem moci komunistické strany docházelo i k opouštění systému sociálního pojištění jako principu a zároveň byly přijímány zákony, které vycházely ze zkušeností Sovětského svazu, jednalo se o **první sociální reformu**, která na našem území probíhala. Stát přejímal péči o své občany, jednalo se o výraz ideologie socialismu, přecházelo se **od sociálního pojištění k sociálnímu zabezpečení**. Samozřejmě existovalo spousta rozdílů mezi Československým státem a Sovětským svazem, přesto naši zákonodárci přejímali předpisy silně ovlivněné právě sociální politikou Sovětského svazu. V roce 1950 došlo k znárodnění zdravotnictví a o rok později k převedení správy nemocenského pojištění pod Revoluční odborové hnutí. Rok 1956 přinesl první větší reformu sociálního zabezpečení. Zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, dalším přijatým zákonem je zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení. Nařízení vlády přinesla změny v oblasti pojištěných osob pro případ stáří, invalidity a ztráty živitele, nově se jednalo o členy výrobních družstev, rolníků i o osoby samostatně hospodařící. V důsledku nově přijatých předpisů vzrostl počet důchodově

zabezpečených osob, ale došlo i k navýšení částky na vyplácení poskytovaných dávek. Ročně tak docházelo k růstu nákladů v oblasti sociálního zabezpečení (Tröster, 2013).

S rokem 1964 přišla v pořadí **druhá reforma sociálního zabezpečení**. Došlo k přijetí zákonů č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení a č. 103/1964 Sb., o sociálním zabezpečení družstevních rolníků. V šedesátých letech docházelo v důsledku slabé hospodářské efektivity ke zhoršení úrovně poskytovaného důchodového zabezpečení. Jejím důsledkem byla další, v pořadí již **třetí reforma**. Oproti dvěma předešlým byla reforma méně rozsáhlá. V sedmdesátých letech byl přijat nový zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, hlavní oblastí změn byla oblast rozvoje zabezpečení rodin s dětmi. Vláda se snažila pozitivně ovlivnit populační vývoj. V dalším desetiletí došlo k upuštění od „měkké“ sociální politiky, až v roce 1985, po nástupu k moci Gorbačova v Sovětském svazu, došlo opět ke snaze získat obyvatelstvo skrze „měkkou“ sociální politiku státu. Posledním přijatým zákonem o sociálním zabezpečení z tohoto období byl zákon č. 100/1988 Sb. (Tröster, 2013).

3 Důchodové systémy ve zvolených státech

Kapitola blíže popisuje moderní důchodový systém ve vybraných státech, tedy v Německu, Švédsku, Francii a Velké Británii. Součástí kapitoly je i demografický vývoj populace jednotlivých států.

3.1 Německo

Vývoj sociálního zabezpečení Německa byl popsán v předchozí kapitole. Stát je považován za jeden ze sociálních států, který je vysoce rozvinutý. Právní úprava pochází z ústavy z článku 20, odst. 1 a článku 28 odst. 1. V ústavě je zakotveno, že stát zajišťuje soulad mezi obyvateli různých tříd, tedy soulad mezi sociálně slabšími a silnými skupinami. Další povinností státu je například chránit občany před nemocí, nezaměstnaností (dejure.org, 2014).

3.1.1 Důchodový systém

Německý důchodový systém je složen z 3 pilířů:

- zákonné sociální pojištění
- zaměstnanecké penzijní pojištění
- soukromé pojištění (Lerachová, 2012).

V následující kapitole budou jednotlivé složky blíže popsány.

Zákonné sociální pojištění je založeno na principu solidarity (viz kapitola 1), kdy pracující jednotlivci odvádí pojistné do systému, v němž jsou dále použity na výplatu dávek pro občany v poproduktivním věku. Tento pilíř je financován na základě systému PAYG. V Německu se bohužel projevuje problém, který trápí většinu vyspělých zemí, a to stárnutí populace. Každoročně dochází ke snižování počtu osob v produktivním věku, naopak přibývá poživatelů dávek důchodového pojištění. Nízká porodnost a snižující se úmrtnost je základním problémem systémů financovaných na principu PAYG. Finanční prostředky vkládané do systému tedy plně nepokrývají potřebné výdaje. V roce 2001 bylo 20 % dávek vyplacených ze systému dotováno z daní. V budoucnosti se tento schodek mezi výdaji a příjmy systému má více a více prohlubovat (Lerachová, 2012).

Z historického hlediska je povinnost být účasten důchodového pojištění jasně dána. Zákonné sociální pojištění se dále dělí do několika skupin dle odvětví zaměstnanců (Guardiancich, 2010). Zákonné pojištění se vztahuje na veškeré zaměstnance, stejně jako v případě České republiky, ale u osob samostatně výdělečně činných dochází v některých případech ke změně z obligatorního systému k dobrovolnému. V rámci Evropské unie není podmínkou k platbě odvodů do systému občanství zaměstnance, ale místo výkonu zaměstnání. (Informationsportal Toytown Germany, 2014).

V případě čerpání dávky ze systému je potřeba do něj přispívat minimálně 5 let a zároveň splnit podmínku věkové hranice odchodu do důchodu, tedy dosáhnout věku 65 let. Německá právní úprava povoluje i předčasný odchod do důchodu, jenž je následně zkracován o 0,3 % dávky za každý měsíc, který chyběl do řádného důchodového věku. Základní důchodový systém, první pilíř, je dávkově popsán. Důchody se diferencují dle výdělků jednotlivých občanů a dále dle počtu odpracovaných let (Honekamp, 2007).

Průměrný starobní důchod v Německu pokrývá 70 % předchozích výdělků, do budoucnosti má tento podíl postupně klesat (Krebs, 2009).

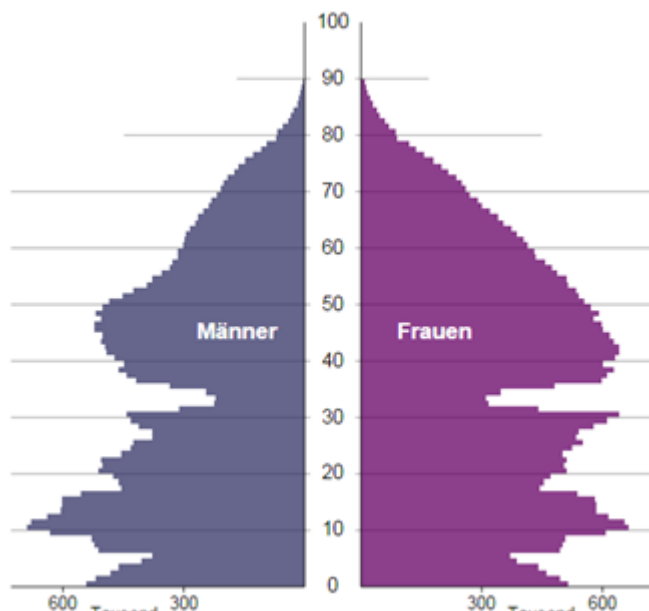
Rok 2001 byl ve znamení reformy kancléře Gerharda Schrödera. Byla nově zavedena **doplňková schémata druhého důchodového pilíře**. Do něj mohou přispívat zaměstnanci, zaměstnavatelé i stát, je na bázi dobrovolnosti, účast v něm není povinná pro všechny zaměstnance, nicméně je daňově zvýhodňována. Příspěvky odcházejí do individuálních fondů, které jsou dále zhodnocovány (Hegelich, 2006). Další v pořadí, již druhou reformu, lze pojmenovat Riesterova, dle tehdejšího ministra práce Waltera Riestera. Tato reforma rozšířila možnosti druhého a třetího pilíře a zároveň omezila vliv pilíře prvního, tedy zákonného důchodového pojištění (Lamping, 2006). Výše příspěvku do sociálního zabezpečení je 20,18 % příjmu (OECD, 2014).

Třetím pilířem důchodového systému je nepovinné dobrovolné spoření. To funguje jako individuální soukromé spoření, které jsou pro zvýšení oblíbenosti daňově zvýhodněny (Krebs, 2009).

3.1.2 Demografický vývoj

Podkapitola demografického vývoje popisuje vývoj struktury německého obyvatelstva roku 1950, 1990 a 2010.

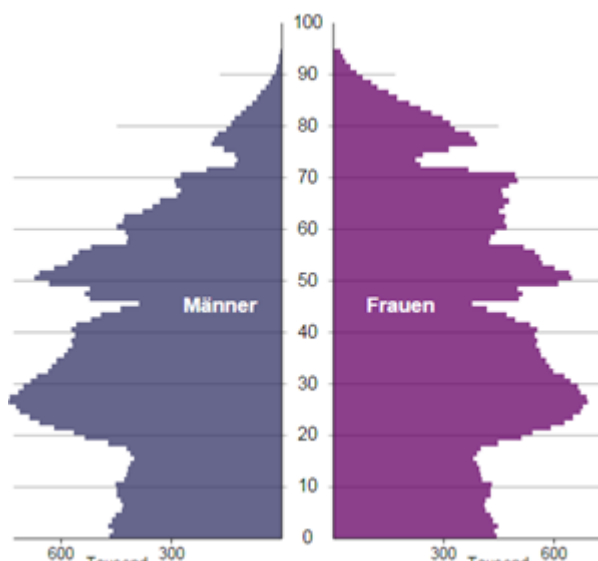
Obr. č. 2: Demografický vývoj v roce 1950

Zdroj: vlastní zpracování dle destatis.de, 2014

Obr. č. 2 zobrazuje strukturu obyvatel Německa v roce 1950. Nejpočetnější skupinu obyvatel tvořily osoby mezi 40. a 50. rokem věku. Z obrázku je výrazný pokles osob ve věku mezi 30 a 40 lety. Pokles lze vysvětlit snížením porodnosti v období první světové války. V období druhé světové války byl zaznamenán další pokles porodnosti. Obě dvě světové války přinesly výraznou změnu ve struktuře obyvatel v Německu.

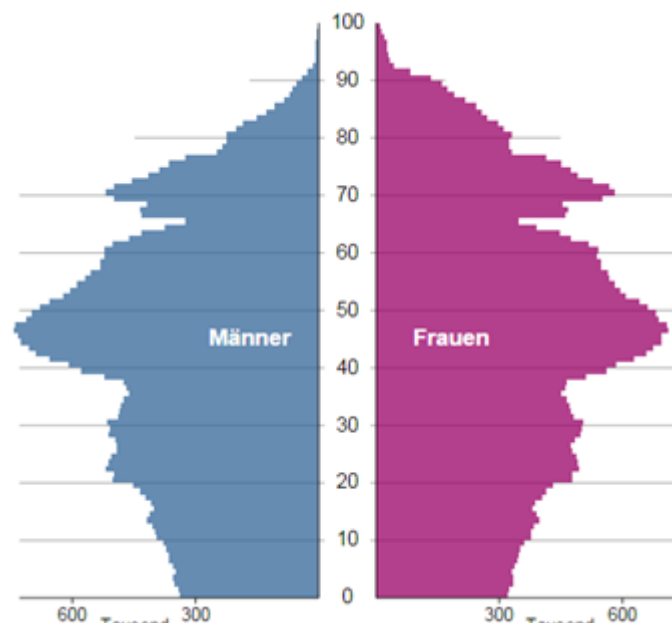
Obr. č. 3: Demografický vývoj v roce 1990

Zdroj: vlastní zpracování dle destatis.de, 2014

Při porovnání obr. č. 2 a 3 je patrné, že věková struktura obyvatel se změnila. Prodloužil se věk obyvatel. V roce 1950 se jen minimum obyvatel dožívalo 90 let. V roce 1990 je patrné u pár procent žen prodloužení života nad 90 let věku. I věková struktura se změnila. Nejvíce populace je ve věku mezi 20 a 30 lety. Tento boom souvisí s uklidněním ekonomické situace po druhé světové válce.

Obr. č. 4: Demografický vývoj v roce 2010

Zdroj: vlastní zpracování dle destatis.de, 2014

Z obr. 4 je patrné, že délka života se postupně prodlužuje nad 90 let věku. Z výše uvedeného grafu vyplývá, že nejvíce populace je ve věku 40 a 50 let, tzn., že během dvou desetiletí se většina těchto osob dostane do důchodového věku. Německo bude muset vynaložit několikanásobně více prostředků na sociální příspěvky. Naopak procento populace v produktivním věku se snižuje. Při porovnání obr. 1, 2 a 3 je zřejmé, že během 20 let bude systém nastavený v Německu neufinancovatelný. Procento ekonomicky aktivního obyvatelstva se neustále snižuje. V současné době je vytvářena nová reforma důchodového systému, která má snížit dopad stárnutí populace.

3.2 Švédsko

Hlavní cíl systému spočívá ve snižování nerovností. Sociální systém spravují místní úřady sociálního pojištění, kterých ve Švédsku existuje celkem 26, všechny jsou řízeny centrálně Úřadem národního sociálního pojištění. Na příslušném místním úřadě je evidován každý občan starší 16 let. Finance plynou z odvodů zaměstnavatelů a osob samostatně výdělečně činných (Munková, 2005).

3.2.1 Důchodový systém

Právní úprava stávajícího sociálního systému byla schválena v roce 1999, v účinnost vstoupila v roce 2001. Podle ní je sociální pojištění řešené jako univerzální a povinné pro všechny. K zavádění nového systému dochází postupně. V roce 2001 vešla v platnost nová forma financování systému. V roce 2015 vstoupí v účinnosti již celá nová právní úprava (Munková, 2005).

Nový penzijní systém přinesl komplexní reformu důchodového systému v zemi. Povinná část důchodového pojištění (tzv. první pilíř) je složena ze dvou složek, a to nefinančním příspěvkově definovaným systémem (NDC) a finančně definovaným systémem (FDC) a dále z příjmově testovaných dávek, které pokrývají veškeré ekonomicky aktivní obyvatelstvo. Druhým pilířem je doplňkový systém kolektivního pojištění a posledním, tedy třetím pilířem, je systém individuálního pojištění (Schwarzová, 2007).

První pilíř důchodového systému je tvořen třemi složkami. **Důchodem odvozeným od příjmu**, je financován průběžným systémem NDC, tedy PAYG systémem, a s fixním odvodem 16 % z příjmu hrazené zaměstnavatelem. Dávky jsou odvozovány od celoživotních příjmů. Druhou složkou je tzv. **plně fondovaný premiový rezervní**

system, který je další částí závislou na příjmu, odvádí se 2,5 %, tento odvod se vrací na individuální účty jednotlivců do systému FDC. Jedná se tedy o systém založený na principu soukromého pojištění. Poslední složkou je **garantovaný důchod**, který je pro všechny občany žijící ve Švédsku, kteří dosahují na nízký důchod odvozený od příjmu (Munková, 2005).

Do systému prvního pilíře je tedy odváděno celkem 18,5 % z příjmu. Příspěvky jsou placeny zaměstnanci i zaměstnavateli.

Schwarzová (2007) dále člení první pilíř na tři schémata dle financování a druhu dávky. **Prvním pásem** je systém NDC. Charakterizovaný jako průběžně financovaný systém, do kterého plynou příspěvky ve výši 16 % z příjmu. Tento systém spravují orgány daňové správy a správy sociálního pojištění. Minimální a maximální věk odchodu do důchodu je stanoven na 61 let, respektive na 67.

Druhý pás je tvořen fondově příspěvkovým systémem (FDC). Jedná se o systém, který je financován fondově, je do nich odváděno 2,5 % z příjmu. O prostředky se stará Národní daňový úřad. Do roku 2000 byly prostředky shromažďovány na státním fondu. Od zmíněného roku si jedinec mohl vybrat fondy, do kterých své příspěvky bude svěřovat, a které je budou zhodnocovat. Finanční riziko za nevýnosnost fondů tedy nese občan (Schwarzová, 2007).

Třetím pásem je garantovaný důchod. Ten je financovaný z daňových odvodů občanů. Je vázán na příjmové důchodové dávky; ti, kteří nedosahují na příjmové dávky, jej obdrží v plné výši. Pro ostatní tvoří pouze doplňkový příjem (Schwarzová, 2007).

Výše uvedené principy lze charakterizovat jako univerzální, což znamená, že platí bez výjimky pro všechny občany Švédska starší 16 let. Tento stát má zavedenou flexibilní dobu odchodu do důchodu, která je limitována hranicí 61 let. Částka plynoucí z garantovaného důchodu je dostupná lidem, žijícím ve Švédsku tři roky, zároveň je plánována jeho výplata osobám starším 65 let. Pro dosažení plného garantovaného důchodu musí osoba žít ve Švédsku 40 let, maximální výše důchodu je rovna 2,13 vyměřovacímu základu pro výpočet dávek. Další dvě zmíněné složky je možné čerpat od 61 let a jsou vypočítávány z příjmů vložených do systému od 16 let. Výše není žádným způsobem omezena. Věk odchodu do důchodu je stanoven na 65 let, a ve státě není forma tzv. předčasného důchodu. Složka důchodu, která je financována průběžně,

je každoročně indexována vůči průměrným mzdám. Vliv na reálnou výši důchodu tedy ve Švédsku mají následující faktory:

- průměrná délka života
- věk odchodu do důchodu
- výše průměrné mzdy (Munková, 2005).

Švédsko tedy v rámci důchodové reformy navazuje na další evropské země. Potřeba reformy byla vyvolána demografickým vývojem populace v zemi, který je shodný s vývoje v ostatních zemích Evropy. Dalším společným prvkem je skutečnost, že důchodové systémy založené na široké sociální pomoci je stále více nemožné financovat na základě dosavadního systému (Munková, 2005).

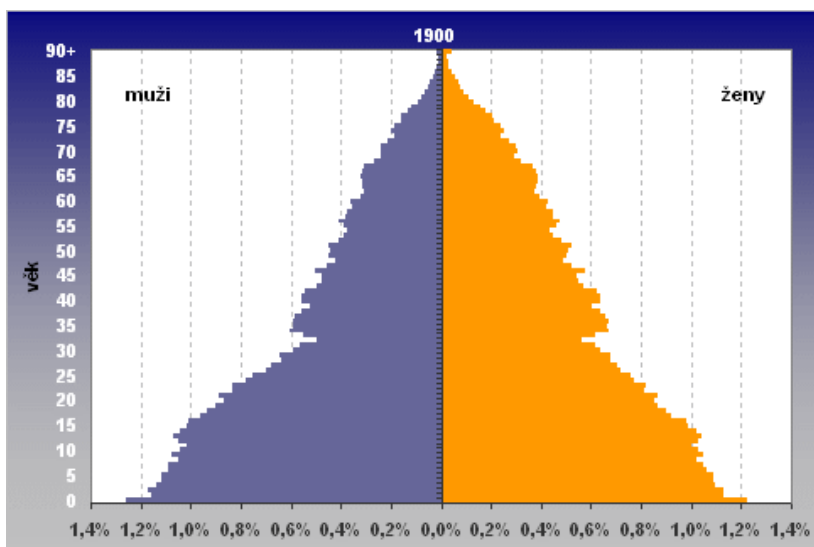
Druhý pilíř je tvořen zaměstnaneckým doplňkovým spořením. Jedná se o dobrovolné pojištění, protože do něj nezasahuje stát. Je sjednáváno na základě kolektivních smluv mezi organizacemi zaměstnanců a zaměstnavatelů. Švédsko patří mezi země s nejvyšším pokrytím zaměstnanců s doplňkovým pojištěním, uváděno je téměř 90 % zaměstnanců. Výše příspěvkové sazby je v rozmezí 2 – 5 % z příjmu.

Třetí pilíř je tvořen soukromými úsporami občanů u vybraných penzijních fondů (Schwarzová, 2007).

3.2.2 Demografický vývoj

Podkapitola je věnována demografickému vývoji. Je zachycena struktura obyvatelstva v roce 1900, 1950, 2009.

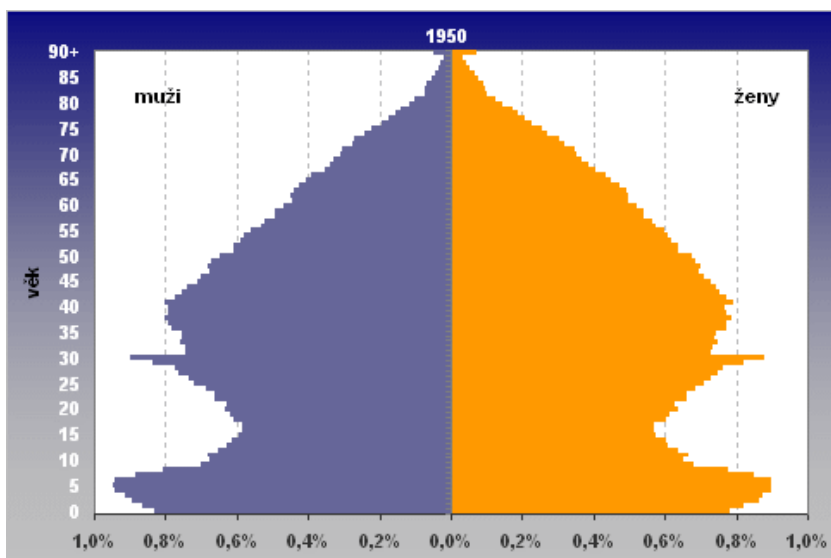
Obr. č. 5: Věková struktura obyvatel Švédska v roce 1900

Zdroj: Demografický informační portál; Statistics Sweden, 2014

Z obr. č. 5 je patrné, že v roce 1900 bylo obyvatelstvo tvořeno převážně dětmi, čemuž odpovídá široká základna v pyramidě. Porodnost byla na vysoké úrovni, naopak existovalo pouze nízké procento obyvatel ve vysokém věku. Neexistovaly vysoké výkyvy porodnosti. S rostoucím věkem docházelo k úbytku osob.

Obr. č. 6: Věková struktura obyvatel Švédska v roce 1950

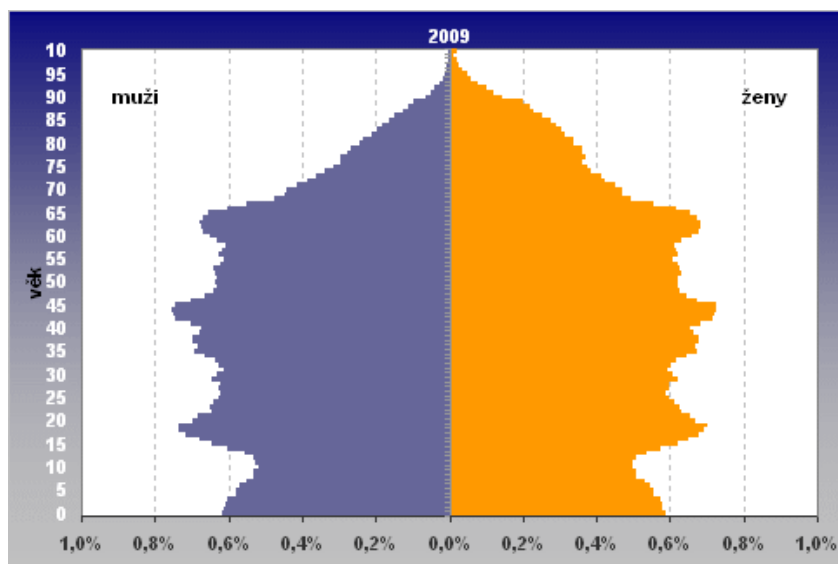

Zdroj: Demografický informační portál; Statistics Sweden, 2014

Obr. č. 6 zobrazuje vývoj populace v roce 1950, tedy v polovině 20. století. Změna tvaru oproti obr. č. 5 je výrazná. Objevuje se již více osob v pokročilém věku. Poměr obyvatel ve věku 60 let k celkovému počtu byl přibližně 0,5 %. „Zub“ v obrázku

indikuje snížení porodnosti v období 30. let, tedy v období krize a druhé světové války. Po skončení války je možno vysledovat populační nárůst. Osoby narozené krátce po roce 1900, tedy ve věku 40 - 50 let tvoří nejpočetnější skupinu obyvatel v roce 1950.

Obr. č. 7: Věková struktura obyvatel Švédska v roce 2009

Zdroj: Demografický informační portál; Statistics Sweden

Obr. č. 7 popisuje strukturu obyvatel v roce 2009. Opět je na první pohled patrné, že se změnil tvar, je z něj nyní zřejmé střídání vyšší a nižší porodnosti. Podíl obyvatel ve Švédsku ve věku 60 – 65 let byl již více než 0,6 % z celkového počtu obyvatel.

Z těchto tří obrázků vyplývá, že podíl obyvatel starších 60 let se během století změnil z téměř 0 % na 0,6 %. Vývoj vědy, lékařství, nová vyspělejší technologie, lepší životní podmínky obyvatel, všechny tyto faktory se podílejí na prodloužení délky života obyvatel. Důvody pro nutnou reformu v sociální oblasti konkrétně v důchodovém systému jsou více než zřejmé.

Tab. č. 1: Vývoj podílů osob a jejich počtů dle věkových skupin

	1900	1950	1970	1980	1990	2009
věková skupina	Absolutně					
0-14	1 666 310	1 651 010	1 682 012	1 615 351	1 548 202	1 549 442
15-59	2 858 021	4 344 401	4 806 674	4 861 775	5 092 486	5 475 008
60+	612 110	1 051 509	1 592 456	1 840 811	1 949 942	2 316 232
	%					
0-14	32,4	23,4	20,8	19,4	18,0	16,6
15-59	55,6	61,6	59,5	58,4	59,3	58,6
60+	11,9	14,9	19,7	22,1	22,7	24,8

Zdroj: Vlastní zpracování, 2014 dle Demografického informačního portálu; Statistics Sweden

Tab. č. 1 číselně ukazuje vývoj populace v jednotlivých letech ve Švédsku. Potvrzuje nárůst počtu obyvatel ve věku 60+. V roce 1900 bylo v této kategorii 612.110 obyvatel, o 50 let později již 1.051.509. Tendence růstu se postupně zrychlovala, v roce 1970 žilo ve Švédsku již 1.592.456 obyvatel starších 60 let. V roce 2009 se jejich počet rovnal 2.316.232. Dolní část tabulky zobrazuje počty osob podílově. I na těchto údajích je vidět rostoucí tendence.

Naopak počet obyvatel do 14 let má mírně klesající tendenci. V roce 1900 tvořila 32,4 % populace, v roce 2009 již pouhých 16,6 %.

3.3 Francie

Francouzský model sociálního zabezpečení vychází z tzv. Bismarckovského pojetí. Systém je založen na principu solidarity (kapitola 1), je průběžně financovaný příspěvky od zaměstnanců a zaměstnavatelů. Výše odvodů se vypočítává z příjmů jednotlivce. Ve Francii pokrývá sociální pojištění přibližně čtyři pětiny obyvatel, převážně zaměstnanců (Krebs, 2009).

3.3.1 Důchodový systém

Důchodový systém ve Francii je třípilířový, obsáhlý a poměrně diferencovaný. Prvním pilířem je tzv. povinný základní důchodový systém, který garantuje stát. Druhým pilířem je myšlen povinný doplňkový důchodový systém a třetí pilíř je založen na bázi dobrovolnosti, tedy dobrovolném dodatečném důchodovém spoření (Greciano, 2002).

Ve Francii existuje také forma tzv. nepřispěvkové penze. Jedná se o formu příspěvku, který je vyplácen dodatečně z Fondu solidarity ke stáří (Fons de solidarité vieillesse). Smyslem výplaty je dorovnání poskytovaných dávek do starobního minima (minimum de vieillesse). Tyto osoby musí být starší 65 let a čerpat důchodové dávky menší než stanovená hranice (Greciano, 2002).

První pilíř se dále rozděluje do několika kategorií dle povolání občanů. Základní obecný režim zahrnuje většinu zaměstnanců, celkem asi 70 % populace. Druhou složkou jsou tzv. speciální režimy, do kterých spadají zaměstnanci odlišných profesí, blíže bylo popisováno v kapitole 2, jedná se například o horníky, kteří disponují svou vlastní pokladnou. Poslední složkou je režim pro osoby samostatně výdělečně činné. První dva zmíněné režimy mají společný základ v přerozdělování prostředků, z vybraných příspěvků od ekonomicky aktivních obyvatel jsou dále vypláceny dávky důchodového pojištění osobám v poproduktivním věku (Greciano, 2002).

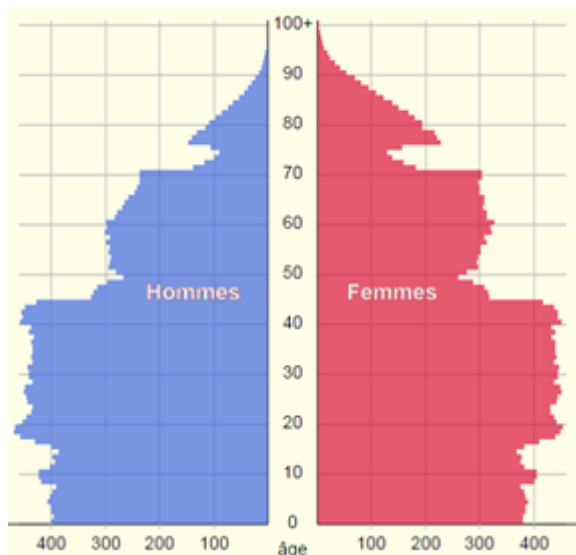
Pro výplatu dávky z prvního pilíře je občan povinen splnit několik podmínek, a to minimální dobu pojištění, která je ve Francii počítána na čtvrtletí, jejich počet se odvíjí od roku narození občana. U občanů narozených před rokem 1973 se jedná o rozmezí mezi 160 – 173 čtvrtletími. Od věku 65 – 67, opět je přesné určení odvozeno od roku narození, je garantována plná výše důchodu. Výše příspěvku na sociální zabezpečení se v roce 2013 pohybovala na úrovni 13,8 % pro zaměstnance (lassuranceretraite.fr, 2014).

Druhý pilíř systému je tvořen sdružením pro doplňkové důchody zaměstnanců ARRCO, týká se veškerých zaměstnanců v nemanážerských pozicích. Dalším sdružením je AGIRC, který zahrnuje manažery v soukromém sektoru. Pro veřejný sektor je zřízena speciální instituce IRCANTEC. Třetí pilíř tvoří doplňkové dobrovolné důchodové pojištění, záleží na individuálním rozhodnutí občana o jeho zřízení. (lassuranceretraite.fr, 2014).

3.3.2 Demografický vývoj

Kapitola popisuje vývoj obyvatelstva ve Francii v období let 1991 až 2014.

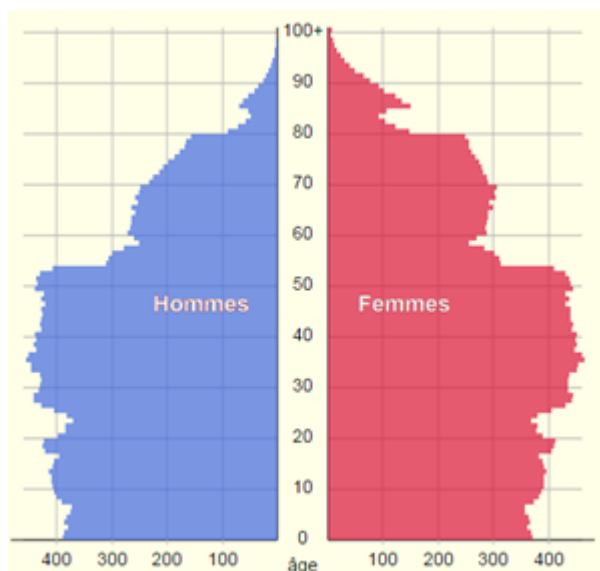
Obr. č. 8: Demografický vývoj v roce 1991

Zdroj: vlastní zpracování dle insee.fr, 2014

Obr. č. 8 zobrazuje rozložení společnosti v roce 1991. Největší podíl populace se nachází v ekonomicky produktivním věku. Obrázek poukazuje na mírný pokles porodnosti. Počet obyvatel ve věku 50 let ukazuje mírný pokles oproti ostatním ročníkům, snížení počtu osob bylo důsledkem druhé světové války. Pokles obyvatel ve věku mezi 70 a 80 lety souvisí se snížením porodnosti během první světové války.

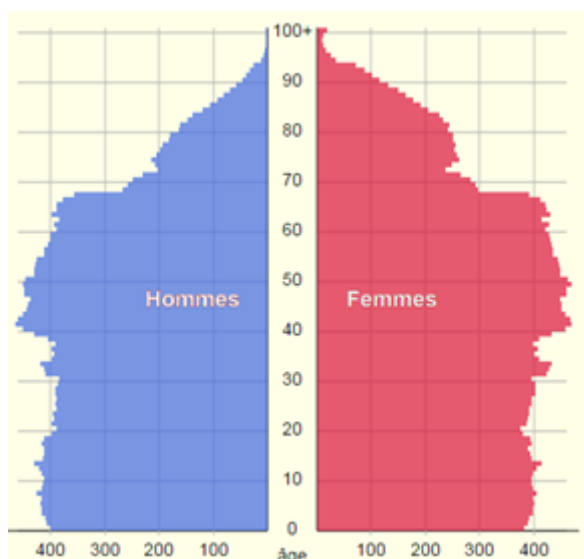
Obr. č. 9: Demografický vývoj v roce 2000

Zdroj: vlastní zpracování dle insee.fr, 2014

Obr. č. 9 zobrazuje strukturu obyvatel v roce 2000. Nejvíce obyvatel se nachází přibližně ve věku 50 let. Francie se nepotýká s výrazným poklesem porodnosti, její míra se výrazným způsobem nezměnila. V porovnání s obr. 8 nedošlo k výrazné změně v pyramidě struktury obyvatel. Počet nově narozených osob se udržuje na skoro stejné úrovni, došlo pouze k celkovému posunu pyramidy o 9 let, přičemž její proporce zůstaly zachovány.

Obr. č. 10: Demografický vývoj v roce 2014

Zdroj: vlastní zpracování dle insee.fr, 2014

Obrázek č. 10 zobrazuje strukturu obyvatel dle věku na počátku roku 2014. Je zřejmé, že porodnost se ve Francii udržuje na přibližně stejné úrovni během zobrazených 20 let. Dalším faktorem, který je z obrázků č. 7, 8 a 9 patrný, je, že se prodlužuje délka života. Francie má stále největší podíl obyvatelstva v ekonomicky aktivním věku. V porovnání obr. 8, 9 a 10 je patrné, že se zároveň zvyšuje počet osob v důchodovém věku.

3.4 Velká Británie

Důchodový systém ve Velké Británii charakterizuje vysoká míra liberalizace. Jedinec má nespočetně možností, jak se zajistit na stáří. Je prioritizován individuální přístup jedince s minimálními státními zásahy. Důchod je tvořen státními dávkami a příjmy soukromými, přičemž ty soukromé převažují (Vylítová, 2002).

3.4.1 Důchodový systém

Systém je třípilířový. První pilíř spravuje stát. Je založen na PAYG modelu financování. Dávka poskytována státem je rozdělena do dvou složek, přičemž první z nich je základní státní důchod, jenž je poskytován rovnoměrně všem. Druhá dávka, resp. její výše se odvíjí od příjmů jednotlivce. Druhý pilíř je od roku 2012 povinný pro zaměstnance, kteří spoření na penzi nemají, jsou starší 22 let a pracují ve Velké Británii (gow.uk, 2014). Zaměstnancům se umožňuje se účastnit podnikového schématu spoření. Je financován fondovým způsobem. Třetí pilíř tvoří osobní důchodová schémata, která jsou dobrovolná. Jejich systém financování je fondový (Holub, 2010).

Británie je státem Evropské unie, který nečelí přímé důchodové krizi. Hlavním faktorem je, že náhradový poměr důchod/mzda patří k nejnižším na světě. Zároveň tendence stárnutí populace je oproti ostatním zemím Evropy pomalejší. Důvodem může být jistá izolace občanů Velké Británie na jejich území, které je odtržené od zbytku Evropy, nižší počet imigrantů, konzervatismus, který je v Anglii zakořeněn (Krebs, 2009).

První pilíř poskytuje základní státní důchod a přispívají do něj zaměstnanci i osoby samostatně výdělečně činné. Vedle základního státního důchodu pilíř poskytuje i druhý státní důchod, který je závislý na výši výdělku. Do něj se započítávají příjmy od roku 1978. Důchodový poměr na konci 20. století činil 25 % a má klesající tendenci (Krebs, 2009).

Věk pro odchod do důchodu se neustále zvyšuje. Muži odcházejí do důchodu v 65 letech, u žen se věk odchodu prodlužuje postupně z 60 na 65 let v roce 2018. Vláda nadále plánuje postupně prodlužovat dobu odchodu do důchodu až na 68 let. Odchod do důchodu právní úprava umožňuje prodloužit, nikoliv však zkrátit, tzv. předčasný důchod není tedy na rozdíl např. od České republiky povolen. Výše příspěvku do systému národního pojištění je rozdělen do pásem dle příjmu jedince. V případě, že týdenní příjem je v rozmezí £ 139 - £ 817, výše příspěvku činí 12 % z výdělku. Nad £ 817 se odvádí 2 % navíc z částky přesahující tuto hranici (OCED, 2014).

3.4.2 Demografický vývoj

Kapitola je věnována demografické struktuře obyvatel Velké Británie. Zobrazuje rok 2013.

Obr. č. 11: Demografický vývoj v roce 2013

Zdroj: vlastní zpracování dle ons.gov.uk, 2014

Struktura obyvatel v roce 2013 ve Velké Británii je znázorněna na obr. č. 11. Je patrné, že porodnost se ve Velké Británii, až na malé výkyvy, drží na přibližně stejné úrovni. Většina obyvatel země se nachází v produktivním ekonomickém věku.

4 Důchodový systém v České republice

Důchodový systém v České republice má kořeny ve 20. století v první republice. Právní předpisy tehdejšího státního zřízení rozšířily důchodové pojištění na veškeré osoby, které byly v zaměstnaneckém poměru. Padesátá léta minulého století rozšířila působnost právních předpisů i na osoby samostatně výdělečně činné. Platná právní úprava v České republice vychází ze zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

4.1 Demografický vývoj posledních let, prognózy vývoje

Z hlediska dlouhodobého demografického vývoje na území našeho státu lze pozorovat nepravidelnost. Kategorie osob v produktivním věku tedy (15 až 64 let) a kategorie osob v poproduktivním věku (65 +) v průběhu 20. století vykazovaly spíše nárůst. Naopak pokles zaznamenávala kategorie 0 – 14 let věku, výjimku tvořilo poválečné období a také 70. léta, kdy byla přijata pronatalitní opatření, osoby narozené v tomto období jsou označovány za „Husákovy děti“ (Český statistický úřad, 2014).

Tab. č. 2: Věková struktura obyvatel dle věku od roku 1950 do 2011

Ukazatel	Rok sčítání						
	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Počet obyvatel	8 896 133	9 571 531	9 807 697	10 291 927	10 302 215	10 230 060	10 436 560
z toho ve věku							
0 - 14	2 138 376	2 428 569	2 081 666	2 412 015	2 164 436	1 654 862	1 488 928
15 - 64	6 016 202	6 223 844	6 530 667	6 492 249	6 834 465	7 161 144	7 267 169
65 a více	735 055	911 877	1 190 060	1 373 029	1 301 957	1 410 571	1 644 836
Index stáří	34	38	57	57	60	85	110

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

Tab. č. 2 zobrazuje výsledky sčítání lidu v jednotlivých letech. Počet obyvatel mezi jednotlivými lety převážně rostl. Nejvyšší nárůst obyvatel oproti předešlému sčítání lidu byl zaznamenán v roce 1961, tento nárůst činil 675 398 obyvatel. Sčítání obyvatel v roce 1980 přinesl druhý nejvyšší nárůst populace. Mezi lety 1970 a 1980 byl nárůst počtu obyvatel o 484 230 osob. Tato změna byla způsobena zvýšenou porodností, za kterou stála tehdejší pronatalitní politika státu.

Pro kategorii obyvatel ve věku 0 – 14 let je charakterizují snižující se počet osob. Mezi roky 1950 a 1961 došlo k nárůstu dětí spadající do této kategorie o 290 193. Naopak mezi roky 1961 - 1970 byl sčítáním lidu zaznamenán pokles o 346 903 osob. Politika

státu snažící se podpořit zvýšení porodnosti v 70. letech minulého století přinesla požadovaný efekt. V roce 1980 byl sčítáním zjištěn nárůst dětí do 14 let věku oproti stavu v roce 1970. Rok 1990 přinesl trend poklesu osob v této kategorii. Rok 2011 odhalil, že trend poklesu v této kategorii se zpomalil.

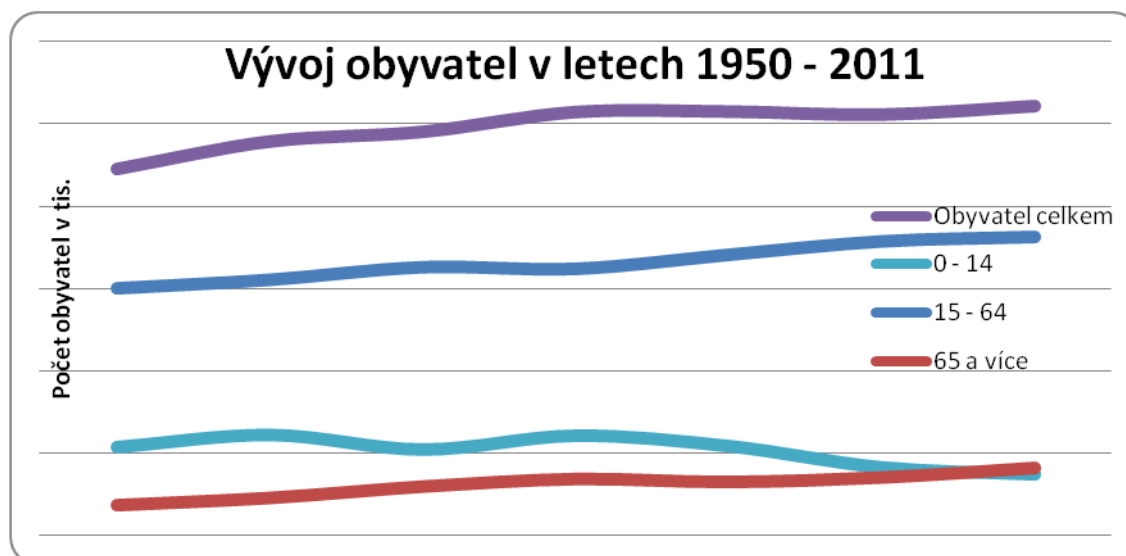
Obyvatelstvo v produktivním věku v průběhu 2. poloviny 20. století charakterizuje nárůst. Mezi roky 1950 a 1961 se jednalo o nárůst o 207 642 osob, mezi roky 1961 a 1970 byla tato hodnota zvednuta na 306 823 osob. V roce 1980 došlo k poklesu osob v produktivním věku o 38 418 osob oproti roku 1970. V roce 1991 byl zjištěn nárůst o 342 216 obyvatel, rok 2001 znovu zaznamenal nárůst o 326 679 obyvatel oproti roku 1991. Poslední sčítání lidu v roce 2011 přineslo snížení tendence nárůstu počtu obyvatel v této kategorii, nárůst činil pouze 106 025 osob.

Počet osob starší 65 let v průběhu 2. poloviny minulého století zaznamenal rostoucí trend. Mezi roky 1950 a 1961 byl zaznamenán nárůst o 176 822 osob řadících se do této kategorie. V roce 1970 trend růstu posílil, hodnota počtu obyvatel v této kategorii se oproti roku 1961 zvýšila o 278 183 osob. V roce 1980 byl rostoucí trend zpomalen, hodnota přírůstku v kategorii činila 182 969 osob nad 65 let. Rok 1991 přinesl i mírný pokles počtu obyvatel, konkrétně o 71 072 osob oproti roku 1980. V roce 2001 byl znovu zaznamenán rostoucí trend, počet obyvatel v kategorii se zvedl o 108 614 osob. V roce 2011 byl již tento nárůst vyčíslen hodnotou 234 265 osob oproti roku 2011.

Posledním řádkem tabulky je index stáří. Tento ukazatel udává, kolik osob v populaci je starších 65+na 100 dětí ve věku 0 -14. Jedná se tedy o poměr kategorie 0 -14 let věku a 65 let a více. Na tomto indexu je nejvíce patrný nárůst počtu osob v kategorii 65 + a zároveň snižující se počet osob v kategorii 0 – 14. Index stáří se v jednotlivých letech zvyšuje. Za 60 let výše zmíněného vývoje se index stáří zvýšil o více jak trojnásobek. Tedy v roce 1950 jeho hodnota činila 34. V roce 2011 je vyčíslen hodnotou 110. Tedy na 100 osob v kategorii 0 – 14 let je v současné době 110 osob v kategorii 65 +. Ukazatel znázorňuje stárnutí populace v České republice.

Situace v tab. č. 2 je lépe zobrazena obr. č. 12.

Obr. č. 12: Vývoj obyvatel v tis. v letech 1950 - 2011

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů z Českého statistického úřadu, 2014

Obrázek č. 12 graficky zobrazuje vývoj počtu obyvatel v období 1950 až 2011. Celkový počet obyvatel má rostoucí trend, stejně tak kategorie 15 – 64 let. Naopak kategorie 0 – 14 let věku má spíše klesající tendenci. Ve věku 65 a více dochází k nárůstu. V roce 2011 počet osob v kategorii 65 a více let převýšil počet osob ve věku od 0 – 14 let.

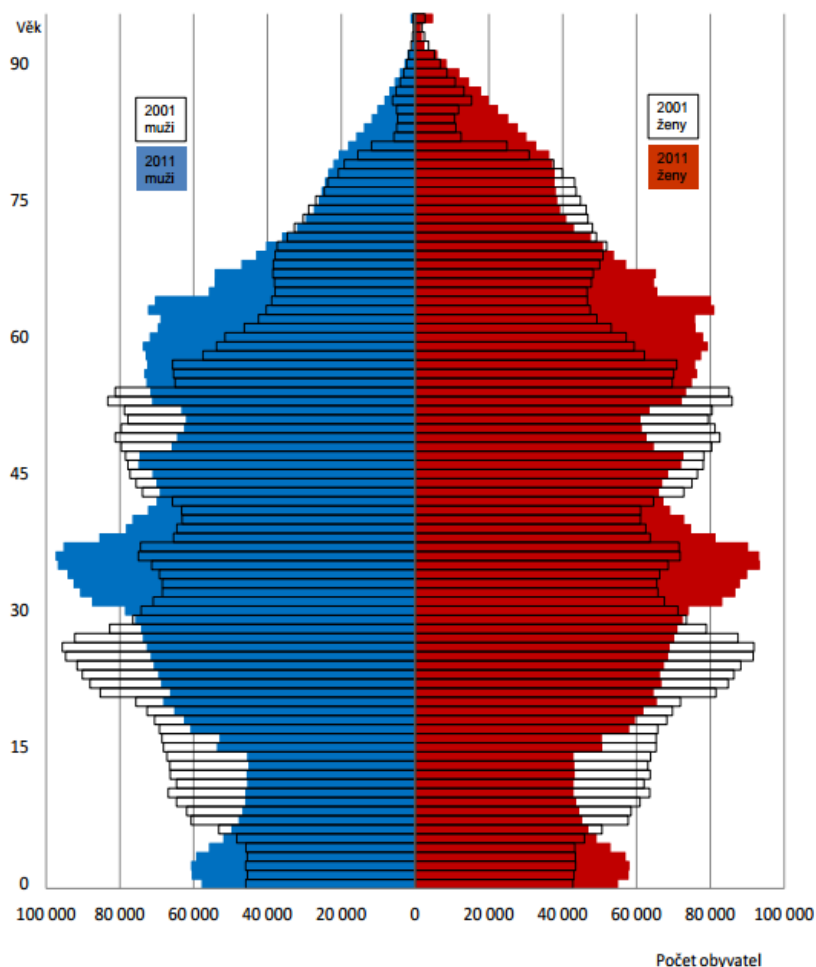
Tab. č. 3: Vývoj průměrného věku obyvatel v období 1950 - 2011

Ukazatel	Pohlaví	Rok sčítání						
		1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Průměrný věk	Muži	32,4	33,2	33,7	33,6	34,6	37,1	39,5
	Ženy	34,4	35,8	36,8	37	38	40,3	42,4
	Celkem	33,5	34,5	35,3	35,4	36,3	38,8	41

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

Vývoj populace v České republice prochází již dlouhodobě mnoha změnami, které vyúsťují do problému zvaný stárnutí populace. Průměrný věk obyvatel České republiky se během zmíněných let posunul z 33,5 roku na celkových 41 let. Průměrný věk žen v roce 2011 byl zjištěn na 42,4 roku. Průměrný věk mužů je roven věku 39,5 let.

Obr. č. 13: Struktura obyvatel České republiky 2001, 2011

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

Věková struktura obyvatel v České republice je poměrně nepravidelná. Je výrazně ovlivňována především nárůstem či poklesem porodnosti. Úmrtnost se během celého minulého století snižovala, zlepšovala se lékařská péče, byly využívány nové technologie, a to způsobilo prodloužení délky života obyvatel. Problém stárnutí populace tedy vychází z technologického pokroku ve zdravotnictví, zájmu člověka o zdraví a zdravější životní styl, který zažívá „boom“ v posledních letech, ale zároveň populace stárne, prodlužuje se délka života díky stále se snižující porodnosti.

Z obrázku č. 13 vyplývá, že v posledních letech došlo k nárůstu počtu obyvatel ve věku 0 – 14 let. Tento nárůst je z velké části zapříčiněn zvýšenou porodností silných ročníků 70. let minulého století. Z věkové pyramidy je dále patrné rozšiřující se její horní část, tedy zvyšující se počet obyvatel, kteří dosahují věku 60 +, obyvatel nad 75 let oproti roku 2001 taktéž přibylo.

Věkovou strukturu v roce 2011 lze hodnotit spíše jako regresivní, složka obyvatel v kategorii 0 -14 let nepřevyšuje kategorie 15 – 64 a 65 a více let. Z tohoto faktu lze vyvozovat, že z dlouhodobého hlediska by docházelo ke snižování počtu obyvatelstva, podmínkami je nezměněná porodnost, úmrtnost i migrace (Český statistický úřad, 2014).

Predikce demografického vývoje byla v České republice zpracována v roce 2003, předpověď je zobrazována do roku 2050, je zpracována ve třech variantách, a to ve variantě nízké, střední a vysoké. V nízké variantě bylo započteno nejnižší možné zvýšení porodnosti, nejméně výrazné zlepšení úmrtnosti a nejnižší zahraniční migrace (Projekce obyvatelstva České republiky, Český statistický úřad, 2014).

Tab. č. 4: Očekávaný vývoj celkového počtu obyvatel v tis. v období 2002 – 2050

Rok	Celkový počet obyvatel (v tis.)			Celkový přírůstek/úbytek obyvatel (v tis.)		
	Nízká	střední	Vysoká	nízká	střední	Vysoká
2002	x	10 203	x	x	12,3	X
2005	10 200	10 236	10 273	-7,9	10,6	30,5
2010	10 141	10 283	10 432	-15,5	7,5	31,2
2015	10 033	10 302	10 578	-25,6	1,0	27,7
2020	9 874	10 283	10 700	-36,2	-7,0	21,8
2025	9 657	10 217	10 782	-48,3	-17,7	12,7
2030	9 386	10 102	10 823	-57,4	-25,6	5,9
2035	9 080	9 957	10 837	-63,3	-30,8	1,6
2040	8 753	9 795	10 842	-66,5	-33,3	0,6
2045	8 414	9 622	10 841	-68,5	-35,4	-0,9
2050	8 066	9 438	10 830	-70,5	-37,9	-3,2

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

Tabulka č. 4 zobrazuje celkový počet obyvatel v jednotlivých letech. Pro všechny první dvě varianty, tedy nízkou a střední je spíše typický klesající trend v počtu obyvatel. Naopak ve vysoké variantě dochází k mírnému růstu mezi jednotlivými lety. V případě celkového přírůstku či úbytku je situace obdobná. Vysoká varianta signalizuje přírůstek, pouze v posledních predikovaných 10 letech úbytek. Další varianty zobrazují celkový úbytek.

Tab. č. 5: Očekávaný vývoj počtu obyvatel v kategorii 0 – 14 let v období 2002-2050

Rok	Absolutní počet (v tis.)			Podíl v obyvatelstvu (v %)		
	Nízká	střední	vysoká	nízká	střední	Vysoká
2002	X	1 590	x	x	15,6	X
2005	1 483	1 487	1 493	14,5	14,5	14,5
2010	1 369	1 400	1 436	13,5	13,6	13,8
2015	1 352	1 426	1 503	13,5	13,8	14,2
2020	1 282	1 409	1 531	13,0	13,7	14,3
2025	1 180	1 346	1 499	12,2	13,2	13,9
2030	1 079	1 274	1 451	11,5	12,6	13,4
2035	1 002	1 220	1 415	11,0	12,3	13,1
2040	956	1 197	1 415	10,9	12,2	13,1
2045	923	1 190	1 439	11,0	12,4	13,3
2050	879	1 173	1 455	10,9	12,4	13,4

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

V tabulce č. 5 je uveden predikovaný vývoj pro kategorii 0 – 14 let věku pro období let 2002 – 2050. V nízké variantě je odhadován pokles počtu obyvatel z 1 483 tis. v roce 2005 na 879 tis. v roce 2050. Střední varianta zobrazuje klesající trend v počtu obyvatel, v roce 2002 se jedná o 1 590 tis. obyvatel, pro rok 2050 se jedná o hodnotu 1 173 tis., u vysoké varianty se nejedná o jednoznačně daný trend. V jednotlivých predikovaných letech se střídá mírný růst s mírným poklesem. Pro rok 2050 je počet obyvatel predikován na 1 455 tis. obyvatel.

Tab. č. 6: Očekávaný vývoj počtu obyvatel ve věku 15 – 64 v období 2002 - 2050

Rok	Absolutní počet (v tis.)			Podíl v obyvatelstvu (v %)		
	Nízká	střední	Vysoká	Nízká	střední	vysoká
2002	X	7 196	X	x	70,5	x
2005	7 272	7 302	7 332	71,3	71,4	71,4
2010	7 181	7 286	7 392	70,8	70,9	70,9
2015	6 832	7 011	7 192	68,1	68,1	68,0
2020	6 537	6 787	7 040	66,2	66,0	65,8
2025	6 337	6 670	7 009	65,6	65,3	65,0
2030	6 097	6 520	6 949	65,0	64,5	64,2
2035	5 820	6 337	6 856	64,1	63,6	63,3
2040	5 354	5 965	6 569	61,2	60,9	60,6
2045	4 872	5 570	6 256	57,9	57,9	57,7
2050	4 526	5 309	6 072	56,1	56,3	65,1

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

V tabulce č. 6 je zobrazen vývoj počtu obyvatel ve věku 15 – 64 let v období let 2002 – 2050. Varianta nízká má opět klesající tendenci. V roce 2005 se jedná o hodnotu 7 272 tis. obyvatel, v roce 2050 je predikován počet 4 526 tis. Jedná se tedy o pokles o necelé 3 miliony obyvatel. Střední varianta má také klesající charakter. Výchozí údaj v roce 2002 byl 7 196 tis. obyvatel v této kategorii. Pro rok 2050 je očekávána hodnota 5 309 tis. Pokles obyvatel při této variantě činí necelé 2 miliony. V poslední variantě se mezi lety 2005 a 2050 jedná o pokles 1 260 tisíc obyvatel.

Tab. č. 7: Očekávaný vývoj počtu obyvatel ve věku 65 a více let v období 2002 - 2050

Rok	Absolutní počet (v tis.)			Podíl v obyvatelstvu (v %)		
	Nízká	střední	Vysoká	Nízká	střední	vysoká
2002	x	1 418	x	x	13,9	x
2005	1 446	1 447	1 448	14,2	14,1	14,1
2010	1 591	1 597	1 604	15,7	15,5	15,4
2015	1 849	1 864	1 884	18,4	18,1	17,8
2020	2 055	2 088	2 129	20,8	20,3	19,9
2025	2 141	2 201	2 274	22,2	21,5	21,1
2030	2 211	2 308	2 424	23,6	22,9	22,4
2035	2 259	2 400	2 567	24,9	24,1	23,7
2040	2 443	2 634	2 857	27,9	26,9	26,4
2045	2 620	2 862	3 147	31,1	29,7	29,0
2050	2 661	2 956	3 304	33,0	31,3	30,5

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

V tabulce č. 7 je uveden očekávaný vývoj počtu obyvatel ve věkové skupině 65 let a více. Předchozí dvě kategorie signalizují pokles, vyjadřují klesající tendenci vývoje obyvatel, naproti tomu tato kategorie má rostoucí tendenci. Vyjadřuje postupné stárnutí populace v České republice. V nízké variantě se jedná o nárůst z 1 446 tis. obyvatel v roce 2005 na 2 661 tis. v roce 2050. Střední varianta predikce vychází z údajů roku 2002 z 1 418 tis. obyvatel na 2 956 tis. obyvatel v roce 2050. Vysoká varianta vychází z údaje 1 448 tis. obyvatel v roce 2005. V roce 2050 je predikována hodnota obyvatel 3 304 tisíc.

V příloze A je graficky zobrazen vývoj obyvatel v predikovaném období. První obrázek znázorňuje rok 2002, jedná se o zobrazení střední varianty. Druhý obrázek je rok 2010, opět se jedná o zobrazení střední varianty predikce. Následující obrázek predikuje vývoj v roce 2020, čtvrtým obrázkem je zobrazen vývoj 2030. Předposlední obrázek ukazuje hodnoty počtu obyvatel v roce 2030, poslední predikuje rok 2050. U všech zmíněných obrázků se jedná o zobrazení střední varianty predikce. Hodnoty počtu obyvatel jsou zobrazeny v tisících. Ze seřazených obrázků je patrné postupné „zeštíhlování pyramidy“, tedy pokles počtu osob v rozmezí 0 – 14 let, zároveň dochází k jejímu rozšiřování u špičky, tedy ke zvyšování počtu osob ve věkové kategorii 65 let a více.

4.2 Důchodový systém před reformou

Po roce 1989 procházela celá země transformací ekonomiky z centrálně plánované na tržní. Probíhala kuponová privatizace, občané začínali podnikat, v české ekonomice probíhala řada reforem. Reforma se nevyhnula ani sociálnímu systému. Cílem nového sociálního systému bylo iniciovat jednotlivce k aktivitě a jejich nezávislosti. Transformace systému měla vyplývat z historických tradic a za podpory veřejnosti (Dostal, 1994).

Stávající systém po revoluci byl příliš nákladný, byť občané považovali dávky za nízké. Česká republika měla jeden z nejdražších sociálních systémů v Evropě. K profinancování systému bylo zapotřebí na 100 Kč z ekonomické aktivity 72 Kč. Z těchto 72 Kč zaplatil zaměstnavatel 36 Kč, 13,5 Kč zaměstnanec a 22,5 Kč doplácet stát z daní. Z uvedené částky 72 Kč připadalo na výplatu důchodových dávek 32 Kč, na zdravotní pojištění 24 Kč a 16 Kč zbývalo na ostatní dávky. Z těchto čísel vyplývalo, že důchodový a zdravotní systém je nejnákladnější (Dostal, 1994).

V této době došlo k rozdělení důchodového systému do tří úrovní s tím, že stát financuje pouze první úroveň. Zbytek bude zcela na vůli jednotlivých občanů. Od základního státem garantovaného systému se předpokládalo, že bude jednotný a povinný pro všechny občany, kteří jsou ekonomicky aktivní a jsou občany České republiky. Byl kladen důraz na existenci úměry mezi vloženými prostředky do systému a prostředky, které občan následně mohl obdržet (Dostal, 1994).

Důležitým cílem transformace důchodového systému bylo oddělit jeho financování od státního rozpočtu, systém dávek musel rychle a flexibilně reagovat na měnící se demografickou strukturu obyvatelstva. Dle legislativních úprav byla změněna konstrukce důchodů a zavedena jejich valorizace. Bylo zavedeno i postupné zvyšování odchodu do důchodu (Krebs, 2010).

Stát v rámci důchodového pojištění zabezpečoval všechny případy dlouhodobé ohrožení ze ztráty výdělků. Byly rozlišovány tři základní sociální situace:

- stáří,
- invalidita,
- ovdovění a osiření (Krebs, 2010).

Dávky v systému důchodového pojištění jsou vypláceny na základě zákona, který upravuje podmínky nároku na ně. Jejich výše je zároveň odvozována od výše výdělku jednotlivce, ne každý tedy dostává stejnou výši dávek. V důchodovém pojištění jsou rozlišovány tyto dávky:

- starobní důchod § 28 a násl. zákona č. 155/1995 Sb.,
- invalidní důchod § 38 a násl. zákona č. 155/1955 Sb.,
- vdovský důchod § 49 a násl. zákona č. 155/1955 Sb.,
- vdovecký důchod § 49 a násl. zákona č. 155/1955 Sb.,
- sirotčí důchod § 52 a násl. zákona č. 155/1955 Sb. (Krebs, 2010).

Povinnost účastnit se důchodového systému je zákonem povinná pro osoby, které jsou občany České republiky, jak již bylo výše (Dostal, 1994, Krebs, 2010).

Shora byly uvedeny dávky vyplácené ze systému důchodového pojištění. Práce se bude dále zabývat konkrétní dávkou, a to **starobním důchodem**.

Pro získání nároku na dávku starobního důchodu je nutné dosažení stanovené věkové hranice, její konstrukce vychází ze společenského uplatnění osoby. Od určitého věku není člověk již schopen pravidelné práce. Do roku 1995 byla v České republice jedna z nejnižších hranic pro nárok na starobní důchod v Evropě, u mužů byla hranice stanovena na 60 let, u žen dle počtu dětí na 53 – 57 let. Zákon č. 155/1995 Sb. zavedl postupné zvyšování odchodu do důchodu. Od roku 1996 se postupně odchod do důchodu prodlužoval vždy o 2 měsíce za rok u mužů, u žen se jednalo o 4 měsíce za rok. Zákon umožňoval i předčasný odchod do důchodu, zákonodárci si byli vědomi toho, že věková hranice pro ztrátu schopnosti práce je u každého člověka odlišná, jedná se tedy o individuální schopnosti člověka. Předčasný důchod byl povolen v r. 1998 jako řešení situace pro občany, kteří ztratili práci při téměř dosaženém důchodovém věku. Právní úprava zohlednila krácení důchodové dávky při předčasném odchodu do důchodu, ale i po tomto zkrácení vycházel předčasný odchod ekonomicky lépe, po dosažení důchodového věku byla vyplácena celá výše starobního důchodu. Tento krok byl v roce 2004 zrušen pro vysoké finanční zatěžování důchodového systému. Od 1. 1. 2004 mohl občan odejít do předčasného důchodu až tři roky před dosažením důchodového věku, jeho výměra dávky se snižovala o 0,9 % základu dávky za každých 90 dní do dosažení věkové hranice. Snížení již bylo trvalé. Zákon č. 306/2008 Sb. přinesl prodloužení doby odchodu do předčasného důchodu. Při věkové hranici 63 let

a méně byl předčasný odchod stanoven o 3 roky dříve. Při věkové hranici nad 63 let byl věk pro odchod do předčasného důchodu postupně prodlužován až na 5 let pro hranici odchodu do důchodu 65 let, základ se snižoval o 1,5 % za každých 90 dní. Zákon č. 306/2008 Sb. zavedl od 1. 1. 2010 prodlužování zákonné doby pojištění pro přiznání nároku na dávky starobního důchodu z 25 let na 35 let, jednalo se o postupné prodlužování, kdy za každý rok účinnosti zákona se přidal rok povinného pojištění (Krebs, 2010).

Výše zmíněný zákon o důchodovém pojištění zavedl v České republice odlišné přístupy ve srovnání s předešlou právní úpravou. Nově se objevily pojmy univerzálnost, dvousložkovost či dynamičnost. Univerzálnost platí pro jednotnost výpočtu důchodu, ovlivněna je pouze splněním podmínky doby pojištění a základem pro výpočet. Dvousložkovost se projevuje ve skladbě důchodu. Existují dvě složky, a to základní a procentní výměra. Základní výměra je pro všechny občany jednotná, její výše je stanovena přímo zákonem § 33 odst. 1 Sb., o důchodovém pojištění, zároveň její změna je pravidelně měněna vládou na základě vládních nařízení. Procentní výměrou se rozumí ta část důchodu, která tvoří individuální složku. Její výše se odvíjí od výše výdělku. Pod pojmem dynamičnost se skrývají pravidla, která jsou obměňována na základě vývoje dalších parametrů (Tröster, 2010).

Procentní výměra a její výše je stanovena na základě tří prvků, a to doby pojištění, procentní sazby a výpočtového základu. Výpočtový základ je určitá kombinace postupů výpočtů, ve kterých jsou jednotlivé vyměřovací základy násobeny koeficienty, z těchto hodnot je vypočten osobní vyměřovací základ, který se dále upravuje o dobu, která je z důchodového pojištění vyloučena. Úprava probíhá přes tzv. redukční hranice. Na konci úprav vznikne právě výpočtový základ. Redukčními hranicemi jsou myšleny číselné hodnoty, které určují, jaká část osobního vyměřovacího základu je použita v částečné míře. Částka z první redukční hranice se použije v plné výši, z druhé hranice je použita hodnota odpovídající 30 % a z části, která přesahuje i třetí redukční hranici je vzata hodnota rovna 10 % (Tröster, 2010).

Poslední třetí složkou vstupující do procentní výměry je sazba. Její výše je 1,5 % výpočtového základu za jednotlivé roky, tedy za 365 dní, doby pojištění jednotlivce. Zároveň v případě odchodu do důchodu před zákonem stanovenou věkovou hranicí se výše procentní výměry snižuje. Procento snížení se během let měnilo. V roce 1995

činilo 0,6 % výpočtového základu za každých 90 dní předčasnosti. Od roku 2001 stanovil zákon č. 116/2001 Sb. zvýšení sazby na 0,9 % vyměřovacího základu za jednotlivé úseky předčasnosti. Od roku 1. 1. 2010 došlo k další úpravě. Sazba byla upravena na 1,5 % výpočtového základu, ale pouze za 720 dní před dosažením důchodového věku. Toto snížení bylo trvalé, při dosažení důchodového věku nebylo možné požádat o dorovnání starobního důchodu do řádné výše, a to dle § 31 odst. 3 zákona č. 306/2008 Sb. (Tröster, 2010).

4.3 Současný důchodový systém

Důchodová reforma byla dlouhodobě připravována, změny v českém důchodovém pojištění se projevovaly již začátkem 90. let 20. století. V roce 2004 došlo k uvědomění si nutnosti změny systému českými zákonodárci, byl vytvořen tým expertů, tzv. Bezděkova komise. Zpráva, která byla komisí sepsána, obsahovala návrhy na změny v systému od jednotlivých politických stran. V roce 2010 vznikl tzv. expertní sbor ministra financí a ministra práce a sociálních věcí (dále jen PES) (MPSV, 2014).

Závěry, ke kterým tato komise došla, jsou známa jako doporučení PES. Následuje výčet některých bodů:

- pokračování v postupném zvyšování důchodového věku,
- snížení stropu pojistného na trojnásobek průměrné mzdy,
- pokračování v prodlužování rozhodného období pro výpočet,
- snížení sazby z 28 % na 23 %, toto snížení zároveň kompenzovat sjednocením sazeb daně z přidané hodnoty,
- řešení otázky neomezeného souběhu pobírání dávky starobního důchodu a pracovního příjmu (MPSV, 2014).

Dalším návrhem PES bylo vytvoření fondového pilíře, aby byla zajištěna vyšší diverzifikace systému.

Zpráva obsahovala několik variant. **Varianta I** (většinová), která byla podporována například Jiřím Rusnokem, Vladimírem Bezděkem, spočívala v rozdělení PAYG systému na dva pilíře. První pilíř by byl tvořen PAYG, výše odvodu měla činit 20 % z příjmu. Druhý pilíř by byl tvořen fondově, výše sazby se měla rovnat 3 % z příjmu.

Zároveň byla navržena povinná účast pro osoby mladší 40 let. Třetí pilíř měl být tvořen životním a penzijním připojištěním (MPSV, 2014).

Varianta II: (menšinová) byla podporována Vítem Samkem. První pilíř systému měl tvořit PAYG systém. Druhý pilíř by provozovaly reformované penzijní fondy, stát by podporoval účastníky sazbou 3 % pojistného. Druhý pilíř byl zamýšlen jako dobrovolný (MPSV, 2014).

Od ledna roku 2013 začala v České republice platit nová podoba důchodového systému. Hlavní změnou bylo vytvoření tzv. II. pilíře penzijního systému – důchodového spoření a upravení III. pilíře – doplňkového penzijního spoření. (MFČR, 2014)

V současné době je důchodový systém založen na třech pilířích. **První pilíř je tzv. státní průběžně financovaný systém.** Tento pilíř slouží k výplatě důchodů garantovaných státem, stejně jako v ostatních zemích Evropy je i v České republice stále větší hrozbou deficitní financování těchto výplat. Problém záporného salda pilíře souvisí s demografickým vývojem a postupným stárnutím obyvatel. Zdrojem financí tohoto pilíře jsou odvody sociálního pojistného, účast v pilíři je povinná pro všechny zaměstnance a osoby samostatně výdělečně činné. Zaměstnanci prostřednictvím zaměstnavatelů odvádějí do systému celkem 28 % z výdělku (MFČR, 2014).

Druhý pilíř důchodového systému byl nově zaveden od roku 2013, jedná se o fondový pilíř. Na rozdíl od pilíře prvního je založen na bázi dobrovolnosti. Ta tkví v tom, že občan se může rozhodnout, zda do druhého pilíře vstoupí či nikoliv. V případě rozhodnutí pro vstup v něm musí setrvat až do vzniku nároku na výplatu dávek starobního důchodu, tedy splnění podmínek pro výplatu dávek z prvního pilíře. Financován je na fondovém principu. Jednotlivé důchodové fondy jsou spravovány tzv. penzijními společnostmi. Jednotlivé společnosti nabízí účastníkům volbu čtyř fondů, a to dynamického, vyváženého, konzervativního a státních dluhopisů. Tyto fondy jsou odlišovány investičními limity, možností struktury portfolia a investičním rizikem. Každý účastník si může zvolit svou individuální strategii spoření, kterou lze jednou ročně změnit. Výnosnost fondů závisí na aktuálním stavu finančních trhů. Sazba pojistného je ve výši 5 % z vyměřovacího základu shodného s vyměřovacím základem pro první pilíř. Úhrada za zaměstnance je prováděna zaměstnavatelem, kterému má zaměstnanec povinnost vstup do druhého pilíře nahlásit. Účastník druhého pilíře odvádí do důchodového systému jako celku v konečném důsledku o 2 % více. Sazba 5 % je

složena z 3 %, o které je snížen odvod do prvního pilíře, a 2 %, které jsou placeny nad rámec odvodů bez účasti v druhém pilíři. V případě zaměstnance je odvod do prvního pilíře snížen z 28 % na 25 % a z tohoto důvodu je mu krácena výměra státního důchodu. Účastníci druhého pilíře si také mohou zvolit formu výplaty dávek z tohoto systému. Na výběr mají z výplaty dávek doživotního starobního důchodu či starobního důchodu na 20 let. Způsob vyplácení je ujednáán již v uzavírané smlouvě o důchodovém pojištění s vybranou penzijní společností (MFČR, 2014).

Třetí důchodový pilíř prošel drobnými změnami. Jedná se o penzijní připojištění a o doplňkové penzijní spoření. Tento pilíř je založen na dobrovolnosti, na rozdíl od druhého pilíře lze z něj kdykoliv předčasně vystoupit. V případě ukončení účasti dojde ke ztrátě státních příspěvků či daňových úlev. Stát pro podporu třetího pilíře nabízí možnost odečtení části odvedených příspěvků od základu daně z příjmů, zároveň účastníkům vyplácí měsíční státní příspěvek. V roce 2013 vznikly tzv. transformované fondy, účastníkům penzijního připojištění byly zachovány dosavadní podmínky před reformou. Změnila se výše státního příspěvku pro stávající i nové účastníky, nově byl vyplácen od příspěvku ve výši 300 Kč měsíčně. Výhodou transformovaných fondů je garance nezáporného zhodnocení, tedy při nepříznivém vývoji finančních trhů se nepřipisuje záporné roční zhodnocení příspěvků, minimální připisovaná výše je nula. Fondy doplňkového důchodového spoření opět spravují penzijní společnosti (MFČR, 2014).

Obr. č. 14: Tři pilíře důchodového systému

Zdroj: webové stránky Komerční banky, 2014

Obrázek č. 14 graficky znázorňuje výše popsané tři pilíře důchodového systému v České republice. První a třetí pilíř fungovaly již před reformou v roce 2013, nově vznikl druhý důchodový pilíř.

4.4 Změny v podmínkách nároku na výplatu dávky z důchodového systému

Příloha B zobrazuje postupné prodlužování věkové hranice pro splnění nároku na výplatu dávky starobního důchodu. Pro osoby narozené po roce 1977 se věková hranice pro odchod do důchodu vypočte přičtením dvojnásobného počtu měsíců, které tvoří rozdíl mezi rokem 1977 a datem narození jednotlivce (ČSSZ, 2014).

Zároveň se prodlužuje potřebná doba pojištění dle 29 odst. 1 zákona 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Následující tabulka zobrazuje její vývoj.

Tab. č. 8: Vývoj potřebné doby pojištění

Rok dosažení důchodového věku	Potřebná doba pojištění
před rokem 2010	25 let
v roce 2010	26 let
v roce 2011	27 let
v roce 2012	28 let
v roce 2013	29 let
v roce 2014	30 let
v roce 2015	31 let
v roce 2016	32 let
v roce 2017	33 let
v roce 2018	34 let
po roce 2018	35 let

Zdroj: ČSSZ, 2014

Tabulka č. 8 sumarizuje prodloužení potřebné doby pojištění pro splnění podmínky doby pojištění pro výplatu dávky z důchodového pojištění. Při dosažení důchodového věku před rokem 2010 bylo zapotřebí být 25 let důchodově účasten prvního pilíře. Pokud důchodového věku bude dosaženo v roce 2018, činí již doba pojištění o 10 let více, tedy 35 let. Zákon o důchodovém pojištění blíže vymezuje situace, které jsou do potřebné doby pojištění započítávány a které nikoliv.

Tab. č. 9: Výdaje na důchodový systém v období od 2000 – 2013 v tis. Kč

Rok	Vývoj výdajů na důchody v tis. Kč.	z toho na starobní důchody
2000	181 921 261	130 932 000
2001	195 813 711	140 656 000
2002	210 439 949	150 772 000
2003	218 273 276	156 272 000
2004	226 883 064	163 025 000
2005	243 647 897	175 668 000
2006	261 463 875	188 948 000
2007	282 876 084	203 932 000
2008	305 535 974	222 104 000
2009	331 704 683	243 636 000
2010	340 161 856	265 985 000
2011	359 233 999	284 614 000
2012	367 863 588	295 140 000
2013	372 334 993	300 573 000
2014	376 406 471	305 668 390

Zdroj: vlastní zpracování dle ČSSZ, 2015

Z tab. č. 9 je patrné, že mezi roky výdaje na důchody v České republice, konkrétně na starobní důchody, se s každým rokem neustále zvyšují. V roce 2000 činil výdaj na starobní důchody 130.932 mil Kč, naopak v roce 2013 již tato hodnota stoupla na 300 573 mil Kč. V roce 2014 bylo na starobní důchody vyplaceno 305 668 390 tis. Kč. V rozmezí 14 let se výše výdajů více jak zdvojnásobila. Zvýšené výdaje na starobní důchody souvisejí s neustále rostoucím počtem osob v důchodovém věku, viz výše.

4.5 Predikce vývoje důchodového systému v České republice

Dlouho připravovaná reforma důchodového systému v České republice vešla v účinnost od 1. 1. 2013. Zavedla nový pilíř, který měl ulehčit deficitnímu prvnímu pilíři. Predikce účasti osob v druhém pilíři byla odhadována na počet 500 000 osob. Skutečnost se od predikce lišila výrazně. K listopadu roku 2014 do druhého pilíře vstoupilo zhruba 83 000 osob (vysílání České televize 12. 11. 2014). Nezájem účastníků důchodového systému o druhý pilíř si lze vysvětlovat několika způsoby. Může se jednat o strach z něčeho nového, nevyzkoušeného či obavy z nízkého zhodnocení vkladů. Mezi další důvody lze zařadit i částečnou nevýhodnost vstupu do druhého pilíře a v neposlední řadě i nemožnost z něj vystoupit. Obecně se účastníkům vstup vyplatí pouze od určité výše výdělku. Nevýhodnost nového pilíře byla tématem mnoha diskuzí. Pravicovou

vládu Petra Nečase, která reformu důchodového systému schválila, vystřídala vláda Bohuslava Sobotky. Ta na zasedání vlády dne 12. 11. 2014 schválila návrh ukončení systému druhého penzijního pilíře. V květnu roku 2015 předložila vláda návrh zákona o ukončení důchodového spoření pod číslem sněmovního tisku 493. Dne 20. 11. 2015 byl vládní návrh tohoto zákona doručen Senátu České republiky ke schválení. Plánované ukončení druhého důchodového pilíře je od 1. 1. 2016, toto datum je i datem účinnosti návrhu zákona. Platnost nového systému tedy v České republice by tedy měla trvat pouhé tři roky. Osoby, jež vstoupily do druhého pilíře, by dle návrhu měly dostat vložené prostředky zpět. Účastník má nárok na vyplacení svých vložených prostředků jejich převedením na bankovní účet nebo převedením do třetího pilíře. Penzijní společnosti jsou povinny všem účastníkům do 31. 3. 2016 zaslat informaci týkající se ukončení druhého pilíře a s žádostí o zaslání údajů k převedení vložených prostředků. Účastníci jsou naopak povinni do 30. 9. 2016 sdělit penzijní společnosti své jméno, rodné číslo a zvolený způsob převedení vložených peněžních prostředků. Výplata vložených prostředků bude zahájena nejdříve 15. 10. 2016 a bude probíhat do konce roku 2016.

Důchodový systém tak, jak byl nastaven před jeho reformou, je dlouhodobě neufinancovatelný. Demografický vývoj populace, jak bylo naznačeno v této práci, spěje ke stále narůstajícímu počtu osob v poproduktivním věku. Zároveň s tímto faktem se snižuje počet nově narozených osob, populace tedy stárne. Tento problém si uvědomuje i širší veřejnost. Téma důchodové reformy i nadále zůstane jedno z nejdiskutovanějších témat v České republice.

Otázkou zůstává, jakou formu zajištění potřeb na stáří zákonodárci zvolí. Při nestabilní politické situaci, která v České republice panuje, nezbyvá nic jiného než doporučit, aby se jednotlivci na poproduktivní věk zabezpečili sami, například prostřednictvím třetího pilíře. Deficitní první pilíř tak, jak je nastaven, nebude schopen zabezpečit přijatelnou výši státního důchodu pro zajištění nezbytně nutných potřeb seniorů.

5 Srovnání důchodových systémů ve vybraných státech

Předchozí kapitoly byly věnovány charakteristice důchodových systémů v jednotlivých státech Evropské unie. Dílčím cílem této kapitoly je srovnání jednotlivých specifikovaných důchodových systémů, najít jejich společných i rozdílných přístupů k zajištění občanů v poproduktivním věku.

Bismarckovský model ovlivnil vývoj důchodových systémů v Evropě. Český, ale i francouzský systém se vyvíjel právě ze zmíněného modelu. Švédsko jako zástupce severovýchodních států má svá specifika, jeho důchodová politika se vyvíjela na základě odlišných sociálních a ekonomických podmínek. Stát vzhledem k neutralitě například nebyl příliš ovlivněn druhou světovou válkou, dlouhá léta se vyznačuje politickou stabilitou. Odbory a vláda se ve větší míře shodují o představách důchodové politiky státu, zároveň si Švédsko zakládá na vysoké míře zaměstnanosti. Posledním specifickým je snaha o snižování sociálních nerovností mezi občany. Dilem toho byl švédský důchodový systém označován za nejlepší na světě. Velká Británie je považována za liberální stát, její důchodový systém se vyvíjel separátně od Bismarckova modelu, naopak zde vznikl tzv. Beveridgeův model, který po druhé světové válce byl předlohou pro nově vznikající český důchodový systém.

Společné rysy populačního vývoje se projevují shodně v Německu, Švédsku i České republice. Jedná se o snižování porodnosti a prodlužování doby života občanů. Populace v těchto zemích stárne. S dalšími lety se snižuje počet narozených dětí a naopak se zvyšuje počet osob v poproduktivním věku. Důchodové systémy jsou financované průběžným systémem, který je založen na míře mezigenerační solidarity. Státy se dostávají do deficitních rozpočtů důchodových systémů právě díky jevu stárnutí populace. Ve Velké Británii snížení porodnosti nijak významně neprojevuje, jedná se o jeden z mála států, který neřeší problém stárnutí populace. I během vývoje ve Velké Británii samozřejmě existují populační výkyvy, ale poměr nově narozených dětí a osob v důchodovém věku je přibližně ve stejné výši. Ve Francii se prodlužuje délka života, ale porodnost se pohybuje na shodné úrovni, tedy ani zde se stárnutí populace neprojevuje tak silně.

V německém důchodovém systému je stanovena povinnost být účasten důchodového pojištění v případě zaměstnanců. Tato povinnost je obdobná jako v České republice, upravená zákonem č. 155/1995 Sb. v § 5 odst. 1. Důchodové pojištění zaměstnanců je

blíže specifikováno pro jednotlivá odvětví. Dobrovolnost u osob samostatně výdělečně činných je další shodou se systémem v České republice. Dále v Německu funguje systém tří pilířů. Druhý pilíř je daňově zvýhodněný a funguje na bázi dobrovolnosti, stejně jako třetí. Výše příspěvku do systému je na úrovni 20,18 % z příjmů. Konečná výše vypláceného důchodu je rovna zhruba 70 % průměrného výdělku. Německo povoluje předčasný odchod do důchodu při splnění podmínek. Hranice pro odchod do důchodu je ve výši 65 let.

Systém Švédska je spravován místními úřady sociálního pojištění, každý občan 16 let je zde zaevidován. Důchodový systém je třípilířový. Opět je založen na povinné účasti v prvním pilíři důchodového systému, který je dělen do dvou složek. První pilíř je financován průběžně i fondově. Výše odvodu do složky, která je financována průběžně, se rovná 16 %. Do fondově financovaného systému je odváděno 2,5 % z příjmu. Do komplexního systému prvního pilíře občan odvádí 18,5 % z příjmů. Švédský druhý pilíř je doplňkovým spořením, založen na bázi dobrovolnosti, není spravován státem. Ve Švédsku je 90 % zaměstnanců účastno druhého pilíře, výše odváděné sazby je na úrovni 2 - 5 %. Třetí pilíř je shodný s Českou republikou, tedy je založen na individuálním přístupu občana a jeho iniciativních soukromých spoření u penzijních fondů. Švédský systém s českým není příliš podobný. Hlavní rozdíl tkví ve fungování prvního pilíře. V České republice je financován pouze průběžně, není dále členěn. Zbylé dva pilíře jsou systémově podobné.

Důchodový systém Francie je třípilířový. První je povinným a zároveň základním systémem, který je státem garantován. Obecný režim pokrývá zhruba 70 % zaměstnanců, další jsou zařazeni do odlišných podsložek systému, ty jsou členěny dle druhu profese. Výše příspěvku se rovná 13,8 % z příjmů jedince. Věková hranice pro odchod do důchodu je v rozmezí 65 – 67 let dle roku narození jedince. Druhý důchodový pilíř je rozdělen do tří částí dle pozic občanů, jedná se o doplňkové soukromé spoření. Třetí pilíř je opět na bázi individuálního rozhodnutí o zřízení spoření. Česká republika nemá v prvním pilíři diferencované pokladny dle profesí občanů, odvody jsou do stejného systému. I druhý pilíř je shodný pro všechny občany republiky.

Důchodový systém Velké Británie je opět třípilířový. První pilíř je pod státním dohledem, financován průběžně. Výše důchodu je tvořena dávkou poskytovanou státem, která je shodná pro všechny občany, a druhou složkou, jejíž výše se odvíjí

od výše příjmů jednotlivce. Dávka starobního důchodu je tedy tvořena dvěma složkami, a to státem garantovanou dávkou a příjmy soukromými, které převažují. Druhý pilíř je ve Velké Británii povinný a fondově financovaný. Třetí pilíř je dobrovolný. Důchodový poměr v prvním pilíři tvoří zhruba 25 % z příjmů. Věková hranice pro odchod do důchodu se do roku 2018 sjednotí pro muže i ženy na úrovni 65 let. Britové přispívají do důchodového systému dle výše výdělků, jedná se o progresivní stanovení odvodu. V České republice je zavedena jednotná sazba odvodu bez ohledu na výši příjmu.

Česká republika se reformou důchodového systému zařadila mezi státy s třípilířovým systémem. Dle shrnutí v této kapitole je zřejmé, že jednotlivé pojetí druhého pilíře je v jednotlivých státech chápáno odlišně. Převažuje způsob fondového financování, který je zaveden i v České republice. Výše příspěvků i podmínky vstupu se liší dle jednotlivých zemí. Třetí pilíř je pro všechny státy definován jako dobrovolné soukromé spoření. Výše příspěvků a způsoby spoření jsou odlišné dle nabídek jednotlivých spořitelů na území jednotlivých států. Systém prvního pilíře a výše příspěvků se výrazně liší dle jednotlivého státu. Shodným zůstává průběžný způsob financování pilíře a zákonná povinnost účasti v něm.

Tab. č. 10: Počet obyvatel (v tis.) nad 65 let na hranici chudoby

Stát/rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Česká republika	75	83	78	108	113	106	106	100	100
Německo	1 952	1 887	2 529	2 350	2 402	2 284	2 289	2 439	2 403
Francie	1 580	1 572	1 153	1 189	1 196	954	1 000	994	937
Švédsko	148	161	149	223	284	266	318	317	304
Velká Británie	2 344	2 485	2 548	2 673	2 228	2 181	2 285	1 777	1 842

Zdroj: Vlastní zpracování dle Eurostatu, 2014.

Tabulka č. 10 zobrazuje počet osob starších 65 let ohrožených chudobou v jednotlivých státech. Hranice chudoby je počítána jako 60 % z průměrné mzdy. Z tohoto srovnání vyplývá, že Česká republika má z vybraných států nejnižší počet osob ohrožených chudobou v poproduktivním věku. Trend vývoje počtu osob ohrožených chudobou v České republice je postupně rostoucí. V roce 2005 se jednalo o přibližně 75 000 osob. V roce 2013 se tento počet zvýšil na 100 000. Nejvyššího počtu osob ohrožených chudobou bylo dosaženo v roce 2009, a to počtu 113 000 osob. Švédsko je ze zvolených států na druhém místě v nejnižším počtu osob starších 65 let ohrožených chudobou.

Trend je rostoucí. V roce 2005 se jednalo o 148 000 osob a v roce 2013 již o 304 000 osob. Naopak ve Francii převládá snižující se trend. Z 1 580 000 osob starších 65 let ohrožených chudobou v roce 2005 se jejich počet snížil na 937 000 v roce 2013. Velká Británie vykazuje také snižující se trend v počtu těchto osob. Německo naopak vykazuje rostoucí trend a v roce 2013 dosáhlo nejvyššího počtu osob starších 65 let na hranici chudoby. Tento údaj může být zkreslen výpočtem průměrné mzdy a také náhradním poměrem důchodu vůči příjmu za aktivního ekonomického života, který je v Německu v posledních letech neustále snižován.

Tab. č. 11: Porovnání příjmu obyvatel nad 65 let k příjmu obyvatel pod 65 let

Stát/rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Česká republika	0,83	0,82	0,81	0,79	0,78	0,82	0,82	0,84	0,85
Německo	0,94	0,93	0,87	0,87	0,88	0,89	0,90	0,88	0,89
Francie	0,90	0,88	0,91	0,95	0,96	0,98	1,01	1,00	1,02
Švédsko	0,81	0,85	0,81	0,78	0,77	0,79	0,77	0,78	0,81
Velká Británie	0,74	0,73	0,74	0,74	0,80	0,81	0,81	0,88	0,87

Zdroj: Vlastní zpracování dle Eurostatu, 2014-11-22

Údaje v tab. č. 11 porovnávají výši příjmu osob starších 65 let s osobami pod touto hranicí. Jedná se o medián zjištěných hodnot. V České republice tyto osoby dosahují 85 % příjmu ekonomicky aktivního obyvatele. Nejnižšího poměru bylo dosaženo v roce 2008 a 2009. Tehdy příjem osob v poproduktivním věku klesl pod hranici 80 %. V Německu se tento poměr udržuje okolo hranice 90 %. Francie vykazuje v posledních třech zmiňovaných období poměr nad 100 %. Ve Velké Británii se jedná o rostoucí trend poměru. V roce 2013 bylo dosaženo 87 %.

Tab. č. 12: Podíl výdajů na důchodový systém v % HDP

Stát/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Česká republika	7,9	8	8	7,9	8,2	9,1	9,2	9,7	9,9
Německo	13,5	13,4	13	12,4	12,4	13,3	12,8	12,3	12,3
Francie	13,2	13,3	13,1	13,1	13,4	14,7	14,8	14,9	15,2
Švédsko	12,1	12,2	11,8	11,6	11,8	12,9	12,1	11,6	11,9
Velká Británie	10,5	10,6	10,6	10,3	10,7	11,8	11,8	11,8	12,3

Zdroj: Vlastní zpracování dle Eurostatu, 2014

Dle údajů z tabulky č. 12 je zřejmé, že Česká republika v relaci s HDP vyplácí na důchodový systém ze zvolených států nejnižší relativní podíl. Od roku 2004 se tento podíl zvýšil o 2 %, tedy ze 7,9 % na celkových 9,9 % HDP. Stejný nárůst zaznamenala

i Francie, tedy nárůst o 2 % HDP. V roce 2004 činily výdaje 13,2 % a v roce 2012 již 15,2 %. Nárůst o téměř 2 % zaznamenala taktéž Velká Británie. Naopak Německo i Švédsko zaznamenaly pokles v procentním podílu.

Tato kapitola si klade za cíl zobrazit údaje související s výplatou dávek ze systému důchodového pojištění v relaci s vybranými státy. V první části jsou sumarizována data zmíněná již výše v této práci a porovnává se situací panující v České republice. Druhá část kapitoly je věnována číselnému vyjádření rozdílů mezi zvolenými státy. Česká republika má nejmenší počet osob starších 65 let pohybujících se na hraně chudoby, přičemž tato hranice je stanovena jako 60 % částka z průměrné mzdy. Poměr příjmů osob starších 65 let a osob mladších 65 let je v České republice udržován na hranici 80 %. Ve Francii v posledních letech je tento poměr vyčíslen nad 100 %. Česká republika vynakládá méně než 50 % výdajů na sociální transfery. V této oblasti nejvyšší částky z vládních výdajů, hodnota nad 50 %, ročně na sociální transfery vynaloží Německo. Poslední poměřovanou hodnotou byl podíl výdajů na důchodový systém státu v relaci s HDP. Česká republika v roce 2012 vydala na důchody necelých 10 % HDP, ve srovnání s ostatními vybranými státy se jedná o nejnižší procento.

6 Zhodnocení životní úrovně seniorů v České republice a Německu

Tato kapitola je věnována srovnání výše důchodů v České republice a Německu. Nebudou zde porovnávány důchody všech vybraných zemí, ale pouze Německa. Důvodem pro výběr právě tohoto státu je geografická poloha státu. Česká republika byla po staletí součástí habsburské monarchie. Prvotní důchodový systém byl odvíjen od modelu Otto von Bismarcka stejně jako německý důchodový systém. Původní podobnost systému byla hlavním důvodem pro vybrání Německa ke komparaci s Českou republikou.

Pro zřetelnější komparaci výše důchodu v Německu a České republice budou vypočítány tři modelové situace pro každou zemi. První varianta výpočtu důchodu bude vycházet z minimální mzdy, druhá z průměrné a třetí z nadprůměrné mzdy platné pro zvolený stát. Ke zhodnocení životní úrovně bude využit nadefinovaný tzv. BigMac index, přes který dojde k porovnání objemu nákupu při výši starobního důchodu stanoveného z průměrné mzdy. Kapitola bude doplněna o názornou ilustraci srovnání hrubého domácího produktu na obyvatele v jednotkách PPS v jednotlivých evropských zemích. V mezinárodních srovnáních odpovídá kupní síla 1 PPS průměrné kupní síle 1 Eur (ČSSZ, 2014).

6.1 Vývoj minimální a průměrné mzdy v České republice

Minimální mzda je nejnižší možná výše odměny zaměstnance za odpracované hodiny v pracovněprávním poměru. Je stanovena zákoníkem práce. (MPSV, 2014). V České republice se stanovuje od roku 1991, kdy byla uzákoněna ve výši 2.000 Kč. V roce 2013 byla minimální mzda zvýšena na 8.500 Kč. Pro rok 2015 se plánuje její opětovné navýšení o 700 Kč na 9.200 Kč. Tab. č. 12 zobrazuje vývoj minimální mzdy v České republice. Třetí sloupec udává výši minimální mzdy počítané na hodinu.

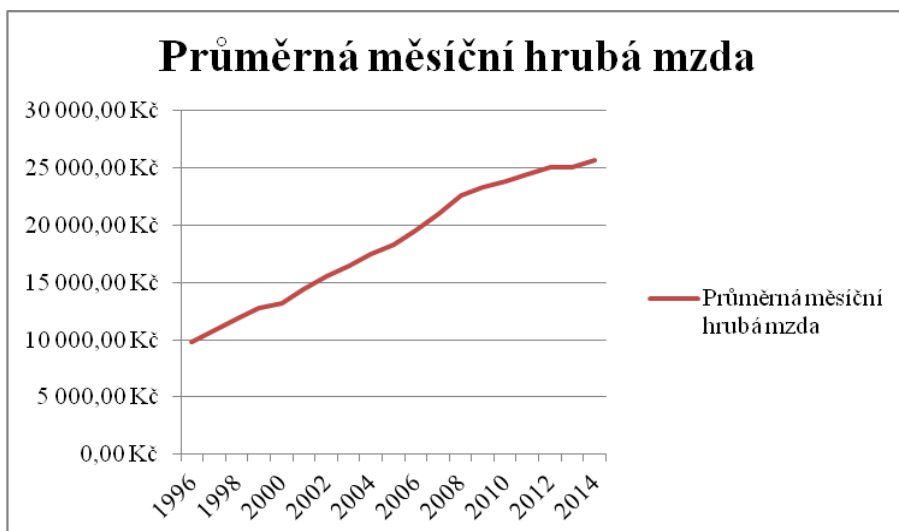
Tab. č. 13: Vývoj minimální mzdy

Výše minimální mzdy		
Období	v Kč za měsíc	v Kč za hodinu
1991 únor	2 000 Kč	10,80 Kč
1992 leden	2 200 Kč	12,00 Kč
1996 leden	2 500 Kč	13,60 Kč
1998 leden	2 650 Kč	14,80 Kč
1999 leden	3 250 Kč	20,00 Kč
1999 červenec	3 600 Kč	25,00 Kč
2000 leden	4 000 Kč	30,00 Kč
2000 červenec	4 500 Kč	33,90 Kč
2001 leden	5 000 Kč	36,90 Kč
2002 leden	5 700 Kč	39,60 Kč
2003 leden	6 200 Kč	42,50 Kč
2004 leden	6 700 Kč	48,10 Kč
2005 leden	7 185 Kč	48,10 Kč
2006 leden	7 570 Kč	50,60 Kč
2006 červenec	7 955 Kč	10,80 Kč
2007 leden	8 000 Kč	12,00 Kč
2013 srpen	8 500 Kč	13,60 Kč
2015 leden	9 200 Kč	

Zdroj: vlastní zpracování dle MPSV, 2014

Průměrná mzda je střední hodnotou mezd v České republice. Obr. č. 15 a tab. 13 znázorňují její vývoj. Pro rok 2014 je průměrná mzda stanovena ve výši 24 814 Kč za první čtvrtletí a 25 500 za druhé (MPSV, 2014). Její výše bývá zavádějící. Pro podmínky České republiky tato hodnota poměrně vysoká. Do průměrné mzdy jsou započítávány příjmy majetných občanů, tento efekt způsobuje, že hodnota průměrné mzdy je vyšší než příjem většiny obyvatel republiky.

Obr. č. 15: Vývoj průměrné měsíční mzdy v České republice

Zdroj: Vlastní zpracování dle MPSV, 2015

Z obr. č. 15 je patrné, že v roce 2012 a 2013 byl zaznamenán pouze mírný nárůst průměrné měsíční mzdy. V roce 2014 došlo opět k nárůstu průměrné měsíční hrubé mzdy. Následující tab. č. 13 vyčísluje průměrnou měsíční mzdu v Kč.

Tab. č. 14: Vývoj průměrné měsíční hrubé mzdy v období 1996 - 2014

Období	Průměrná měsíční hrubá mzda
1996	9 825,00 Kč
1997	10 802,00 Kč
1998	11 801,00 Kč
1999	12 797,00 Kč
2000	13 219,00 Kč
2001	14 378,00 Kč
2002	15 524,00 Kč
2003	16 430,00 Kč
2004	17 466,00 Kč
2005	18 344,00 Kč
2006	19 546,00 Kč
2007	20 957,00 Kč
2008	22 592,00 Kč
2009	23 344,00 Kč
2010	23 864,00 Kč
2011	24 455,00 Kč
2012	25 067,00 Kč
2013	25 078,00 Kč
2014	25 686,00 Kč

Zdroj: MPSV, 2015

Mezi lety 2012 a 2013 došlo k nárůstu průměrné hrubé měsíční mzdy o 11 Kč. Rok 2014 přinesl nárůst průměrné hrubé měsíční mzdy na 25.686 Kč, tj. o 608 Kč oproti roku 2013. V roce 1996 činila průměrná měsíční mzda 9.825 Kč, za 18 let došlo k nárůstu průměrné mzdy z 9.825 Kč na 25.686 Kč.

6.2 Výpočet starobního důchodu v České republice

Tato podkapitola bude věnována výpočtu starobního důchodu v České republice, postupně bude proveden výpočet pro minimální, průměrnou a nadprůměrnou mzdu.

6.2.1 Výpočet z minimální mzdy

Pan Bílý pracoval v České republice 40 let jako zaměstnanec. Dávku starobního důchodu začal pobírat k 1. 1. 2014. Do druhého důchodového pilíře nevstoupil. Po celou dobu ekonomicky aktivního života pobíral mzdu na úrovni minimální. Tato mzda byla poprvé zavedena až v roce 1991, z tohoto důvodu pro výpočet minimální mzdy před tímto rokem bude počítáno s meziročním poklesem minimální mzdy o 100 Kč. Z údajů výše vyplývá, že minimální mzda v roce 1991 byla na úrovni 2.000 Kč. Pro účely práce bude počítáno s minimální mzdou pro rok 1990 na úrovni 1.900 Kč, pro rok 1989 na 1.800 Kč apod.

Pro sestavení výpočtu starobního důchodu je důležité určit rozhodné období pro výpočet, vypočítat úhrn vyměřovacích základů v rozhodném období a počet odpracovaných dní.

Tab. č. 15: Údaje pro výpočet starobního důchodu z minimální mzdy

Rozhodné období	1986 – 2013
Úhrn ročních vyměřovacích základů	3 279 714 Kč
Počet dnů	10 227 Kč
Osobní vyměřovací základ	9 755 Kč
Redukční hranice	11 415; 30 093; 103 768
Výpočtový základ:	9 755 Kč

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSSZ, 2014

Rozhodné období je stanoveno pro roky 1986 – 2013 (MPSV, 2014). Počet dnů se rovná 28 letům po 365 dnech a 7 letům přestupných (366 dnů). Součet je roven hodnotě 10.227 dnů. Osobní vyměřovací základ je stanoven principem průměrné měsíční mzdy. Postup výpočtu dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění je následující:

$$3.279.714 : 10.227 = 320,7$$

$$3200,7 * 30,4167 = 9.755 \text{ Kč}$$

Hodnota 30,4167 je průměrný počet dní v jednom měsíci vypočtený dle zákona č. 155/1995 Sb. Takto vypočtený osobní vyměřovací základ (měsíční údaj) je nezbytné porovnat s redukčními hranicemi. Hodnoty do 1. redukční hranice 11.415 Kč jsou započteny plně, hodnota přesahující spodní hranici a nachází se v rozmezí 11.415 Kč a 30.093 Kč je započtena 26 %. Výše vyměřovacího základu přesahující 30.093 Kč a nižší než 103.768 Kč je započtena ve výši 22 %. Hodnota nad 103.768 Kč je započítávána ve výši 3 % (MPSV, 2014).

Osobní vyměřovací základ pana Bílého je ve výši **9.755 Kč**. Jeho hodnota je pod 1. redukční hranicí a z toho důvodu je plně započítána.

Důchod v České republice je rozdělen do dvou složek, a to základní důchodové výměry, která je pro všechny občany shodná a procentní výměry. Základní důchodová výměra je pro rok 2014 stanovena ve **výši 2.340 Kč** (ČSSZ, 2014).

Procentní výměra je vypočítána koeficientem 1,5 % za každý odpracovaný rok spadající do doby důchodového pojištění. Pan Bílý odpracoval 40 let. Z toho důvodu je výše jeho procentní výměry stanovena na: **0,015 * 40 = 0,6**, tedy na úrovni **60 %**. Hodnota procentní výměry je rovna 60 % z osobního vyměřovacího základu:

$$0,6 * 9.755 \text{ Kč} = 5.853 \text{ Kč} \text{ (ČSSZ, 2014).}$$

Výše měsíčního starobního důchodu je roven součtu základní a procentní výměry, tedy:

$$2.340 \text{ Kč} + 5.853 \text{ Kč} = 8.193 \text{ Kč} \text{ (ČSSZ, 2014).}$$

Pan Bílý během 40 odpracovaných let spadajících do důchodového pojištění pobíral mzdu na minimální úrovni a v roce 2014 dosáhl zákonem stanovené věkové hranice pro odchod do důchodu, bude pobírat starobní důchod ve výši **8.193 Kč** měsíčně.

6.2.2 Výpočet z průměrné mzdy

Pan Bílý odpracoval 40 let v České republice, ve kterých byl účasten důchodového pojištění jako zaměstnanec. Zákonem stanovenou věkovou hranici pro odchod do důchodu splnil k 1. 1. 2014. Během odpracovaných let pobíral pan Bílý mzdu, která odpovídala hodnotě průměrné mzdy v České republice.

Tab. č. 16: Údaje pro výpočet starobního důchodu z průměrné mzdy

Rozhodné období	1986 - 2013
Úhrn ročních vyměřovacích základů	8 651 149 Kč
Počet dnů	10 227
Osobní vyměřovací základ	25 730 Kč
Redukční hranice	11 415; 30 093; 103 768
Výpočtový základ	15 137 Kč

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSSZ, 2014

Rozhodným obdobím je rozmezí let 1986 – 2013. Počet dní se rovná 10.227 dnům stejně jako u minulého postupu výpočtu, hodnota se nezměnila. Úhrn ročním vyměřovacích základů je roven **8.651.149 Kč**. Postup výpočtu osobního vyměřovacího základu je analogický s předchozím příkladem:

$$8.651.149 : 10.227 = \mathbf{845,9 \text{ Kč}}$$

$$845,9 * 30,4167 = \mathbf{25.730 \text{ Kč}}$$

Osobní vyměřovací základ je následně porovnán s redukčními hranicemi.

Do 11.415 Kč je započtena celá hodnota. Z částky přesahující tuto redukční hranici se následně vypočítá 26 %, které jsou započítány.

Osobní vyměřovací základ: **25.730 Kč**

1. redukční hranice: **11.415 Kč**

Nad 1. redukční hranicí: $25.730 - 11.415 = \mathbf{14.315 \text{ Kč}}$ z toho 26 %: $0,26 * 14.315 = \mathbf{3.722 \text{ Kč}}$.

Osobní vyměřovací základ pana Bílého spadá mezi hodnoty první a druhé redukční hranice. Hodnota první je započítána plně tedy ve výši **11.415 Kč**, z částky nad zmíněnou hodnotu je bráno 26 %, výše částky přesahující první redukční hranici je rovna 14.415 Kč, z toho 26 % je zaokrouhleno na hodnotu **3.722 Kč**. Celková hodnota je součtem vypočtených hodnot:

$$11.415 + 3.722 = \mathbf{15.137 \text{ Kč}}$$

Základní výměra v roce 2014 je stanovena na hodnotě **2.340 Kč**. Pan Bílý odpracoval 40 let, procentní výměra z důchodu je v tomto případě stanovena na úrovni 60 % (viz minulý příklad):

$$15.137 \text{ Kč} * 0,6 = \mathbf{9.083 \text{ Kč.}}$$

Celkový důchod je součet základní a procentní výměry důchodu:

$$9.083 + 2.340 = \mathbf{11.423 \text{ Kč.}}$$

Pan Bílý, který pobíral 40 let mzdu, která odpovídala výši průměrné mzdy v České republice, v roce 2014 splnil podmínky nároku na starobní důchod, tedy dosáhl zákonem stanovené věkové hranice a splnil potřebnou dobu pojištění, má nárok na starobní důchod ve výši **11.423 Kč**.

6.2.3 Výpočet důchodu z nadprůměrné mzdy

V tomto příkladě bude počítán důchod pana Bílého, která v České republice odpracoval 40 let a nárok na přiznání důchodu splnil k 1. 1. 2014. Pan Bílý během 40 odpracovaných let pobíral mzdu ve výši 4 násobku průměrné mzdy v České republice.

Tab. č. 17: Údaje pro výpočet důchodu z nadprůměrné mzdy

Rozhodné období	1986 - 2013
Úhrn ročních vyměřovacích základů	34.514.223 Kč
Počet dnů	10 227
Osobní vyměřovací základ	102 648 Kč
Redukční hranice	11 415; 30 093; 103 768
Výpočtový základ	32 234 Kč

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSSZ, 2014

Délka rozhodného období zůstává stejná jako u předešlých dvou příkladů, stejně jako počet dní. Úhrn ročním vyměřovacích základů je v tomto případě roven 34.514.223 Kč. Od této hodnoty se odvíjí částka osobního vyměřovacího základu:

$$34.514.223 : 10.227 = \mathbf{3.374,8 \text{ Kč}}$$

$$3.374,8 * 30,4167 = \mathbf{102.648 \text{ Kč}}$$

Hodnota osobního vyměřovacího základu přesahuje hodnotu první a druhé redukční hranice. Výpočtový základ pana Bílého se vypočte následujícím způsobem:

Do 1. redukční hranice: 11.415 Kč je započtena plná výše, tedy **11.415 Kč**.

Z hodnoty nad 11.415 Kč nepřesahující 2. redukční hranici ve výši 30.093 Kč je bráno 26 %, tedy $0,26 * 18.678 = \mathbf{4.857 \text{ Kč}}$.

Z hodnoty přesahující 30.093 Kč a zároveň nižší než hodnota 103.768 Kč je bráno 22 %, tedy $0,22 * 72.555 = 15.962$ Kč.

Celková hodnota výpočtového základu je rovna součtu:

$$11.415 + 4.857 + 15.962 = 32.234 \text{ Kč}''$$

Základní výměra důchodu v roce 2014 je rovna 2.340 Kč. Procentní výměra je opět ve výši 60 % jako u předchozích příkladů.

$$32234 * 0,6 = 19.341 \text{ Kč.}$$

Celková výše důchodu je rovna součtu základní a procentní výměry:

$$2.340 + 19.341 = 21.681 \text{ Kč.}$$

Pan Bílý, který po celý svůj ekonomický produktivní život pobíral čtyřnásobek průměrné mzdy, která byla v České republice platná, v roce 2014 má nárok na výplatu starobního důchodu ve výši 21.681 Kč.

6.3 Vývoj minimální a průměrné mzdy v Německu

V Německu není zákonem stanovena výše minimální mzdy, její hodnota je sjednávána pouze v určitých odvětvích přes kolektivní smlouvy, zvolila jsem tedy její výši na úrovni 8,5 €. Tato mzda je dle destatis.de jedna z nejnižších hodinových mezd vyplácených na území Německa. Její výše je snižována o průměrný procentní nárůst průměrné mzdy v Německu. Tab. č. 18 znázorňuje vývoj průměrné a minimální mzdy v Německu v letech 1974 – 2013, jednotlivé výše mezd jsou vyjádřeny v eurech. Průměrný meziroční růst mezd je ve výši 3 %. O tuto výši byla tedy v jednotlivých letech ponížena výše minimální mzdy. V roce 2014 činila průměrná mzda v Německu 3527 €, meziroční nárůst průměrné mzdy byl na úrovni 2%. (destatis.de, 2015)

Tab. č. 18: Vývoj minimální a průměrné mzdy v Německu (v €)

Rok	Průměrná mzda	Meziroční růst	Minimální mzda	Rok	Průměrná mzda	Meziroční růst	Minimální mzda
1974	1092	1,03	437,06	1994	2185	1,04	861,58
1975	1125	1,03	450,17	1995	2281	1,04	899,44
1976	1160	1,03	463,67	1996	2344	1,03	924,28
1977	1196	1,03	477,58	1997	2389	1,02	942,02
1978	1233	1,03	491,91	1998	2447	1,02	964,89
1979	1271	1,03	506,67	1999	2518	1,03	992,89
1980	1310	1,03	521,87	2000	2551	1,01	1005,90
1981	1351	1,03	537,53	2001	2617	1,03	1031,93
1982	1393	1,03	553,65	2002	2701	1,03	1065,05
1983	1436	1,03	570,26	2003	2783	1,03	1097,38
1984	1480	1,03	587,37	2004	2846	1,02	1122,23
1985	1526	1,03	604,99	2005	2901	1,02	1143,91
1986	1573	1,03	623,14	2006	2920	1,01	1151,41
1987	1622	1,03	641,83	2007	3023	1,04	1192,02
1988	1672	1,03	661,09	2008	3103	1,03	1223,57
1989	1724	1,03	680,92	2009	3141	1,01	1238,55
1990	1777	1,03	701,35	2010	3227	1,03	1272,46
1991	1832	1,03	722,39	2011	3311	1,03	1305,58
1992	2003	1,09	789,82	2012	3391	1,02	1337,13
1993	2103	1,05	829,25	2013	3449	1,02	1360,00

Zdroj: vlastní zpracování dle destatis.de, 2015

6.4 Výpočet starobního důchodu v Německu

Pro výpočet starobního důchodu je nezbytné zjistit výši tzv. ziskových bodů, které jedinec obdrží během svého produktivního života. Pro výpočet těchto bodů jsem využila kalkulačku dostupnou na <http://www.brutto-netto-rechner.info/rentenpunkte.php>. V právní úpravě Německa je stále pro výpočet starobního důchodu nezbytný údaj o místě výkonu zaměstnání, zda se jednalo o nové německé státy, nebo o staré. Hodnota ziskových bodů je odvíjena od počtu odpracovaných let, průměrné výše příjmů během pracovních let, náhradní doby, do které je započítávána např. pobírání dávek v nezaměstnanosti či studium. Věk pro přiznání plné dávky starobního důchodu je stanoven na 65 let, tomuto věku je také přiřazen koeficient roven 1, koeficient pro starobní důchody je taktéž roven 1,0, tento koeficient se odvíjí od typu vyplácené dávky, které stanovuje zákon o důchodovém pojištění, § 67. (Lerachová, 2012, deutsche-rentenversicherung.de).

Starobní důchod je součinem několika faktorů. Současné hodnoty důchodu, koeficientu typu důchodu, ziskových bodů a faktoru věku. Výše bylo zmíněno, že koeficient pro starobní důchod je stanoven zákonem o důchodovém pojištění ve výši **1,0**. Koeficient věku se odvozuje od věkové hranice odchodu do důchodu, pokud je dosažena, je roven **1,0**. Ziskové body pro potřeby práce budou vypočítány pomocí zmíněné kalkulačky. Současná hodnota důchodu začátkem roku 2014 byla rovna **28,14 €** pro Západní Německo a **25,74 €** pro Východní Německo.

6.4.1 Výpočet starobního důchodu z minimální mzdy

Pan Černý odpracoval 40 let v zaměstnaneckém poměru na území západního Německa a v druhém případě celých 40 let odpracoval na území východního Německa. K 1. 1. 2014 splnil věkovou hranici pro odchod do důchodu, tedy dosáhl věku 65 let. Jeho průměrná mzda po období pracovního života činila 850 €.

Tab. č. 19: Hodnoty pro výpočet důchodu z minimální mzdy

	Východní Německo	Západní Německo
Průměrná minimální mzda (v €)	850	850
Počet ziskových bodů	13,66	16,13
Koeficient typu důchodu	1,0	1,0
Koeficient stáří	1,0	1,0
Současná hodnota důchodu	25,74	28,14

Zdroj: Vlastní zpracování, 2014

Výpočet výše důchodu pro východní Německo:

$$13,66 * 1,0 * 1,0 * 25,74 = \mathbf{351,6 \text{ €}}$$

Výpočet výše důchodu pro západní Německo:

$$16,13 * 1,0 * 1,0 * 28,74 = \mathbf{453,9 \text{ €}}$$

Měsíční důchod pana Černého z minimální mzdy z východního Německa je ve výši 351,6 €, v západním Německu je jeho hodnota vyšší a to 453,9 €.

6.4.2 Výpočet starobního důchodu z průměrné mzdy

Pan Černý k 1. 1. 2014 dosáhl věkové hranice pro odchod do důchodu, věku 65 let. Po dobu 40 let pracoval v zaměstnaneckém poměru v západním (východním) Německu. Během těchto let pobíral průměrnou mzdu.

Tab. č. 20: Údaje pro výpočet důchodu z průměrné mzdy

	Východní Německo	Západní Německo
Průměrná mzda (v €)	2.150	2.150
Počet ziskových bodů	33,87	40,11
Koeficient typu důchodu	1,0	1,0
Koeficient stáří	1,0	1,0
Současná hodnota důchodu	25,74	28,14

Zdroj: Vlastní zpracování, 2014

Výpočet starobního důchodu z průměrné mzdy pro východní Německo:

$$33,87 * 1,0 * 1,0 * 25,74 = \mathbf{871,8 \text{ €}}$$

Výpočet starobního důchodu z průměrné mzdy pro západní Německo:

$$40,11 * 1,0 * 1,0 * 28,14 = \mathbf{1.128,7 \text{ €}}$$

Starobní důchod pana Černého poskytovaný ze západního Německa je ve výši 1.128,7 €, z východního Německa je jeho výše stanovena na 871,8 €.

6.4.3 Výpočet starobního důchodu z nadprůměrné mzdy

Pan Černý odpracoval 40 let v zaměstnaneckém poměru v západním (východním) Německu. Po celou dobu trvání pracovního poměru výše jeho mzdy byla rovna 4 násobku průměrné mzdy.

Tab. č. 21: Údaje pro výpočet důchodu z nadprůměrné mzdy

	Východní Německo	Západní Německo
Nadprůměrná mzda (v €)	8.600	8.600
Počet ziskových bodů	84,39	84,39
Koeficient typu důchodu	1,0	1,0
Koeficient stáří	1,0	1,0
Současná hodnota důchodu	25,74	28,14

Zdroj: Vlastní zpracování, 2014

Výpočet starobního důchodu z nadprůměrné mzdy v západním Německu:

$$84,39 * 1,0 * 1,0 * 28,14 = \mathbf{2.374,7 \text{ €}}$$

Výpočet starobního důchodu z nadprůměrné mzdy ve východním Německu:

$$84,39 * 1,0 * 1,0 * 25,74 = \mathbf{2.121,6 \text{ €}}$$

Pan Černý by ze 4 násobku průměrné mzdy, který pobíral po celou dobu produktivního života, v západním Německu dostával starobní důchod ve výši 2.374,7 €, ve východním Německu by to byla hodnota nižší ve výši 2.121,6 €. Ziskové body jsou pro oba dva druhy výpočtu důchodu na stejné úrovni, jedná se o maximální výši koeficientu.

6.5 Zhodnocení životní úrovně

Srovnání životní úrovně seniorů pro potřeby této práce budou provedeny přes modifikovaný BigMac index, který byl vynalezen v roce 1986 ke kontrole nastavení kurzů jednotlivých měn. Index vychází z teorie parity kupní síly (PPP), z poznatků, že v dlouhodobém časovém horizontu kurzy měny spějí do hodnoty, která vyrovnává ceny zboží v jakékoliv zemi. K tomuto srovnání posloužil hamburger zvaný BigMac, který prodává fastfoodový řetězec McDonald's. Index vychází ze skutečnosti, že tento hamburger se díky franchise prodává po celém světě a v jednotlivých zemích má produkt stejnou podobu (economist.com, 2014).

Index porovnává ceny BigMacu v jednotlivých zemích v měně amerického dolaru. Pro Českou republiku byl tento index stanoven v červnu 2014 v průměrné ceně 3,46 USD za kus, Německo v průměrné hodnotě 4,94 USD za kus (de.statista.com, 2014). V červenci 2015 došlo k poklesu tohoto indexu. Pro Českou republiku byl index stanoven v průměrné ceně 2,83 USD za kus a pro Německo v průměrné částce 3,93 USD za kus (de.statista.com, 2015).

V České republice je cena jednoho hamburgeru BigMac stanovena na 70 Kč. V Německu hamburger stojí 3,79 €. Srovnání bude provedeno jednoduchým výpočtem, kdy starobní důchod vypočtený z průměrné mzdy vydělíme cenou BigMacu v jednotlivých státech. Vyjde hodnota, která je počtem kusů hamburgerů, které si senior může za svůj měsíční důchod koupit.

Výše starobního důchodu pana Bílého pro rok 2014 vypočteného z průměrné mzdy v České republice je ve výši **11.423 Kč** za měsíc. Při ceně 70 Kč za 1 hamburger BigMac si pan Bílý může dovolit koupit $11.423 : 70 = \mathbf{163}$ kusů BigMacu.

Starobní důchod pana Černého pro rok 2014 je vypočten pro východní i západní Německo, jelikož v zemi stále platí rozdílné výpočty pro tyto části státu. Ve východním Německu je výše starobního důchodu stanovena na částku 871,8 € při ceně 3,79 € za kus, může pan Černý koupit $871,8 : 3,79 = \mathbf{230}$ kusů BigMacu.

Výše důchodu stanovená pro západní Německo je ve výši 1.128,7 €, při ceně 3,79 € za kus si pan Černý může pořídit $1.128,7 : 3,79 = 297$ kusů BigMacu.

Z vypočtených údajů vyplývá jasný závěr, že pan Černý si ze svého důchodu v roce 2014 může koupit vyšší počet kusů tohoto hamburgeru, existuje tedy větší kupní síla plynoucí z důchodu pana Černého.

Výše uvedený výpočet potvrzuje i tab. č. 22. Údaje v tabulce ukazují, že v České republice je kupní síla výrazně nižší než v Německu, pohybuje se pod průměrem Evropské unie, naopak Německo je nad touto hranicí, která je stanovena na úrovni 100.

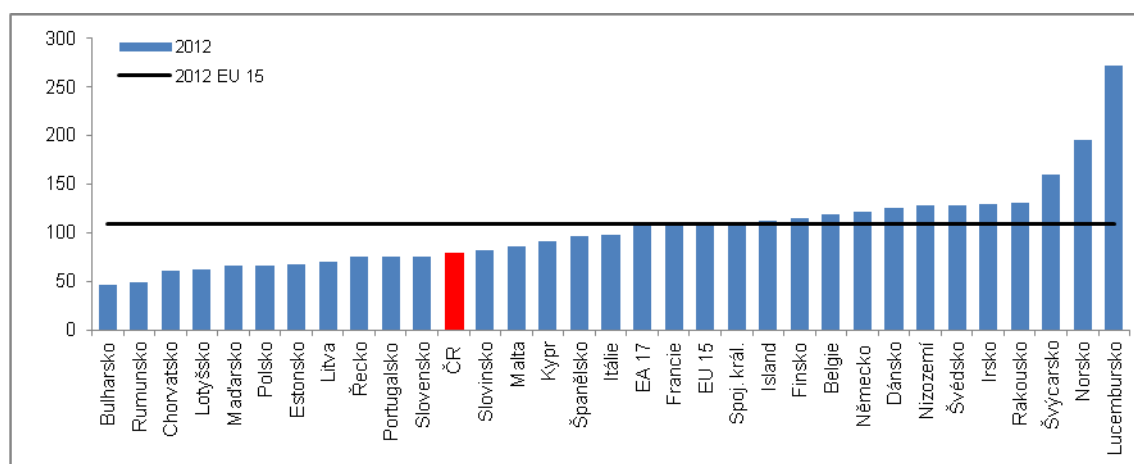
Tab. č. 22: HDP na 1 obyvatele v PPS

Stát/rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Česká republika	77	78	79	80	83	81	82	81	81	81	80
Německo	116	116	116	115	115	116	115	120	123	123	124

Zdroj: Vlastní zpracování dle Eurostatu, 2014

Tab. č. 22 zobrazuje vývoj ukazatele hrubého domácího produktu (HDP) na 1 obyvatele v jednotkách PPS. Ukazatel HDP na 1 obyvatele je vypočítán podílem HDP vybraného státu a střední stavem obyvatel ve vybraném roce. Vyjádření v jednotkách PPS umožňuje mezistátní srovnání. Jednotka PPS je využívána jako imaginární měna, která slouží k porovnání úrovně v jednotlivých státech Evropské unie. Kupní síla 1 PPS odpovídá kupní síle 1 eura v zemích EU. Hodnotu PPS je možné vypočítat údajem o ceně např. výrobku poděleným paritou kupní síly (PPP) (ČZSO, 2014).

Obr. č. 16: HDP na 1 obyvatele v PPS v roce 2012, srovnání v rámci EU

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

Obr. č. 16 ukazuje grafické srovnání ukazatele HDP na o 1 obyvatele v PPS z roku 2012 v rámci zemí Evropské unie. Hodnota 100 je stanovena průměrem ukazatelů zemí Evropské unie. Pozice České republiky se v posledních letech mírně zhoršuje především pro mírný pokles HDP (Český statistický úřad, 2014).

Kupní síla v České republice je nižší než v Německu. Tento fakt potvrzuje i ukazatel HDP na 1 obyvatele vyjádřený v PPS, kdy hodnota pro Českou republiku je stanovena ve výši 80, v případě Německa na 124, což je hodnota přesahující průměr Evropské unie. Česká republika je v tomto srovnání na 22. místě.

Srovnání kupní síly seniorů ve zvolených státech potvrdilo výše zmíněná fakta. Výše starobního důchodu v Německu umožňuje koupi vyššího počtu BigMaců, který byl pro toto srovnání použit pro jeho shodné vlastnosti i chuť ve všech státech, ve kterých je prodáván. Zároveň již bylo zmíněno, že tento index vychází z teorie PPP, která udává, že v dlouhodobém horizontu se ceny produktu v různých měnách vyrovnávají.

Zhodnocení životní úrovně seniorů v Německu a České republice na základě výše příjmu důchodu je prakticky neporovnatelné. Rozdíl mezi kupními silami České republiky a Německa je patrný z výše uvedených údajů. Německý senior si při současných cenových hladinách za svůj starobní důchod může koupit více zboží a služeb než senior z České republiky. Cenové hladiny zboží jsou mezi zeměmi jen obtížně porovnatelné.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo provést zhodnocení životní úrovně seniorů mezi Českou republikou a vybraným státem. Dílčími cíli pak obecně představit důchodový systém, charakterizovat historický vývoj sociálního zabezpečení v jednotlivých etapách vývoje lidské společnosti, provést komparaci důchodových systémů mezi Francií, Německem, Švédskem, Velkou Británií a Českou republikou a charakterizovat vývoj demografické struktury těchto států.

První kapitola byla věnována obecnému představení pojmu důchodový systém. Historický exkurz do vývoje sociálního zabezpečení je obsažen v druhé kapitole. Třetí kapitola byla věnována jednotlivým důchodovým systémům Francie, Velké Británie, Německa a Švédska a zároveň demografickému vývoji struktury obyvatelstva ve zmíněných státech. Důchodový systém v České republice je popsán v kapitole následující, která obsahuje demografický vývoj i jeho predikci. Další kapitola porovnává jednotlivé systémy zvolených států s Českou republikou. V kapitole zhodnocení životní úrovně seniorů je obsažen výpočet výše důchodu v České republice a Německu a následné porovnání kupní síly seniorů přes BigMac index a ukazatel HDP na 1 obyvatele v měně PPS.

Práce srovnávala důchodové systémy vybraných zemí. Francie v počátcích přijala stejný model důchodového systému jako Česká republika tedy tzv. Bismarckův model, ale v průběhu vývoje došlo k jeho modifikaci, hlavním rozdílem je existence několika forem důchodového pojištění pro různé odvětví zaměstnání. Velká Británie a její důchodový systém je založen na liberálním přístupu, největší důraz je kladen na individuální přístup k zabezpečení na stáří. Švédský systém se snaží snižovat sociální rozdíly mezi jednotlivci, byl považován za nejlepší důchodový systém na světě. Na rozdíl od výše zmíněných států se zakládá na politické stabilitě a vysoké míře shody s odbory.

Důchodové systémy České republiky a Německa vycházejí ze stejného historického modelu tzv. Bismarckova modelu. I přes shodný počáteční vývoj se tyto důchodové systémy liší. Z tohoto důvodu byly tyto dva státy vybrány ke zhodnocení životní úrovně seniorů. První důchodový pilíř v obou státech je založen na principu PAYG financování a následného přerozdělování vybraných prostředků poživatelům důchodových dávek.

Druhý pilíř v Německu je tvořen povinným zaměstnaneckým pojištěním, na rozdíl od České republiky, kde byl druhý pilíř založen na bázi dobrovolnosti vstupu.

V Senátu České republiky je nyní projednáván vládní návrh zákona o zrušení důchodového spoření, tedy druhého pilíře. Účinnost je plánována na 1. 1. 2016. Do konce zmíněného roku by zároveň měly být vyplaceny účastníkům peněžní prostředky, které do druhého důchodového pilíře vložili, a to buď na bankovní účet či převedením do doplňkového individuálního spoření.

Ke zhodnocení životní úrovně seniorů v Německu a České republice byly vypočítány výše starobních důchodů ve třech modelových situacích, a to vycházející z minimální mzdy, průměrné mzdy a nadprůměrné mzdy. Takto vypočítaná hodnota starobního důchodu z průměrné mzdy byla použita při využití BigMac indexu k porovnání kupní síly seniorů v jednotlivých státech. Z výpočtů bylo potvrzeno, že kupní síla německého seniora je mnohem vyšší než českého. V absolutní výši důchodu je velmi obtížné provést srovnání. Cenové hladiny obou zemí jsou na odlišné úrovni, tento závěr byl potvrzen i srovnáním přes ukazatel HDP na 1 obyvatele v měně PPS.

Výše starobního důchodu v Německu je vypočítávána z průměrné mzdy za rozhodné období, slouží k určení tzv. ziskových bodů. Vázanost výše dávky starobního důchodu na výši příjmu během aktivního ekonomického života je těsnější než v České republice, kde je výpočet prováděn přes koeficienty, celý algoritmus výpočtu starobního důchodu v České republice se snaží potlačit vyšší výkyvy mezi jednotlivými poživateli důchodu.

V České republice bylo téma stárnutí populace spojeno s nutností reformovat důchodový systém. Vytvořený expertní tým předložil několik variant. Zvolená a uzákoněná forma nově vzniklého druhé pilíře důchodového systému se nesečkala s očekávaným zájmem veřejnosti. Při výměně vládnoucích politických stran v České republice byl změněn i přístup k reformě důchodového systému. V současné době dochází k rušení druhého důchodového pilíře a vracení vložených prostředků zpět účastníkům zákonem definovanou formou. Česká republika se tedy tímto krokem vrací do stavu před reformou důchodového pilíře. Téma důchodového systému je a bude v České republice i nadále aktuálním.

Seznam použitých tabulek

Tab. č. 1: Vývoj podílů osob a jejich počtů dle věkových skupin

Tab. č. 2: Věková struktura obyvatel dle věku od roku 1950 do 2011

Tab. č. 3: Vývoj průměrného věku obyvatel v období 1950 - 2011

Tab. č. 4: Očekávaný vývoj celkového počtu obyvatel v tis. v období 2002 – 2050

Tab. č. 5: Očekávaný vývoj počtu obyvatel v kategorii 0 – 14 let v období 2002- 2050

Tab. č. 6: Očekávaný vývoj počtu obyvatel ve věku 15 – 64 v období 2002 - 2050

Tab. č. 7: Očekávaný vývoj počtu obyvatel ve věku 65 a více let v období 2002 - 2050

Tab. č. 8: Vývoj potřebné doby pojištění

Tab. č. 9: Výdaje na důchodový systém v období od 2000 – 2013 v tis. Kč

Tab. č. 10: Počet obyvatel (v tis.) nad 65 let na hranici chudoby

Tab. č. 11: Porovnání příjmu obyvatel nad 65 let k příjmu obyvatel pod 65 let

Tab. č. 12: Podíl výdajů na důchodový systém v % HDP

Tab. č. 13: Vývoj minimální mzdy

Tab. č. 14: Vývoj průměrné měsíční hrubé mzdy v období 1996 - 2014

Tab. č. 15: Údaje pro výpočet starobního důchodu z minimální mzdy

Tab. č. 16: Údaje pro výpočet starobního důchodu z průměrné mzdy

Tab. č. 17: Údaje pro výpočet důchodu z nadprůměrné mzdy

Tab. č. 18: Vývoj minimální a průměrné mzdy v Německu (v €)

Tab. č. 19: Hodnoty pro výpočet důchodu z minimální mzdy

Tab. č. 20: Údaje pro výpočet důchodu z průměrné mzdy

Tab. č. 21: Údaje pro výpočet důchodu z nadprůměrné mzdy

Tab. č. 22: HDP na 1 obyvatele v PPS

Seznam použitých obrázků

Obr. č. 1: Pilíře důchodového systému

Obr. č. 2: Demografický vývoj v roce 1950

Obr. č. 3: Demografický vývoj v roce 1990

Obr. č. 4: Demografický vývoj v roce 2010

Obr. č. 5: Věková struktura obyvatel Švédska v roce 1900

Obr. č. 6: Věková struktura obyvatel Švédska v roce 1950

Obr. č. 7: Věková struktura obyvatel Švédska v roce 2009

Obr. č. 8: Demografický vývoj v roce 1991

Obr. č. 9: Demografický vývoj v roce 2000

Obr. č. 10: Demografický vývoj v roce 2014

Obr. č. 11: Demografický vývoj v roce 2013

Obr. č. 12: Vývoj obyvatel v tis. v letech 1950 - 2011

Obr. č. 13: Struktura obyvatel České republiky 2001, 2011

Obr. č. 14: Tři pilíře důchodového systému

Obr. č. 15: Vývoj průměrné měsíční mzdy v České republice

Obr. č. 16: HDP na 1 obyvatele v PPS v roce 2012, srovnání v rámci EU

Seznam použitých zkratk

ATP	Národní doplňková penze
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
FDC	Finančně definovaný systém
MFČR	Ministerstvo financí České republiky
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
NDC	Nefinančně definovaný systém
PAYG	Pay-as-you-go, systém průběžného financování
PES	Expertní sbor ministra financí a ministra práce a sociálních věcí
PPS	Imaginární srovnávací jednotka

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

BOKROS, Lajos; DETHIER, Jean-Jacques. *Public finance reform during the transition: the experience of Hungary*. Washington, D.C.: World Bank, 1998, 580 s. ISBN 08-213-4252-5.

BESSELING Paul. *The Financing of Pensions in Europe: Challenges and Opportunities*. Hague: Central Planbureau, 1993.

CIPRA, Tomáš. *Penzijní pojištění a jeho výpočetní aspekty*. Vyd. 1. Praha: HZ Praha, 1996, 234 s. ISBN 80-860-0904-1.

DOSTAL, Jaroslav. *Transformace sociálního systému České republiky: Důchodové pojištění: Teze přednášky pro Parlament České republiky (předneseno 29. 9. 1993)*. 1. vyd. Praha: Naše beseda, 1994, 40 s. ISBN 80-855-2909-2.

GLENNERSTER, Howard. *British social policy since 1945* :. 2nd ed. Malden, MA: Blackwell Publishers, 2000, xi, 260 p. ISBN 06-312-2022-4.

GRECIANO, Pierre Alain. *Les retraites en France, Quel avenir?* Paris: Les études de La documentation Française. Société. 2002. 263 s. ISSN 1152-4677.

GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 p. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 214. ISBN 80-210-2003-2.

HEGELICH, Simon. *Moving from „Defined Benefit“ to „Undefined“*. The Interest in the enhancement of Supplementary Provision for Old Age in Germany: German Policy Studies 3 (2006), č. 3, s. 535 – 586.

HONEKAMP, Ivonne. *PAYG in an ageing society: The case of Sweden versus Germany*. Pensions: An International Journal. 2007, vol. 12, issue 3, s. 138-153.

HOLUB, Martin; ŠLAPÁK, Milan. *Možnost převodu ("přenechání") částí získaných individuálních nároků rodinnému příslušníku nebo jiné fyzické osobě, případně možnost získávání společných důchodových nároků*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2010, 80 s. ISBN 978-807-4160-615.

CHVÁTALOVÁ, Iva. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 290 s. ISBN 978-80-7380-374-2.

KALENSKÁ, Marie. *Československé právo sociálního zabezpečení*. Praha: Panorama, 1986, s. 40.

KORPI, Walter. *The Development of the Swedish Welfare State in a Comparative Perspective*. Swedish institut, 1990, s. 12.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 978-807-3575-854.

KREBS, Vojtěch. *Solidarita a ekvivalence v sociálních systémech*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009, 178 s. ISBN 978-80-7416-044-8.

LERACHOVÁ, Hana. *Komparace důchodového systému v České republice a v Německu*. Plzeň, 2012. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta ekonomická. Vedoucí práce Doc. Ing. Jiří Beck, CSc.

MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální politika v evropských zemích*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 189 s. ISBN 80-246-0780-8.

PERRY, Rick. *History of Social Security in Europe, The United Kingdom National Report*. Preliminary Draft for Symposium in Prague, 1993.

POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 1995, 142 p. sv. 7. ISBN 80-85850-01-X.

SCHWARZOVÁ, Pavla. *Vhodnost zavedení NDC důchodového systému v České republice*. Brno, 2007. Disertační práce. Masarykova univerzita. Ekonomicko-správní fakulta. Školitel Vojtěch KREBS.

ŠULC, Jaroslav. *Alternativy reformy penzijního systému v České republice*. 1. vyd. Karolinum, 2004, 93 s. ISBN 80-246-0780-8.

TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. přeprac. vyd. Praha: Socioklub - Sdružení pro podporu rozvoje teorie a praxe sociální politiky, 2001, 262 s. ISBN 80-864-8400-9.

TOMEŠ, Igor. *Právo sociálního zabezpečení*. Vyd. 1. Praha: Všehrd, 1993.

TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010, xli, 379 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6.

TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013, 290 s. ISBN 978-807-4004-735.

VOSTATEK, Jaroslav; ZBORNÍK, Peter; FIALA, Tomáš. *Návrh penzijní reformy: (verze s NDC)*. 1. vyd. Praha: CESTA – Centrum pro sociálně-tržní ekonomiku a otevřenou demokracii, 2012, 18 s. ISBN 978-80905134-3-3.

VYLÍTOVÁ, Markéta; HOLUB, Martin a kol. *Speciální systémy důchodového pojištění (zabezpečení, zaopatření)*. Praha: VÚPSV – Technická univerzita v Liberci, 2002.

Elektronické zdroje:

ČSSZ. *Výpočet a výplata důchodu*. [online]. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/vypocet-a-vyplata-duchodu/vypocet-a-vyplata-duchodu.htm>

ČSSZ. *Starobní důchody*. [online]. [cit. 2014-11-20]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/starobni-duchody.htm>

ČSSZ. *Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění 2014*. [online]. [cit. 2015-11-23]. Dostupné z: http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/58A96B78-77AA-4D81-ADB0-6B1669AE275A/0/SR_2014.pdf

ČESKÁ SPOŘITELNA. *Penzijní fond České spořitelny*. [online]. [cit. 2015-12-09]. Dostupné z: http://www.csas.cz/banka/appmanager/portal/penze?_nfpb=true&_pageLabel=penze_doc&docid=internet/cs/sc_7720.xml

ČESKÁ TELEVIZE. *Kdo nevrátí peníze z druhého pilíře státu, dostane nižší důchod*. [online]. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/291404-kdo-nevrati-penize-z-druheho-pilire-statu-dostane-nizsi-duchod/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Evropský srovnávací program*. [online]. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/evropsky_srovnavaci_program

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Projekce obyvatelstva České republiky*. [online]. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/\\$File/4025rra.pdf](http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/$File/4025rra.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Věková struktura podle dat sčítání lidu*. [online]. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/9F00347E6B/\\$File/170217-14.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/9F00347E6B/$File/170217-14.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vývoj struktury obyvatelstva hlavních věkových skupin*. [online]. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004F92A1/\\$File/410903t3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004F92A1/$File/410903t3.pdf)

DEUTSCHE-RENTENVERSICHERUNG.DE. [online]. Dostupné z: <http://www.deutsche-rentenversicherung.de>

DEJURE.ORG. *Grundgesetz*. [online]. [cit. 2014-10-20]. Dostupné z: <http://dejure.org/gesetze/GG/28.html>, <http://dejure.org/gesetze/GG/20.html>

DESTATIS.DE. *Bevölkerungsvorausberechnung*. [online]. [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <https://www.destatis.de/bevoelkerungspyramide/>

DESTATIS.DE. *Bruttomonatsverdienste*. [online]. [cit. 2015-11-23]. Dostupné z: <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesamtwirtschaftUmwelt/VerdiensteArbeitskosten/VerdiensteVerdienstunterschiede/Tabellen/Bruttomonatsverdienste.html>

DE.STATISTA.COM. *BigMac index*. [online]. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/199335/umfrage/big-mac-index--weltweiter-preis-fuer-einen-big-mac/>

DE.STATISTA.COM. *BigMac index*. [online]. [cit. 2015-11-23]. Dostupné z: <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/199335/umfrage/big-mac-index--weltweiter-preis-fuer-einen-big-mac/>

EUROSTAT. *Podíl výdajů na sociální zabezpečení v % HDP*. [online]. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00103&plugin=1>

EUROSTAT. *People et risk of poverty*. [online]. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_50&language=en

EUROSTAT. *Statistika příjmového rozdělení*. [online]. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Income_distribution_statistics/cs

KBPS.CZ. *Jak spořit na penzi*. [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.kbps.cz/jak-sporit-na-penzi/duchodovy-system-v-cr/>

LASSURANCERETAITE.FR. *L'Âge de départ à la retraite*. [online]. [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <https://www.lassuranceretraite.fr/cs/Satellite/PUBPrincipale/SalariesPlus55/Comprendre-Retraite55/Age-Depart-Retraite55?packedargs=null>

LASSURANCERETAITE.FR. *Régime général*. [online]. [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <https://www.lassuranceretraite.fr/cs/Satellite/PUBPrincipale/SalariesPlus55/Compredre-Retraite55/Regime-General-Salaries55/Presentation-Regime-General55?packedargs=null>

INSEE.FR. *Pyramide des Âges*. [online]. [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <http://www.insee.fr/fr/ppp/bases-de-donnees/donnees-detaillees/bilan-demo/pyramide/pyramide.htm?lang=fr&champ=fe>

GOV.UK. *Workplase-pensions*. [online]. [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/workplace-pensions>

MFČR. *Důchodová reforma*. [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/zakladni-informace>

MPSV. *Minimální mzda*. [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/13833>

MPSV. *Přehled vývoje minimální mzdy*. [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/871>

MPSV. *Průměrná mzda*. [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/9382>

MPSV. *Výstupy Bězděkovy komise*. [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/8179>

MPSV. *Závěrečná zpráva PES*. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014, [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/8896/2010_06_03_Zaverecna_zprava_final_cistopis.pdf.

OECD. *Employee social security contribution rates and related provisions - Table III.1*. [online]. [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database.htm>

ONS.GOV.UK. *Dataset and tables*. [online]. [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: http://www.ons.gov.uk/ons/datasets-and-tables/index.html?newquery=* &newoffset=100&pageSize=50&nsc1=Population&content-type=Reference+table&content-type=Dataset&content-type-orig=%22Dataset%22+OR+content-type_original%3A%22Reference+table%22&sortBy=pubdate&sortDirection=DESCENDING&applyFilters=true

ŠŤASTNÁ, Anna. Populační vývoj: Švédsko. *Demografický informační portál* [online]. 15. 08. 2014 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&articleID=717.

THE ECONOMIST.COM. *BigMac index*. [online]. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.economist.com/content/big-mac-index>

ÚŘAD VLÁDY ČR. *Jednání vlády*. [online]. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/djv-agenda?date=2014-11-12>

Zákony:

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění

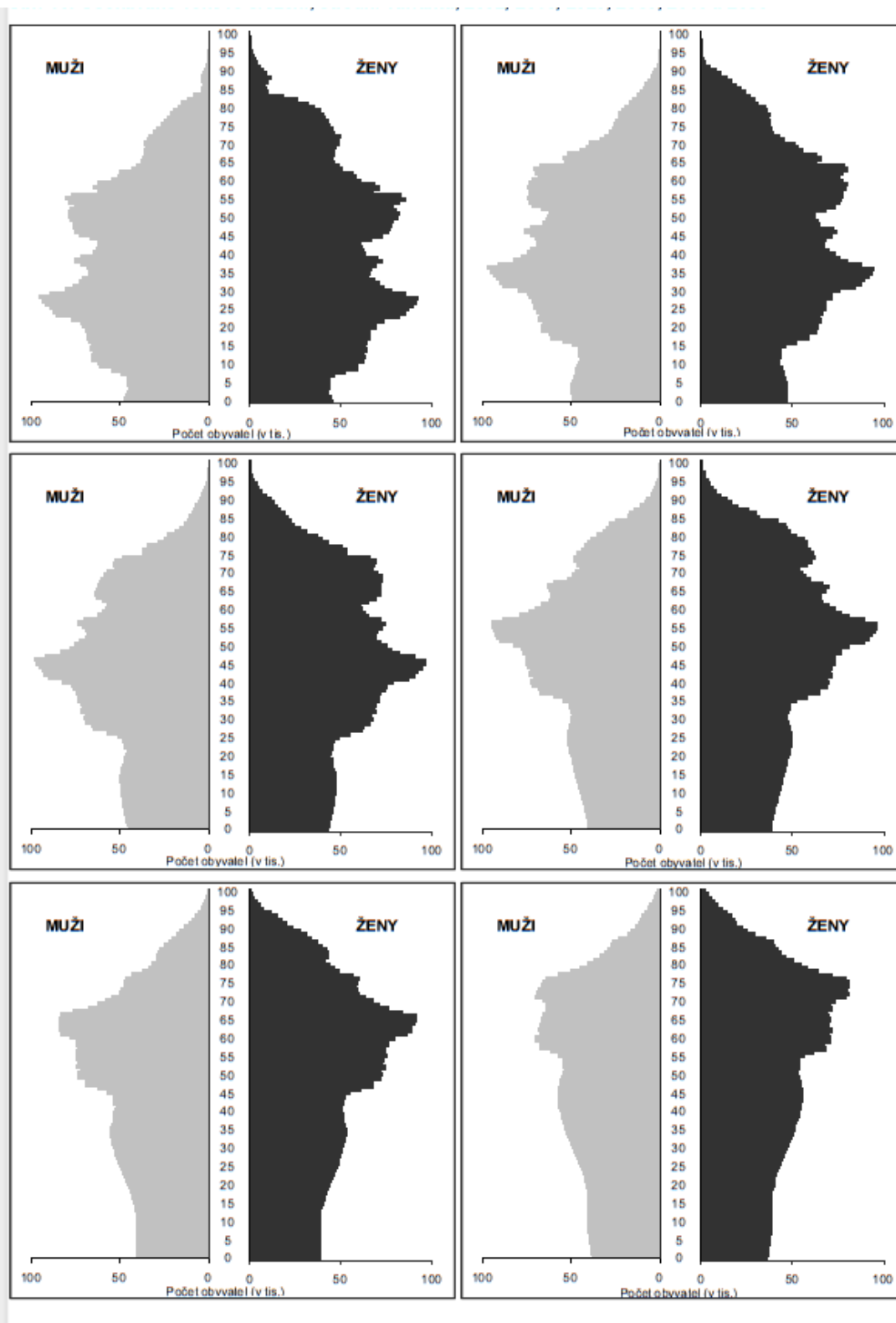
Sněmovní tisk č. 493, o ukončení důchodového spoření

Seznam příloh

Příloha A: Očekávané věkové složení obyvatel ve střední variantě v letech 2002, 2010, 2020, 2030, 2040, 2050

Příloha B: Vývoj věkové hranice pro odchod do důchodu

Příloha A: Očekávané věkové složení obyvatel ve střední variantě v letech 2002, 2010, 2020, 2030, 2040, 2050

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

Příloha B: Vývoj věkové hranice pro odchod do důchodu

Rok narození	Důchodový věk činí u					
	Mužů	žen s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3 - 4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63r+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m
1964	64r+10m	64r+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m
1965	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m	61r+8m
1966	65r+2m	65r+2m	65r+2m	65r+2m	63r+8m	62r+2m
1967	65r+4m	65r+4m	65r+4m	65r+4m	64r+2m	62r+8m
1968	65r+6m	65r+6m	65r+6m	65r+6m	64r+8m	63r+2m
1969	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+2m	63r+8m
1970	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+8m	64r+2m
1971	66r	66r	66r	66r	66r	64r+8m
1972	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	65r+2m
1973	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	65r+8m
1974	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+2m
1975	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m
1976	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m
1977	67r	67r	67r	67r	67r	67r

Zdroj: ČSSZ, 2014

Abstrakt

VRBOVÁ M. *Stárnutí populace – financování potřeb seniorů*. Diplomová práce. Plzeň: Fakulta ekonomická ZČU v Plzni, 91 s., 2015

Klíčová slova: důchodový systém, sociální zabezpečení, důchodová reforma, demografický vývoj

Diplomová práce se zabývá vývojem sociálního zabezpečení a důchodovými systémy ve vybraných státech Evropské unie, konkrétně České republiky, Německa, Velké Británie, Švédska a Francie. Poskytuje ucelený pohled na reformní změny v důchodovém systému. V první části práce je obecně popsán důchodový systém se způsoby jeho financování. Druhá kapitola práce charakterizuje vývojové etapy sociálního zabezpečení od starověku. Třetí kapitola je věnována popisu vývoje systému a zároveň demografického vývoje ve vybraných evropských státech. Následující kapitola se věnuje České republice, nastiňuje uvažované varianty důchodové reformy i blíže popisuje zvolené reformní kroky. Předposlední kapitola srovnává jednotlivé systémy ve zmiňovaných státech a zdůrazňuje jejich odlišnosti. Poslední kapitola obsahuje výpočet výše důchodu v České republice a Německu. Hodnoty slouží k porovnání životní úrovně těchto zemí.

Abstract

VRBOVÁ M. *The aging of population – the financing needs of seniors*. Diploma thesis. Pilsen: Faculty of Economics University of West Bohemia in Pilsen, 91 s., 2015

Key words: pension system, social security, pension reform, demographics

This thesis deals with the evolution of social security and pension systems in chosen EU countries, specifically in Czech Republic, Germany, Great Britain, Sweden and France. It provides a comprehensive view of the reforms in the pension system. The first part generally describes pension system and its financing methods. The second chapter of this thesis describes evolution stages of social security since ancient era. The third chapter is devoted to description of the evolution of the system and the demographic development in selected European countries. The following chapter deals with Czech Republic; it outlines the proposed pension reform options and also describes the chosen reform steps in detail. The semi final chapter compares different systems in the mentioned countries and highlights their differences. The last chapter contains a calculation of pension rates in Czech Republic and Germany. The values are used to compare standards of living in these countries.